

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

AUGUST 2017

MP

ΘΥ

Ἡ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

AUGUST 2017

MP

ΘΥ

Ἡ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

SUMAR

august
2017

4 Puterea de a fi om
MARCUS AURELIUS

5 Rugul Aprins
arderea șabloanelor
M. VASILEANU

MĂRĂȘTI,
MĂRĂȘEȘTI,
OITUZ 100

10 Victoria
neplanificată
I. GIURCĂ

15 False ierarhii
interbelice
P. OTU

20 Depart
de linia întâi
Din vremea
Marelui Război
ȘT. POPESCU-
FILUTZĂ,
T.D. LAZĂR

EXCLUSIVITATE

23 Seducătoarea
dictatură
Germanii și Hitler
R. MOORHOUSE

28 Honterus
și Coresi,
la umbra lui Luther
Pătrunderea Reformei
în Transilvania
W.H. REHNER

EVENIMENT

32 Înțepături cu
peniță
Expoziție de caricaturi
la Muzeul Național
Cotroceni
M. NIȚELEA

33 Arta... contestării
Restaurarea
Bisericii Episcopale
de la Curtea de Argeș
N. NOICA

37 Din istoria
plagiatului la români
Victimă: Nichifor Crainic
F. BANU

POVEȘTILE ANIMALELOR

42 Calul
D. MIHALCEA

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

46 Pactul contra
Ligii Națiunilor
I.C. POPA

75 Cap uriaș, din
care răbufnesc nori cu
miros îngreșător
Invasia mongolă
din 1241
J. WEATHERFORD

magazin istoric

Anul L – serie nouă – nr. 8 (605)

august 2017

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Maica Domnului, a cărei adormire calendarul ortodox o marchează la 15 august, este înfățișată de iconari în felurite ipostaze. Una dintre ele, accentuând latura umană a personajelor, ne-o arată duioasă, tristă, ținându-L pe Pruncul Iisus în brațe; acesta, profund afectuos cu mama Sa, are în mâna stângă sulul cu profețiile mesianice, iar cu dreapta binecuvântează

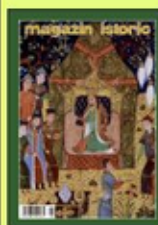
2 Eugeniu de Savoia, crescut în anturajul regelui Ludovic al XIV-lea, a trebuit să intre în serviciul Casei de Habsburg pentru a urma o carieră militară, căci în Franța era socotit prea mic de statură. A fost unul dintre străluciții generali, contribuind în bună măsură la ridicarea Austriei ca mare putere europeană. Viena îi păstrează amintirea și cu această statuie, în care este înfățișat călare. Numele calului său a rămas necunoscut, precum cel al multor credincioși patrupezi care și-au purtat pe câmpurile de luptă stăpânii

3 Rococoul venețian și-a găsit un excelent portretist în Pietro Longhi (1702 – 1785), artist ce a pictat, cu umor și rafinament, scene din viața privată și publică a nobilimii „orașului din lagună”. Iată aici un *ridotto* – primul din Europa, deschis în 1638, în palatul lui Marco Dandolo – „sâmburele” viitoarelor cazinouri, cu jocurile de noroc care, sub protecția măștilor, au adus la sapă de lemn nume sonore ale aristocrației venețiene

4 *Djami al-tawarih* (Compendiu de cronici) a fost scrisă de Rașid al-Din Hamadani la începutul secolului al XIV-lea. Numită prima „istorie a lumii”, are trei volume și 400 de pagini. Între miniaturile care o ilustrează se numără și aceasta, care înfățișează urcarea pe tron a lui Genghis-han, întemeietorul Imperiului Mongol

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

CORESI
Tipărit la CMI, COMEST SA

FII CA VIȚA DE VIE!

MARCUS AURELIUS

L Dimineța, când te scoli fără chef, gândește-te mereu la asta: mă scol ca să îndeplinesc lucrarea unei ființe omenești. Atunci de ce sunt nemulțumit, dacă voi face lucrurile pentru care exist și pentru care am fost adus pe lume? Sau poate am fost făcut pentru a sta la căldură în așternut?

– Dar asta e mai plăcut.

– Atunci ești pentru a-ți face plăcerile, și deloc pentru acțiune ori strădanie? Oare nu vezi plantele, păsările, furnicile, păianjenii, albinele ce lucrează împreună pentru a pune în bună rânduială particulele lor din univers? Și tu nu vrei să îndeplinești lucrarea unei ființe omenești și nu te grăbești să faci ceea ce se cuvine potrivit naturii tale?

– Dar e nevoie și de odihnă.

– E nevoie; totuși natura a pus limite și pentru asta: a pus limite mâncatului și băutului, și totuși tu treci peste aceste limite, peste ceea ce este îndeajuns; dar în fapte nu procedezi la fel, ci te oprești înainte de a face tot ce poți. Înseamnă că nu te iubești, căci dacă ai face-o ți-ai iubi și natura și voința acesteia. Cei care-și iubesc activitățile se epuizează lucrând la ele fără să se spele și să mănânce; dar tu îți prețuiești natura mai puțin decât își prețuiesc gimnastul ori dănuitorul artele lor, ori avarul banii săi, ori îngâmfatul gloria sa mărunță. Iar asemenea oameni, când manifestă o afecțiune puternică față de un lucru, aleg să nu mănânce și să nu doarmă înainte de a desăvârși lucrurile de care le pasă [...]

2. Cât de ușor e să alungi și să ștergi din minte fiecare impresie tulburătoare ori nepotrivită și să te înseninezi de îndată.

3. Judecă drept potrivite pentru tine fiecare cuvânt și faptă conforme cu natura; și nu te lăsa distras de muștrările venite de la alții; dacă un lucru e bine de făcut ori de spus, nu-l consideră nevrednic de tine. Persoanele acelea au

principiul lor călăuzitor și urmează pornirile lor anume, lucruri care pe tine nu te privesc; tu mergi drept înainte, urmându-ți propria natură și natura comună; și calea ambelor e una singură [...]

4. Oamenii nu-ți pot admira ascuțimea minții, spui tu. Așa să fie; dar mai sunt multe alte lucruri despre care nu poți zice: natura nu m-a făcut pentru ele. Atunci, arată-ți calitățile care sunt în întregime în puterea ta, sinceritatea, seriozitatea, rezistența la muncă, aversiunea față de plăcere, mulțumirea cu partea ta și cu puține lucruri, bunăvoința, onestitatea, dis-

prețuirea lucrurilor de prisos și a mărinimiei de paradă [...] Sau, dacă natura ți-a dat și defecte, ești oare obligat să mormăi, să fii zgârcit, să lingusești, să dai vina pe bietul tău trup, să încerci să le faci pe plac altora, să arăți mare pompă și să te frământă atât? Nu, pe zei: dar ar trebui să fi scăpat de lucrurile acestea cu mult timp în urmă. Iar dacă, într-adevăr, poți fi acuzat că ești încet și înțelegi greu, trebuie să te străduiești și așa, fără a-ți neglija încetineala, dar și fără a te lăsa bucuros în voia ei.

Atunci când face un serviciu cuiva, unul e gata să-l socotească drept o favoare oferită. Un altul nu gândește la fel, dar, totuși, în mintea lui, îl privește pe acela ca pe un datornic și ține minte bine ce i-a dat. Un al treilea nici măcar nu știe ce a făcut, ci este ca o viță de vie care a produs struguri și nu caută nimic mai mult după ce a rodit. Ca un cal după ce a alergat, ca un câine care a prins urma, ca o albină care a dat miere, tot așa omul care a făcut o faptă bună nu-i cheamă pe ceilalți să vină să vadă, ci purcede la o nouă faptă, așa cum vița de vie produce din nou struguri în anotimpul potrivit.

(Împărat roman și filosof, 121 – 180;
Meditații. Către mine însumi.

în *Stoicii*, Incitatus – Librom Antet, 2002)

51 Interesul național
la 1937

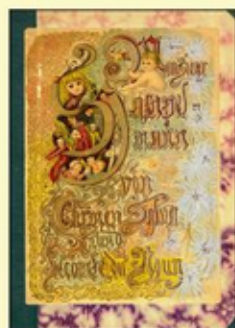
G. LASCU

55 Blestemul
neîmplinit al
jupânesei Dragolea

F. MARINESCU,
E. DRĂGOI

57 Centenarul în
Capitala Renașterii
naționale

D. ȘANDRU

60 Arhitectul,
nu pictorul
*Adevăratul ilustrator al
cărții reginei Elisabeta*
S.I. ZIMMERMANN

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Magazin istoric –
50 ani

**A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ...**

68 Chipurile Mariei
G. ROȘU

71 Pe vremuri
oamenii își trimiteau
scrisori

G. FILITTI

79 Uite spioanca,
nu-i!

A. SPÂNU

82 Din bârfele
istoriei
*Musiu Ghyca fuge cu
domnișoara Sturdza*

M. ȘTEFAN

**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

84 De unde vin
sosurile

T. STĂNESCU-
STANCIU

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Șoferul Legăției
din Buenos Aires alege
libertatea

RUBRICI

89 În București,
acum 50 ani

92 Fotografii
de la cititori

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

83; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

puțin vizibil. Nu întâmplător se vorbea îndeosebi despre mistica creștină – și răsăriteană, și apuseană –, deoarece preocuparea intimă a participanților emblematici, a nucleului greu, era practica isihastă. Ajunseseră să practice și rugăciunea isihastă în comun, așa cum se poate descoperi astăzi în foarte rare locuri, precum la Mănăstirea Essex (Marea Britanie).

Grupul de la Antim avea să se intituleze ca asociație religioasă „Rugul Aprins al Maicii Domnului” – o trimitere evidentă la episodul veterotestamentar al Rugului Aprins, unul dintre simbolurile cele mai vii ale căutărilor isihaste. Este vorba despre momentul în care Dumnezeu i se arată lui Moise într-un rug care „ardea, dar nu se mistuia” (Ieșire 3, 1-2). Ulterior, simbolistica creștină a ilustrat acest eveniment într-o binecunoscută icoană a Maicii Domnului, care a fost asimilată aceluiași rug aprins, întrucât tradiția susține că aceasta a rămas fecioară și după nașterea lui Iisus. Icoana respectivă este un referențial al rugăciunii neîncetate și al căutării isihaste.

În scurt timp, grupul a avut șansa cooperării la aceste întâlniri a părintelui Ioan Kulighin (Ioan cel Străin), fost ucenic în obștea Mănăstirii Optina (Rusia), care a ajuns la întâlnirile Rugului Aprins în anul 1945. Din păcate, fiind refugiat politic în România începând din decembrie 1943, alături de Mitropolitul Nicolae al Rostovului – ambii erau găzduiți la Mănăstirea Cernica –, părintele Ioan cel Străin a fost găsit de trupele sovietice, fiind arestat în octombrie 1946 și trimis

în U.R.S.S. la începutul lui 1947 (Mitropolitul Nicolae murise în ianuarie 1945 și fusese îngropat în cimitirul Mănăstirii Cernica). De la părintele Ioan cel Străin aveau să primească o seamă dintre

participanții la Rugul Aprins o anume binecuvântare pentru practica isihastă, dar câțiva dintre membrii marcanți erau deja avizați (de exemplu, Sandu Tudor, viitorul ieroschimonah Daniil și părintele Benedict Ghiuș) – a se vedea aici cea mai importantă lucrare de până astăzi dedicată subiectului nostru: Andrei Scrima, *Timpul rugului aprins*, Editura Humanitas, București, 2012.

Reuniunile, dintre care unele se adresau separat studenților, au durat oficial până în anul 1948, când puterea comunistă a interzis asociațiile religioase. Neoficial însă au continuat, neregulat, tot la Mănăstirea Antim, încă aproximativ un an (conform istoricului Adrian Nicolae Petcu, în prefața volumului semnat de Vasile Vasilache, *De la Antim la Pocrov*, Editura Eikon, București, 2015, p. 14-15). Ulterior întâlnirile s-au petrecut mult mai discret și aleatoriu la Mănăstirea Plumbuita, acolo unde ajunsese stareț unul dintre membrii Rugului Aprins, părintele Sofian Boghiu, și în câteva case particulare ale altor membri: Olga Greceanu, Constantin Joja, Alexandru Mironescu.

Finalul celei de-a doua etape a devenit tragic. În vara lui 1958 o parte dintre membrii Rugului Aprins sunt arestați: părintele Daniil Sandu Tudor (care moare ca martir în închisoarea de la Aiud în noiembrie 1962), părintele Benedict Ghiuș, părintele Sofian Boghiu, părintele Felix Dubneac, părintele Arsenie Papacioc, părintele Roman Braga, părintele Adrian Făgețeanu, părintele Dumitru Stăniloae alături de Vasile Voiculescu (arestat

la vârsta de 74 de ani, iese din închisoare cu grave probleme de sănătate în 1962 și moare la puțină vreme, în 1963), Alexandru Mironescu, Gheorghe Dabija și studenții Șerban Mironescu, George Văsii, George Pistol,

Participanții la întâlnirea de la Cernăuți din august 1943, organizată de Mitropolitul Bucovinei, Tit Simedrea

Icoana Rugului Aprins

RUGUL APRINS. UN RĂSPUNS CREȘTIN ORTODOX LA PROVOCĂRILE MODERNITĂȚII

MARIUS VASILEANU

Fenomenul care astăzi poartă numele Rugul Aprins a fost o miraculoasă coagulare a energiilor intelectuale și spirituale creștin ortodoxe din România anilor '40, ale cărui repercusiuni continuă până astăzi. Faptul că aceasta s-a putut petrece în plină epocă de instalare a comunismului, că a fost realmente o mișcare culturală și totodată spirituală unicat în întregul creștinism ortodox arată puterea acestuia de revigorare tocmai atunci când condițiile exterioare îi sunt mai potrivnice.

Voi descrie în continuare, sumar, cele întâmplate în acei ani.

În luna august a anului 1943, Mitropolitul Bucovinei Tit Simedrea invită la Cernăuți o seamă de personalități pentru o săptămână de meditații, prelegeri și convorbiri pe teme creștine. Au fost acolo, la această *retragere spirituală*, alături de Mitropolitul Tit Simedrea, părintele Nicolae M. Popescu, părintele Benedict Ghiuș, Constantin Noica, Sandu Tudor, Alexandru Mironescu, Paul Sterian, Alexandru Elian, Henri H. Stahl, Mac Constantinescu, Petru Manoliu etc. De la acea întâlnire, au fost trei care au plecat „altfel“, avea să observe Alexandru Mironescu, referindu-se la Sandu Tudor, la părintele Benedict Ghiuș și la sine. Ulterior, după alte întâlniri private, întrucât simțeau o tonică tensiune spirituală a acestor reuniuni de suflet (observații ilustrate în schim-

bul de epistole dintre părintele Benedict Ghiuș și Alexandru Mironescu din perioada imediat următoare evenimentului, corespondență nepublicată încă), ei au chemat la Mănăstirea Antim începând din toamna anului 1944 o serie de prieteni și cunoscuți pentru întâlniri săptămânale. Se țineau conferințe, se puneau apoi întrebări, se polemiza. Uneori se citeau poezii ori scrieri ale participanților, majoritatea dintre mireni fiind scriitori, artiști, profesori ori cercetători cu variate specializări.

Practica isihastă

Dar aceste întâlniri interdisciplinare desfășurate cu sprijinul starețului mănăstirii, părințele Vasile Vasilache, aveau și un substrat mai

pe Mircea Vulcănescu, Sandu Tudor, Paul Sterian (Asociația Studenților Creștini Români). Una dintre conferințele acestei asociații, din luna martie 1931, la care avea să vorbească Mircea Vulcănescu, urma să se desfășoare la sediul acesteia, aflat tocmai la Mănăstirea Antim!

De altfel, există cel puțin trei mărturii referitoare la prezența lui Mircea Vulcănescu și la întâlnirile propriu-zise ale Rugului Aprins, acesta numărându-se chiar între conferențieri. Din păcate, M. Vulcănescu a fost arestat într-o primă fază între 18 și 28 mai 1946 și definitiv începând din 30 august 1946.

Se stinge din această viață în închisoarea de la Aiud, la 28 octombrie 1952. Se poate vorbi îndelung despre aceste „rădăcini” interbelice ale Rugului Aprins, despre influența grupării „Criterion”, între altele, dar ne vom opri aici.

Trebuie subliniat că Rugul Aprins nu este un fenomen rusesc – așa cum au încercat să sugereze unii comentatori –, din multiple rațiuni: membrii grupului se reuniseră deja la Mănăstirea Antim cu câteva luni înainte de participarea părintelui Ioan cel Străin, câțiva dintre aceștia fiind deja căutători ai isihiei, iar isihismul se practica de sute de ani, discret, ca de obicei, în alte câteva spații ortodoxe românești, inclusiv la Mănăstirea Cernica. Fondul întâlnirilor cultural-spirituale ale Rugului

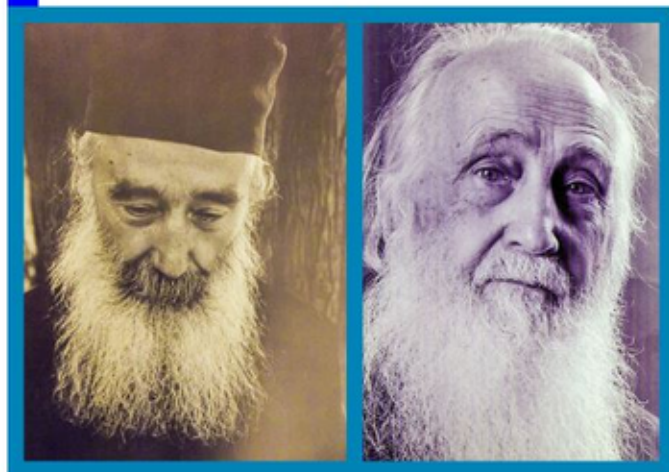
Alexandru Mironescu (stânga) și părintele Andrei Scrima

Aprins, dintre intelectualii clerului ortodox și intelectualii laici, având ca apă freatică practica isihastă, a fost un fenomen unicat în spațiul ortodox. Dar infuzia de autentic adusă de prezența părintelui Ioan cel Străin a fost neîndoiește prețioasă – recunoscută ca atare de principalii actanți.

O altă prejudecată este cea legată de „legionarismul” Rugului Aprins. În mod evident, o obișnuință în epocă, procurorii comuniști au încercat să lege „cazul” Rugul Aprins de Mișcarea Legionară. Într-adevăr, pretextul arestării celor 16 din lotul Rugului Aprins este o inventată activitate legionară ostilă noii orânduiri sociale, comuniste. În realitate, membrii principali ai Rugului Aprins nu numai că nu au fost legionari, ci se poziționaseră clar împotriva acestei deraieri. Și jurnalistul Sandu Tudor, și profesorul Alexandru Mironescu, și alți câțiva au scris în anii '30 mai multe articole împotriva legionarilor, au polemizat cu aceștia etc.

Au trecut pe la Mănăstirea Antim ori au fost implicate în întâlnirile Rugului Aprins peste 40 de personalități ale clerului Bisericii Ortodoxe Române și ale laicului ortodox. Doar câțiva dintre acești participanți – marginali – au fost în fragedă tinerețe simpatizanți legionari și s-au distanțat fără rest de mișcarea legionară pe măsură ce au descoperit mistica creștină autentică.

Părintele Petroniu Tănase (stânga) și părintele Vasile Vasilache

Mitropolitul Bucovinei Tit Simeleu (stânga) și părintele Benedict Ghiuș la Mănăstirea Cernica

arată că prezența duhului Rugului Aprins a continuat fără ruptură și nici măcar închisoarea nu a constituit un impediment, iar o parte dintre membrii emblematici au avut ulterior discipoli.

Prejudecata „legionarismului“

Emanoil Mihăilescu și Nicolae Rădulescu. Câteva personalități ale Rugului Aprins au fost arestate sub alte pretexte fie înainte (Anton Dumitriu, părintele Leonida Plămădeală - viitorul Mitropolit Antonie, părintele Nicolae Bordașiu), fie după 1958 (părintele Vasile Vasilache, părintele Haralambie Vasilache, Paul Sterian).

După eliberarea deținuților politici, cei din lotul intitulat în acte „Alexandru Teodorescu și alții“ au continuat să se poarte cu o anume dezinvoltură. Precizăm că Sandu Tudor este pseudonimul de jurnalist și poet al lui Alexandru Teodorescu (1896 - 1962). Acesta a primit haina monahală în anul 1948, devenind monahul Agaton, iar în anul 1952 a primit schima mare, devenind ieroschimonahul Daniil. Memoriile și jurnalele publicate, majoritatea abia după anul 1989,

Aș vrea să insist în continuare asupra unor neadevăruri și prejudecăți legate de fenomenul Rugul Aprins, chestiuni care circulă, din păcate, în spațiul public românesc de ceva vreme, și mă voi opri la trei subiecte. Una dintre teoriile puerile și inexacte referitoare la grupul coagulat în jurul Mănăstirii Antim este că Rugul Aprins ar fi fost în mod premeditat o construcție plănuită ca rezistență față de puterea comunistă care tocmai se instala în România anilor postbelici. Această interpretare este puerilă, întrucât nu se înțelege substratul profund spiritual care-i anima încă din interbelic pe câțiva dintre membrii emblematici ai Rugului Aprins. Se poate vorbi astfel despre o „preistorie“ interbelică a Ru-

gului Aprins. Desigur că existase precedentul revigorării filocalice începute cu Sf. Paisie Velicikovski încă din secolul al XVIII-lea. Dar trebuie amintite aici reușitele viitorului Mitropolit Tit Simeleu și aportul său la întărirea duhovnicească a clerului ortodox din anii interbelici - prin retragerile spirituale pe care le-a organizat când a ajuns director al cancelariei Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Totodată același Tit Simeleu era în anii '20 - '30 îndrumător spiritual al unuia dintre organizațiile studențești care-i avea în conducere

Părintele Sofian Boghiu (stânga) și părintele Daniil Sandu Tudor

MĂRĂȘEȘTI O OPERAȚIE DE APĂRARE NEPLANIFICATĂ

Militari din Regimentul 32 „Mircea” într-o poziție defensivă în jurul conacului Negroponte, în timpul bătăliei de la Mărășești; imagine din albumul generalului Aristide Razu

ION GIURCĂ

Concomitent cu reorganizarea armatei române, în acord cu deciziile adoptate la conferințele interaliatate de la Chantilly (noiembrie 1916) și Petrograd (ianuarie 1917), care au prevăzut ca în anul 1917 pe Frontul Oriental să se desfășoare operații ofensive cu caracter local, pentru imobilizarea forțelor inamicului, în vederea asigurării libertății de acțiune pe Frontul de Vest, încă din luna februarie au început discuțiile româno-ruse pentru elaborarea planului de campanie, în baza căruia trebuia să se acționeze pe frontul din Moldova.

Inițial, la 8/21 martie, conform unei directive a STAVKA (Marele Cartier General al armatei ruse), au fost stabilite misiuni ofensive pentru cele trei armate ruse, în timp ce Armatei 2 române i se rezervau un loc și rol nesemnificative.

Misiunea de importanță secundară stabilită Armatei 2 române era justificată de partea rusă prin aceea că nu existau garanții în privința terminării la timp a reorganizării în curs de desfășurare. Cu toată nemulțumirea față de

misiunea încredințată Armatei 2, generalul Alexandru Averescu a întreprins primele măsuri pentru executarea ordinului primit. La scurt timp după elaborarea primului plan de campanie pe frontul român, în ziua de 15/28 martie 1917, a avut loc o întâlnire a regelui Ferdinand I cu generalii C. Prezan și A. Averescu, prilej cu care cei doi și-au prezentat punctele de vedere despre acțiunile ofensive de pe frontul român, luând în calcul ca forțe participante la ofensivă pe cele aflate în contact cu

inamicul, cât și Armata 1 română.

Urgența reorganizarea!

În cadrul întâlnirii, atât generalul A. Averescu cât și generalul C. Prezan și-au expus variantele de plan pentru operațiile ce urma a fi executate mult mai târziu, nicidecum în cursul lunii aprilie, având în vedere stadiul reorganizării armatei. În cadrul discuțiilor generalul C. Prezan a propus ca Armata 1

O cercetare aflată la început

În fine, ne punem întrebarea: care au fost rezonanțele acestei mișcări cultural-spirituale? Prin personalitățile participante și căutările lor de ordin spiritual, teologic și cultural-științific, putem vorbi, între altele, despre o mai bună calibrare a creștinismului ortodox la modernitate. Nu numai întâlnirile propriu-zise, ci și creația participanților au fost într-o anume măsură, care diferă de la om la om, impregnate de duhul Rugului Aprins. De aceea este important să-i cunoaștem așa cum au fost, cu căutările, neliniștile, întrebările, încercările, reușitele fiecăruia. Unii dintre membrii emblematici ai Rugului Aprins pot deveni modele și pentru tinerii de astăzi, cu atât mai mult cu cât au beneficiat de o pregătire complexă. Profesorul Alexandru Mironescu, de pildă, a avut după terminarea Facultății de Științe din București o perioadă de formare pariziană. A susținut în anul 1929 un doctorat la Sorbona, în urma căruia obține diploma și titlul de „docteur ès Sciences Physiques”. Ulterior, în anii '40 a obținut al doilea doctorat, în filosofie, la Universitatea București. Au fost oameni care și-au pus bună parte dintre întrebările pe care ni le punem și noi cei de astăzi. Unii au găsit și răspunsuri privitoare la relația știință-religie (Alexandru Mironescu, Gheorghe Dabija, părintele Andrei Scrima), la problematica ecumenismului (părintele Benedict Ghiuș, părintele Andrei Scrima, ÎPS Tit Simedrea, ÎPS Antonie Plămădeală), la filosofia religiei (Anton Dumitriu, Alexandru Mironescu, părintele Andrei Scrima), la relațiile ortodoxiei cu politicul etc. Creația cătorva dintre aceștia – excepțională – este implicit sau explicit legată de experiența Rugului Aprins: literatură (părintele Daniil Sandu Tudor, Vasile Voiculescu, Paul Sterian, Ion Marin Sadoveanu, Alexandru Mi-

ronescu, Ștefan Todirașcu), artă plastică (Olga Greceanu, părintele Sofian Boghiu, părintele Felix Dubneac, Paul Sterian), muzică (Paul Constantinescu), studii bizantine și istoria culturii (Alexandru Elian, Virgil Cândea, Alexandru Duțu) etc.

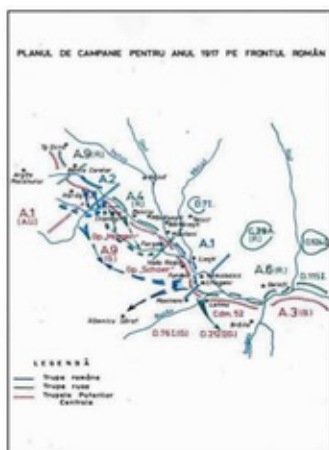
Și, poate cel mai important fenomen: bună parte dintre marii duhovnici ai creștinismului ortodox din România secolului XX, început de secol XXI, au trecut pe la Rugul Aprins (părintele Benedict Ghiuș, părintele Sofian Boghiu, părintele Felix Dubneac, părintele Roman Braga, părintele Vasile Vasilache, părintele Haralambie Vasilache, părintele Petroniu Tănase, părintele Arsenie Păcioc, părintele Adrian Făgețeanu, părintele Nicolae Bordașiu, părintele Mihail Avramescu, părintele Nicodim Bujor) ori s-au intersectat cu această mișcare (părintele Cleopa Ilie, părintele Arsenie Boca, părintele Nicolae Steinhardt etc.)

Iată doar câteva motive pentru care merită cunoscută și studiată această mișcare, iată de ce cercetarea este abia la început. Cele câteva studii și teze de doctorat de până astăzi dedicate acestui subiect au o bună doză de superficialitate, abundă în inexactități, iar motivele se găsesc nu numai în precaritatea învățământului românesc. Este vorba în primul rând despre o foarte slabă și incompletă cunoaștere a acestui fenomen atât de complex în mediile universitare, atât clericale, cât și laice. Dincolo de aspectele practice de ordin pur spiritual, în plan mundan abia de aici înainte, prin cei câțiva cercetători care au publicat deja lucrări pertinente dedicate acestui subiect

(Adrian Nicolae Petcu, George Enache, Anca Manolescu), prin accesul la câteva importante arhive se poate spune că vor începe desțelenirea și înțelegerea fenomenului Rugului Aprins. ■

Mănăstirea Antim în anul 1860

**Planul de operații
elaborat de generalul
C. Prezan (desenul autorului)**

toarelor operații pe frontul român.

Divergențele de păreri în privința acțiunilor militare pe frontul român pentru anul 1917 au impus o nouă consfătuire a reprezentanților militari ai României și Rusiei. Ea a avut loc la 13/26 mai 1917 și au participat regele Ferdinand I, I.I.C. Brătianu, generalii C. Prezan, C. Christescu, A. Averescu, D.G. Șcerbacev, N.N. Golovin și H.M. Berthelot. Șeful Statului Major General român a optat pentru o ofensivă în sectorul Nămolosa cu Armatele 1 română și 6 rusă, concomitent cu un atac al trupelor ruse asupra pozițiilor germane și austro-ungare din Galiția și Bucovina. Pe restul frontului se impunea menținerea pozițiilor inițiale pe Dunăre și imobilizarea inamicului în fâșiile armatelor pe celelalte direcții prin acțiuni ofensive cu obiectiv limitat.

În baza acestor discuții și a propunerii generalului C. Prezan, s-a elaborat planul de operații, care a fost prezentat regelui Ferdinand I și aprobat de suveranul român. În baza acestuia, Marele Cartier General român a elaborat „Instrucțiunile operative nr. 29”, care

prevedeau: scopul acțiunilor, misiunile armatelor, gruparea forțelor și liniile de despărțire dintre acestea. Precizând că pe întregul front român vor fi reluate acțiunile ofensive, se arăta că scopul acestora consta în imobilizarea forțelor adverse și nimicirea trupelor inamice care operează în zona Focșani – Nămolosa. Misiunile stabilite armatelor române și ruse urma să rămână definitive și bază pentru elaborarea hotărârii de către fiecare comandant de armată. Acțiunile planificate trebuia să înceapă între 15/28 iunie și 1/14 iulie 1917, comandamentul Armatei 2 române urmând să elaboreze concepția de acțiune, care să fie prezentată eșalonului superior până la 1/14 iulie. În finalul documentului se arăta că „aceste instrucțiuni fiind strict secrete, sunt numai pentru orientarea personală a comandanților de armate”.

Primirea instrucțiunilor operative a declanșat procesul de elaborare a planului de acțiune pentru cele două armate române. Comandantul Armatei 2 române a întocmit „Proiectul de operații” care cuprindea: fâșia de acțiune a armatei, dispozitivul operativ, obiectivele ce urma a fi atinse succesiv de marile unități. Proiectul inițial a suferit unele

modificări, astfel că la 15/28 iunie 1917 Marele Cartier General a ordonat comandanților de pe frontul din Moldova ca „toate lucrările pregătitoare care sunt în curs de execuție să fie complet terminate până la 6/19 iulie a.c.”. „Proiectul de operații” pentru Armata 1 română a fost elaborat de Biroul operații al Marelui Cartier General și transmis prin Ordinul de operații nr. 30 din 9/22 iunie 1917. Conform proiectului, acțiunile Armatei 1 erau planificate pentru prima fază a operațiilor, precizându-se că „operațiile ulterioare vor fi conduse în raport cu mersul operațiilor și cu situațiunea care se va crea după ruperea frontului și cucerirea poziției inamicului”. Data începerii operațiilor militare a fost stabilită de Marele Cartier General român pentru 3/16 iulie 1917, când, prin Ordinul nr. 33, se preciza: „Majestatea Sa regele ordonă ca operațiile ofensive să înceapă pe 9/22 iulie pe tot frontul român. În aceea zi va începe preparatiunea de artilerie”.

Dezastrul din Galiția

Din punct de vedere al concepției la nivel strategic și operativ, în perioada care a

Gara din Mărășești în timpul luptelor

română să fie concentrată în zona Nămolosa, de unde trebuia să atace pe direcția Râmnicu Sărat, iar Armata 6 rusă să declanșeze ofensiva spre Brăila, pentru a deschide comunicația pe Dunăre, în timp ce Armata 2 urma să pătrundă prin trecătoarea Oituz, spre Brașov.

Viziunea generalului C. Prezan a fost un nou prilej pentru generalul A. Averescu să subaprecieze capacitatea militară a celui pe care îl considera doar „un ofițer merituos în arma genului.” Așa cum o făcuse și la Consiliul de război din 2/15 septembrie 1916, prin varianta propusă, generalul A. Averescu acorda rol principal armatei sale. De altfel, nemulțumit de rolul rezervat Armatei 2 în operațiile viitoare, la 31 martie/13 aprilie 1917 a adresat un raport regelui Ferdinand I în care solicita lărgirea fâșiei de ofensivă, dar și adâncirea misiunii pe direcția loviturii principale. Concomitent cu raportul adresat regelui Ferdinand I, generalul A. Averescu a trimis un „Memoriu” Statului Major General al Armatei, în care detalia concepția sa referitoare la întreprinderea Armatei 2 în cadrul planului de pe frontul român, solicitând, în același timp, sporirea cantităților de muniție pentru infanterie și artilerie, precum și punerea la dispoziția mării sale unități a căii ferate Adjud-Mărășești și Mărășești-Panciu.

La 3/16 aprilie, când încă nu se stinseseră ecourile pozițiilor diferite ale generalilor români față de planul propus, un nou proiect de operații a fost supus dezbaterii. Ideea principală care se degaja din noul document elaborat consta în concentrarea majorității forțelor în sudul Moldovei, pentru a asigura condiții ca

efortul principal al ofensivei să se realizeze pe direcția Brăila.

În cadrul noii concepții, Armatei 6 ruse i-a fost stabilită misiunea de a-și concentra majoritatea forțelor între râurile Siret și Buzău, în scopul ruperii apărării inamice în sectorul Fundeni – Corbul și executării loviturii principale pe direcția generală Traian. Dacă situația permitea, succesul urma a fi exploatat prin toate mijloacele, pentru a invada Dobrogea și a pune stăpânire pe un important sector fluvial. Ofensiva din sudul Moldovei trebuia să fie coroborată cu o acțiune a flotei ruse din Marea Neagră, care a primit ordin să fie gata pentru operații specifice.

Varianta de plan propusă nu mulțumea partea română, astfel că în perioada imediat următoare Marele Cartier General român a intervenit pe lângă comandamentul rus, căruia i-a propus ca Armata 1 română să fie angajată în cadrul acțiunii preconizate cu patru-șase divizii, care să atace din regiunea Nămolosa în direcția generală Râmnicu Sărat, în timp ce grupul rus de șase divizii al Armatei 6 să acționeze spre Brăila. Solicitarea părții române a fost acceptată de către comanda-

mentul rus, aceasta impunând însă amânarea ofensivei pentru primele zile ale lunii mai 1917. În contextul noii variante a planului de campanie, la 24 aprilie/7 mai 1917 comandamentul Armatei 1 a primit ordin să urgenteze reorganizarea Diviziilor 5, 9, 13 și 14 Infanterie, activitate ce trebuia încheiată până la 10/23 mai.

Se stabilește data începerii operațiilor

Luna aprilie a anului 1917 a fost marcată de schimbări importante în cadrul comandamentului rus de pe frontul român, generalul D.G. Șcerbacev fiind numit comandant al trupelor ruse, iar generalul N.N. Golovin șef de stat major. Schimbările intervenite au impulsionat procesul de definirea a planului de campanie pe frontul român, ameliorând și relațiile de comandament, mai ales după vizita pe care I.I.C. Brătianu și generalul C. Prezan au întreprins-o la Petrograd în ziua de 22 aprilie/4 mai, prilej cu care a avut loc o întâlnire a delegației române cu generalul M.V. Alekseev, context în care s-a discutat și problema vii-

Militari din Regimentul 32 „Mircea” în timpul instruirii (sursa este aceeași)

Din atac, în apărare

În noul context creat, Marele Cartier General român a ordonat oprirea ofensivei Armatei 2 pe aliniamentul cucerit, dar generalul Alexandru Averescu a continuat ofensiva până în Valea Putnei. Pentru Armata 1, aflată în cursul desăvârșirii pregătirii de artilerie în zona Nămolosa, s-a ordonat oprirea focului și renunțarea la ofensiva planificată, consecința fiind schimbarea formei de acțiune, ceea ce, firește, a determinat pierderea previzibilei inițiative la nivel strategic. Un alt factor, care poate fi considerat secundar, l-a constituit gruparea forțelor principale ale Armatei 9 germane spre vest, în scopul executării unei lovituri pe direcția Focșani - Adjud.

Față de situația din Galiția și Bucovina, în acord cu deciziile de la Moghilev, în ziua de 14/27 iulie Marele Cartier General român a transmis „Ordinul de operați-

uni nr. 36 prin care se stabileau noi misiuni armatelor noastre. Apreciind că situația generală de pe Frontul Oriental și în special de pe cel din Galiția a impus oprirea acțiunilor ofensive, ordinul prevedea că scopul armatelor care operează pe frontul român „este de a menține pozițiile pe care se găsesc actualmente, acoperindu-se ambele flancuri”. Pentru aceasta se prevedea o nouă grupare a forțelor.

Armata 1 română trebuia să treacă la apărare între cota 42,0 și 2 km vest Movilenii de Jos, cu misiunea de a apăra fâșia din dreapta Siretului. Prin scoaterea de la contactul cu inamicul a Corpurilor 7 și 30 din Armata 4 rusă, Armata 1 română trebuia să preia succesiv fâșia acestora, până în dimineața zilei de 28 iulie/10 august 1917. Practic, în perioada 15/28 iulie-28 iulie/10 august 1917, trupele române urma să execute o amplă manevră de forțe și mijloace la nivelul întregului front, iar în cadrul armatelor ro-

mâne și ruse trebuia să aibă loc o serie de regrupări și înlocuiri. În plan militar, abordată din prisma teoriei și practicii militare, prin caracterul acțiunilor care urma să se desfășoare pentru realizarea dispozitivului strategic în noua concepție, perioada 15/28 iulie - 28 iulie/10 august 1917 poate fi apreciată ca intervalul de timp necesar pregătirii unei operații de apărare.

În zilele următoare cele două armate române au primit alte ordine care au adus, din nou, unele modificări în fâșia de apărare și compunerea operativă, prin stabilirea forțelor și mijloacelor care să intre în dispozitivul prevăzut a fi realizat. Astfel, la 22 iulie/4 august 1917, a fost emis „Ordinul nr. 38” prin care se preciza că Armata 6 rusă trebuia să-și extindă fâșia până la Liești, iar Armata 1 română urma să înlocuiască trupele ruse până la Clipicești. În noile condiții, fâșia Armatei 1 române se încadra între Liești și Valea Sării, aceasta luând în subordine operativă un corp de armată și Divizia „Zamurskaia” din Armata 4 rusă.

Unitățile ruse, un factor de risc

Măsurile adoptate, în condițiile date, pot fi apreciate ca un element pozitiv în desfășurarea viitoarelor acțiuni militare. Îngustarea liniei frontului ce urma a fi ocupat de trupele române permitea intrarea acestora într-un timp mai scurt în dispozitiv. Pe de altă parte, luarea în subordine a marilor unități ruse asigura unitatea de conducere a forțelor dintre Valea Doftanei și cea a Siretului.

(Continuare în p. 19)

Podul de cale ferată peste Putna, pe linia Focșani - Mărășești; în stânga zona ocupată de austro-ungari

„Proiectul de operațiuni”
pentru Armata 1 (desenul autorului)

urmat nu au mai intervenit modificări. Concomitent cu elaborarea planului de campanie și luarea hotărârii, comandanții de armate, corpuri de armată și divizii au desfășurat ample acțiuni care au vizat în principal: intrarea Armatei 1 române în dispozitivul strategic din sudul Moldovei, prin înlocuirea unor mari unități ruse; realizarea dispozitivului operativ și de luptă la toate șaloanele; organizarea cooperării între marile unități operative și tactice; completarea marilor unități cu armament automat, efective, precum și cu întreg materialul necesar desfășurării în bune condiții a ofensivei.

Punerea în aplicare a prevederilor instrucțiunilor operative a presupus constituirea grupării de luptă a Armatei 1, formată din Corpul 3 Armată cu Diviziile 5, 13, 14 Infanterie, Corpul 6 Armată cu Divizia 9 Infanterie și Brigada 1 Călărași, Divizia 80 Infanterie rusă, care trebuia să înlocuiască trupe ruse din capul de pod Nămolosa. La 15/28 iunie toate trupele puse în subordinea generalului C. Christescu (*Magazin istoric*, nr. 7/2017) se aflau în raioanele de plecare pentru înlocuirea trupelor ruse între Movilenii de Jos și 1 km sud-est Crângeni, acțiunea fiind executată până la 23 iunie/6 iulie 1917, astfel că trupele noastre au avut la

dispoziție timpul necesar pentru pregătirea luptelor.

Eșecul ofensivei conduse de generalul Robert Nivelles pe Frontul Occidental, în aprilie 1917, a determinat o încercare de coordonare a acțiunilor pentru lunile iunie-iulie ale aceluiași an. La 8/21 și 9/22 iulie armata engleză a declanșat o

ofensivă de amploare în Franța, urmată de acțiuni anglo-franceze în zonele Diksmuide și Ypres, soldate cu mari pierderi umane și rezultate ne semnificative. Pe Frontul Oriental, la 18 iunie/1 iulie 1917, 23 de divizii ruse, comandate de generalul A.A. Brusilov, au declanșat ofensiva într-un sector larg de 40 km în zona Zlota Lipa, spre Lemberg. Desfășurate cu succes în primele zile, acțiunile ofensive ale armatei ruse au scăzut treptat în intensitate, pentru ca apoi divizii întregi să refuze să mai lupte, întreaga operație transformându-se într-un dezastru de mari proporții. În acele condiții, la 6/19 iulie 1917, trupele germane și austro-ungare au declanșat o puternică contraofensivă în zona Brezezany – Tarnopol, care a avut ca rezultat ruperea apărării trupelor ruse, determinând pără-

sirea Galiției de către acestea, astfel că la 13/26 iulie, trupele ruse părăseau în dezordine frontul din Carpații Păduroși, retrăgându-se spre sud-est. Deși pe frontul din Munții Vrancei Armata 2 română și Armata 4 rusă desfășurau cu succes ofensiva declanșată la 11/24 iulie, situația din Galiția și Bucovina s-a repercutat asupra întregului front.

Alertat de știrile care veneau de pe front, deși în ziua începerii ofensivei din zona Mărăști trupele ruse aflate sub comanda generalului L.G. Kornilov reușiseră să oprească ofensiva armatelor inamicului, care amenința flancul și spatele dispozitivului strategic din Moldova, guvernul provizoriu de la Petrograd a ordonat comandamentului rus de pe frontul român „să înceteze pregătirile de artilerie și să nu mai continue ofensiva proiectată”. Pentru restabilirea situației din Galiția și Bucovina, Marele Cartier General rus a prevăzut constituirea unei „mase de manevră” formate din cinci corpuri de armată, dintre care două de la Armata 4 și unul de la Armata 9, toate aflate în eșalonul întâi, cu care să se execute o lovitură puternică în flancul drept al coloanelor inamice care înaintau către est în Bucovina.

Tun instalat în cimitirul de la Mărășești

Învingătorii de la Mărăști: Generalul Averescu, având în dreapta pe generalul Voitereanu și în stânga pe generalul Mărgineanu

acțiunii. Răspunsul șefului Marelui Stat Major a fost evaziv; a subliniat necesitatea opririi ofensivei, dar a lăsat decizia la latitudinea comandantului Armatei 2. Interpretând acest răspuns ca o aprobare, Alexandru Averescu a continuat atacul și în zilele de 13/26 și 14/27 iulie 1917. În seara zilei de 14/27 iulie 1917, Marele Cartier General, îngrijorat de continuarea acțiunii, a dat Ordinul de operațiuni nr. 36, prin care a decis, în mod practic, oprirea ofensivei Armatei 2.

La Marele Cartier General, nemulțumirea față de comandantul Armatei 2 era foarte mare. Generalii ruși au fost contrariați de insubordonarea lui Averescu, generalul Golovin spunându-i lui Gheorghe Gh. Mărzescu, ministru în guvernul Brătianu, că românii trebuie să instaureze disciplina printre generali, iar ei, rușii, o vor pune în rândul soldaților. La rândul său, generalul H.M. Berthelot a cerut ca pentru acest gest de insubordonare Alexandru Averescu să fie demis de la comanda Armatei 2. Era o măsură radicală, pe care regele, sfătuit de prim-ministrul Ion I.C. Brătianu, a refuzat să o ia.

Bătălia de la Mărăști s-a încheiat cu o mare victorie, care a probat valoarea militară deosebită a lui Averescu, dar și justetea opiniei Marelui Cartier General român de oprire a ofensivei.

A urmat bătălia defensivă de la Mărășești, unde Armata 1 română, comandată succesiv de generalii Constantin Christescu și Eremia Grigorescu, a reușit să oprească ofensiva Puterilor Centrale. Mareșalul Mackensen n-a mai ajuns la Iași în două săptămâni, așa cum promisese la începutul confruntării.

Alexandru Averescu a primit greu succesul impresionant al trupelor române în această încheiere teribilă, supra-numită, pe bună dreptate, „Verdunul românesc”. În celebrele sale *Notițe zilnice din Război*, apărute în anul 1937, cu un an și ceva înaintea morții, el scria: „Victoria și bătălia de la Mărășești!... Suntem nu pe margine, ci în fundul prăpastiei și tot cu meșteșuguri. Un atac reușit al dușmanului este tradus într-o mare bătălie, cu victoria de partea noastră. Trupele dușmane pe care presupuneam «să le nimicim», cu ofensiva de la Nămolosa, care din fericire nu s-a

realizat, se aruncă asupra stângii armatei noastre, pe care o asvârle dincolo de linia Muncel – Panciu și cu centrul reușește să atingă obiectivul care probabil a fost interceptarea comunicației Mărășești – Tecuci. Inamicul este oprit după ce-și atinge obiectivul, însă trei divizii ale noastre sunt literalmente distruse! Iată marea bătălie și victorie”.

0 analiză părtinitoare

Pentru a da greutate acestei aprecieri denigratoare, Averescu a adus în discuție analiza întreprinsă de generalul Gheorghe Dabija în volumul al IV-lea al lucrării *Armata română în Războiul Mondial (1916-1918)*. Generalul Dabija (1872 – 1957) a fost un ofițer distins al armatei române, un comandant de valoare și unul dintre cei mai importanți teoreticieni și istorici militari români din prima jumătate a secolului al XX-lea. A fost atașat militar în Bulgaria (1910 – 1913), comandant de batalion, regiment, brigadă și divizie. În 1919 a părăsit armata în urma unui conflict cu generalul Gheorghe Mărdărescu și s-a dedicat

Cazemată germană distrusă de români la Mărășești

Alexandru Averescu,
în uniformă de mareșal

MĂRĂȘTI SAU MĂRĂȘEȘTI? DISPUTE ISTORIOGRAFICE

PETRE OTU

Constantin Prezan

Bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz reprezintă o strălucită revanșă față de suita de înfrângeri din campania din anul 1916. Cu o altă stare combativă, cu un alt moral, cu mult mai bine înzestrată, instruită și condusă, armata română, ajutată inegal de marile unități ruse, a reușit să oprească ofensiva trupelor Puterilor Centrale, condusă de mareșalul August von Mackensen, supranumit „spărgătorul de fronturi”, din cauza marilor succese obținute anterior pe Frontul de Est și în Balcani.

Victoriile din „triunghiul de foc” au confirmat aserțiunea lui Gaston Bouthoul, întemeietor al polemologiei (știința războiului), potrivit căreia „victoria confirmă, iar înfrângerea transformă”. Eșecurile din primele luni de război au transformat armata română, iar reorganizarea din iarna anului 1917, efectuată în condiții dificile și cu sprijinul Misiunii Militare Franceze, condusă de generalul Henri Mathias Berthelot, a confirmat din plin eficiența măsurilor întreprinse.

Dar, așa cum se obișnuiește în practica războaielor, nu numai înfrângerile sunt subiect de controversă, ci și victoriile. Iată, de pildă, în istoriografia franceză și nu numai, există o lungă dezbateră, referitoare la artizanul mării victorii în prima bătălie de la Marna (septembrie 1914) – Joseph Joffre sau Joseph Gallieni? Unii specialiști renumiți, cum ar fi Liddell Hart, dau credit celui de-al doilea.

Bătăliile de la Mărăști și Mărășești au făcut obiectul unor dispute chiar din momentul declanșării lor, ele prelungindu-se apoi în posteritate și în istoriografie. Controversele au privit întâietatea și valoarea lor militară, rezumându-se la clasică întrebare: care dintre ele a fost mai importantă?

Punctul de plecare al acestei dispute poate fi aflat chiar în timpul desfășurării ofensivei. Bine pregătită, ea s-a declanșat în dimineața zilei de 11/24 iulie 1917 și a continuat și în ziua următoare – 12/25 iulie – cu un succes deplin.

Dar, în plină ofensivă victorioasă, Marele Cartier General a oprit acțiunea Armatei 2 condusă de generalul Averescu, decizie motivată de situația ce se crease pe frontul din Galiția, unde trupele ruse înregistrau grave eșecuri (*Magazin istoric*, nr. 7/2017).

O biruință obținută prin insubordonare

Ordinul opririi ofensivei l-a indispus profund pe Alexandru Averescu. După opinia sa, pericolul din nord ar fi impus, dimpotrivă, continuarea acțiunii armatei sale, pentru a exploata succesul deja obținut. Apreciind că nu poate opri atacul, deoarece aliniamentul pe care ajunseseră trupele nu era favorabil apărării, Averescu s-a adresat generalului Constantin Prezan, cerând continuarea

Generalul Averescu revenit la Mărăști după 10 ani
(sursa: [www. Basarabia-Bucovina.info](http://www.Basarabia-Bucovina.info))

iulie - 21 august 1917 (ambele pe stil vechi), cât a durat confruntarea de la porțile Moldovei, Armata 2 a luptat 36 de zile, iar Armata 1 numai 15.

Autorul acestei celebre monografii trece sub tăcere consecințele negative ale deciziei lui Averescu de a continua ofensiva, dintre care cea mai importantă a fost descoperirea flancului său drept, ceea ce a constituit o invitație pentru adversar de a ataca și astfel s-a ajuns la bătălia de la Oituz. În plus, continuarea atacurilor locale, cum ar fi cele din 19 iulie/1 august 1917 pentru cucerirea Măgurei Cașinului și Cornul Măgurei, infructuoase de altfel, a multiplicat pierderile Armatei 2.

Analiza sa nu are scopul explicit de a diminua semnificația bătăliei de la Mărășești și a stabili ierarhii ale confruntărilor din vara anului 1917, dar în mod implicit ea a servit generalului Averescu pentru continuarea „disputei” lui cu generalul Constantin Prezan și Marele Cartier General.

Generalul Dabija nu contestă eroismul și sacrificiul ostașilor și ofițerilor români în bătălia de la Mărășești și nici importanța ei în ansamblul efortului de război românesc din vara anului 1917 și apreciază că ambele (Mărăștii și Mărășeștii) „rămân pentru poporul românesc glorie nepieritoare, care vor arăta generațiunilor viitoare cum generația Marelui Război și-a făcut datoria față de neamul său”.

O falsă problemă

Stabilirea unei ierarhii, a unui clasament al importanței confruntărilor din vara anului 1917 este o problemă apărută în perioada interbelică. Ea reprezintă materializarea în plan istoriografic a unor dispute din timpul războiului dintre generalii și ofițerii români, dintre care cea mai cunoscută și mediatizată este cea dintre Alexandru Averescu și Constantin Prezan, cei mai valoroși generali români ai războiului de întregire națională. Meritele lor personale au fost răsplătite cu demnitatea de mareșal, acordată în anul 1930, în contextul preluării tronului de către Carol al II-lea.

Întreținerea acestei dezbateri în anii dintre cele două războaie mondiale, în fond o falsă problemă, s-a datorat adepților sau altfel spus „locotenenților” acestor doi comandanți, care, în virtutea relațiilor de amicitie sau adversitate față de ei, au preluat, nuanțat, completat și adâncit concepțiile contradictorii.

Au existat și multe voci lucide - dintre care menționăm pe cea a lui Mircea Vulcănescu, autorul unei remarcabile sinteze apărute în volumul I al *Enciclopediei României*. „Istoricul faptelor de arme ale războiului românesc - aprecia cu dreptate Vulcănescu - trebuie să spună categoric că amândouă aceste biruințe sunt certe și nu pot fi tăgăduite. Dar fiecare trebuie judecată în sfera și cu caracterele ei. Izbânzile militare nu se măsoară după kilometri pătrați cucerți în bătălie, ci în raport cu voința și intențiile adversarilor. Războiul e un fapt politic, în care două voințe obștești încearcă să se impună una alteia, cu ultimele mijloace. Câștigarea unei bătălii nu înseamnă ocuparea unui teritoriu, ci impunerea unei voințe”.

Bătălia de la Mărăști a fost, potrivit caracterizării lui Averescu, „prima victorie adevă-

Inaugurarea monumentului „Victoriei”
de la Mărășești

scrisului și activității obștești, el fiind unul dintre cei care au condus „Societatea Mărăști”, care a refăcut satul distrus de trupele române în confruntarea din iulie 1917 și a construit mausoleul din localitate.

Lucrarea consacrată acțiunilor armatei române în Primul Război Mondial este una foarte valoroasă, autorul realizând o documentare largă, având discuții cu unii dintre foștii comandanți germani de pe frontul românesc. Făcuse, de altfel, un stagiul de pregătire în Germania înainte de declanșarea războiului mondial. Pe lângă toate acestea, generalul Dabija cunoștea din interior multe aspecte, ceea ce n-a afectat spiritul critic în care a fost elaborată lucrarea. Mai trebuie spus că la începutul carierei militare, Gheorghe Dabija nu a avut relații prea bune cu Alexandru Averescu, dar în timpul războiului, lucrând sub directa conducere a acestuia, a devenit un averescan convins. De altfel, lucrarea are prefața elaborată de Averescu.

Generalul Dabija subliniază că decizia de continuare a ofensivei de către comandantul Armatei 2 a fost corectă, întrucât marile unități române s-ar fi oprit pe o poziție dezavantajoasă, nu s-ar fi imobilizat forțele inamicului, iar moralul luptătorilor ar fi fost afectat, deoarece era greu de explicat anularea unei acțiuni victorioase.

Mai mult, continuarea ofensivei a avut un rol foarte important în ansamblul frontului românesc, întrucât arhiducele Josef, comandantul forțelor inamice, a fost obligat să trimită

Regele Ferdinand (cu banderolă neagră pe mână), cu generalul Istrati, în vara lui 1917; în dreapta, generalul Prezan; în planul doi generalul rus Șerbacev și cel francez Berthelot

întăriri în fașia de ofensivă a Armatei 2, cifrate la 41 batalioane de infanterie, 45 de baterii și patru escadroane. Aceste unități au diminuat considerabil forța Armatei 9 germane, care a fost obligată să-și schimbe direcția loviturii principale pe dreapta văii Siretului, în loc de sectorul dintre Siret și Prut.

Pe lângă aceste consecințe, apreciate ca fiind de ordin strategic, cele de ordin tactic erau la fel de importante: capturarea a 2.748 de militari, dintre care 32 de ofițeri, și a unui bogat material de război (2.500 arme, 22 tunuri de calibre diferite, 25 obuziere, 27 mitraliere etc.); ocuparea unei poziții de rezistență mai puternică decât aceea de plecare la ofensivă; eliberarea a 30 de sate și a 500 km² etc.

Glorii nepieritoare

Aprecieră lui Dabija despre confruntarea de la Mărăști merită reținută: „Deci, dacă g-lul Averescu nu lua ofensiva de la Mărăști și mai cu seamă dacă o oprea conform Ordinului nr. 34 din 12/VII al M.C.Gl român, atunci totul ar fi fost pierdut. Apărarea Moldovei ar fi fost întoarsă prin ofensiva Armatei 9 germ. între Siret și Prut și soarta cea mai tragică s-ar fi abătut asupra armatei și poporului românesc”. Cu alte cuvinte, insubordonarea lui Averescu a salvat România.

După opinia sa, sunt și alte elemente care arată că Mărăștii sunt mai importanți decât Mărășeștii. Astfel, în intervalul 9

Berthelot îl felicită pe generalul Eremia Grigorescu

Inedit

ÎNSEMĂNĂRI DIN RĂZBOI

Războiul european, provocat de vanitatea unor șefi de state, cea mai groaznică nenorocire, așa îl definește autorul acestor însemnări, după patru ani de conflict ce lasă în urmă răniți și gropi în cimitire

Caietul de notații ale autorului a ajuns la al șaselea episod (Magazin istoric, nr. 3-7/2017). Necruțătoarea radiografie a războiului-carnagiu, a smintelii oamenilor care l-au provocat se oprește aici.

ȘTEFAN POPESCU-FILUTZĂ

Iunie [1917]. După toate desnădejtile urmate de firești așteptări, după decepțiile celor mai crude nenorociri ce se pot abate pe capul unei țări, în mijlocul celor mai groaznice orori ale istoriei sale, când țaranul român a fost gonit cu bățul din țara sa, începe epoca de reînviore, în care armata țării e din nou refăcută. După ce a urcat calvarul celor mai neînchipuite suferințe, armata română a dat în cursul acestei luni din nou dovada vitejiei sale și, în ofensiva de la Mărăști începută în ziua de 9 Iulie, ea a făcut o străpungere de 30 km în frontul generalului Mackensen [Pregătirea de artilerie a bătaliei a început la 9 iulie, iar ofensiva la 11 iulie – n.n.].

E poate unica mare ispravă săvârșită de trei ani pe vreunul din fronturile europene, într-un timp de numai șase zile, și efectul era să fie mai grandios decât așteptările noastre, dacă scumpii noștri?! aliați nu ne trădau și de astă dată. La Tarnopol s-au retras pur și simplu de pe front, în Bucovina au procedat în același fel și astfel ofensiva noastră a fost oprită. Mersul vertiginos al trupelor noastre, menit a tăia legătura inamicului între șes și munți, făcut cu atâtea sacrificii de vieți omenești și menit a întoarce tot frontul în direcția Focșani – Ialomița, a fost oprit de criminalii care au devastat și furat țara, fraternizând cu dușmanul, pe socoteala noas-

tră. Nu există în istorie o trădare atât de groaznică în care ai și durerea de a nu putea zice nimic, în felul că dacă ești nevoit să rabzi toate urmările unei asemenea trădări să nu-ți poți nici descărca sufletul pentru a o spune.

În Bucovina, austriecii înaintază, ocupă apoi Dorna Vatra și Mamornița din nordul Moldovei și puțin lipsește ca drumul spre Iași să nu devină liber înaintării inamicului. Se produce în tot petecul de țară rămas neinvadat decât de inamicul-aliat o panică indescritibilă, nu atât din cauză că vin germanii – trebuie să o spunem drept –, cât din cauză că interesul general al țării cere să pribegim de astă dată și în țara

rată a armatei române moderne“, obținută în condiții grele ale războiului de munte și ale unei poziții întărite timp de câteva luni. Concepția, organizarea și execuția au fost impecabile, astfel că Mărăștii au devenit un model de artă militară. Din păcate, ea a fost oprită din cauza înfrângerii grave a trupelor ruse pe frontul din Galiția, fără a se putea valorifica deplin succesele inițiale. S-a repetat situația Armatei 4 (de Nord) din toamna anului 1916, aceasta fiind obligată să revină pe poziția inițială, fără a înregistra înfrângeri.

Confruntarea de la Mărășești a făcut parte din alt registru, unii caracterizând-o drept o luptă de întâlnire, iar alții drept o operațiune defensivă, opinie larg împărtășită de specialiști.

Pe plan tactic, inamicul a obținut unele succese, dar pe plan strategic a înregistrat un eșec grav, neputând scoate România din război și demantela frontul românesc. Din această perspectivă, confruntarea de la Mărășești reprezintă, respectând proporțiile desigur, „Verdunul românesc“.

Mai este de subliniat și faptul că disputa privind „întâietatea“ celor două bătălii a ieșit treptat din prim-planul istoriografiei românești din cauza, pe de o parte, a dispariției principalilor actori ai confruntărilor de acum un veac, iar pe de altă parte, a condițiilor de evoluție profund schimbate ale societății românești după Al Doilea Război Mondial. ■

MĂRĂȘEȘTI O OPERAȚIE DE APĂRARE

(Urmare din p. 14)

În baza ordinelor primite de la Marele Cartier General român, la 23 iulie/5 august 1917 generalul C. Christescu a emis „Ordinul de operațiuni nr. 13“, prin care se făceau precizările necesare pentru trecerea forțelor din subordinea sa la apărare, misiunea Armatei 1 române fiind de a apăra frontul dintre Liești (exclusiv) și Clăpuc, înlocuind trupele din Armata 4 rusă, care se găseau pe acest front. Pentru trecerea la apărare dispozitivul operativ urma a fi realizat succesiv, cu trei corpuri de armată în eșalonul întâi și o rezervă în valoare de 3 divizii și o brigadă, dispuse la est și vest de râul Siret, ceea ce îngreuna conducerea și cooperarea între corpurile de armată și diviziile vecine. Soluția optimă ar fi fost ca toate forțele Armatei 1 române să acționeze la vest de Siret, în timp ce la est de cursul de apă să acționeze Armata 6 rusă. Acest lucru era pe deplin realizabil având în vedere valoarea rezervelor Armatei 6 ruse, situate la vest

și est de râul Prut, pe direcții puțin probabile a face obiectul acțiunilor trupelor inamice. De asemenea, unele elemente ale dispozitivului operativ (artileria grea, artileria anti-aeriană și Grupul 2 Aeronautic) urma a fi fracționate, ceea ce nu se dovedea a fi cea mai bună soluție. Situația creată demonstra că la acea dată, la nivelul conducerii militare ruse, acțiunile ofensive din sudul Moldovei trecuseră pe plan secundar, preocuparea principală fiind întărirea dispozitivului de apărare din nordul Moldovei și din Bucovina, renunțându-se la planul de campanie elaborat inițial.

Nici noua concepție privind dispozitivul de apărare nu a putut fi pusă în aplicare, în condițiile în care și comandamentul german și-a modificat planul de campanie, concentrând majoritatea forțelor pe direcția Focșani – Mărășești – Adjud, trecând la ofensivă la 24 iulie/6 august 1917, într-un moment în care trupele ruse aflate în contact cu inamicul se pregăteau să fie înlocuite de cele din Armata

1 română. Așadar, prin introducerea precipitată în luptă a primelor unități române la vest de Siret, pentru închiderea breșelor create de către inamic în urma ruperii apărării trupelor ruse, începea cea mai amplă operație de apărare de pe frontul român în anul 1917, o acțiune neplanificată, în care comandamentul român a trebuit să se adapteze rapid situației create, să introducă succesiv și organizat forțele în dispoziție, să determine reducerea ritmului ofensivei inamicului și, în cele din urmă, să o oprească definitiv.

Victoria în această operație neplanificată trebuie cu atât mai mult apreciată, rezultatul fiind determinat și de capacitatea conducerii militare române de a se adapta rapid noii situații create, de a da o ripostă peste așteptări inamicului, în condițiile în care relațiile de comandament cu partea rusă au fost tensionate, iar capacitatea de rezistență a unităților ruse a fost, așa cum s-a previzionat, un factor de risc pentru armata noastră. ■

Pentru vanitatea șefilor de state sau a unora din ei? Merită arhaismul în care sunt ținute statele din p. de vedere politic atâtea vărsare de sânge și atâtea suferințe? E omenirea o tablă de joc de șah pe care să se distreze capetele încoronate? Căci în definitiv dacă ele ar lipsi și dacă țările ar avea o altă formă de guvernământ, popoarele conduse de oameni din mediul lor, niciodată n-ar dori război.

În această lună intrăm în al 4-lea an de război și conducătorii tot nu cred încă că s-au făcut prea multe jertfe, pentru a face să înceteze măcelul ținut de la Marea Nordului în Pirinei și din Marea Baltică la Golful Persic? Se socotesc la peste zece milioane de morți și invalizi, la alte zeci de milioane de prizonieri, la sute de milioane de orfani, la sute de miliarde de averi pierdute, la alte sute de miliarde de averi cheltuite pe socoteala celor care vor mai supraviețui cumplutului dezastru.

Și tot nu se găsește nimeni, tot nu se vede forța care ar putea să oprească nebunia lumii? Unde e civilizația omenescă, unde sunt libertățile cetățenești câștigate cu atâtea jertfe? Unde sunt?

În grozăvia potopului de fier și foc, mai mare decât toate nenorocirile căzute pe capul omenirii de la creațiunea lumii, nu se mai aude nicio voce decât aceea a durerii și a suferinței.

Când privești lucrurile în față, cu orizontul minții ceva mai larg ca nevoile noastre momentane, vezi bine imposibilitatea a se termina nenorocirea mai devreme de epoca când omenirea va fi în mare parte distrusă. Nu e o țară care se bate cu alta, ci o încăierare generală, din infernul căreia nu se poate desprinde cu ușurință o unitate de concepții

Capturi de război din bătălia de la Mărăști, expuse în Piața Cuza Vodă din Iași

pe baza căreia să se poată crea încetarea ostilităților. Trebuie ca ultimele eforturi de energie să fie distruse, cel puțin de o parte, pentru ca zorii păcii binefăcătoare și atât de mult dorite să apară. Oricum aceasta nu se prea vede, nu e imposibil ca cu noi sau fără noi, cu ruși sau fără ei, războiul să nu mai dureze poate chiar doi ani. Tăvălugul rusesc, marea avalanșă rusă au fost și au rămas în domeniul închipuirii.

Dacă e o virtute a rezistenței fără protestare la toate neajunsurile soartei, apoi populațiunea noastră civilă o posedă în cel mai înalt grad. Pe lângă suferința morală a prizonierilor, a pierderii de avere, de ființe scumpe, a torturilor sufletești de tot felul, se adaugă și suferința scumpetei inimaginabile a vieții. Când vezi un cunoscut te miri cum mai trăiește când un kg de zahăr e 10-12 fr., un kg de fasole 1 fr, o varză 1 fr, lemnele 500 lei stânjenul, petrolul 6-8 lei litrul, ghetele 2-3 sute de lei perechea, hainele 3-5 sute lei costumul, și toate acestea numai când le găsești.

În Rusia s-a produs nu știu a câta revoluție. Guvernul Kerenski a căzut și a revenit la putere cu o combinație a cadelților. În această țară trebuie să fie o anarhie inimaginabilă. Nimeni nu știe ce vrea, fiecare vrea altceva și nimeni nu poate

face nimic. E probabil că mai curând sau mai târziu se va produce o explozie a partidului „Lenin“, care după cât pare așteaptă uzura forțelor celor ce se luptă, neștiind ce trebuie să facă. Dezorganizarea politică și administrativă, alături de aceea economică, de concert cu desorganizarea militară, vor fini prin a distruge vechiul imperiu al țărilor. Și așa va fi. În cazuri de anarhie nicio voce nu poate fi ascultată. Trenurile nu mai circulă decât cu greutate, banii nu mai au nicio valoare, aprovizionarea nu se mai poate face. Într-un cuvânt, toată directiva vieții publice e îndreptată spre dezastru, sub toate raporturile.

Ca răspuns la ofensiva noastră de la Mărăști, germanii la 24 iulie au atacat cu forțe enorme sectorul frontului nostru de la Mărășești. A fost o luptă, după descrierea misiunilor militare străine, ale căror gânduri și-au găsit ecoul în toată presa străină, cum numai la Verdun s-a putut vedea. Lupta a durat 16 zile, zi și noapte neîntrerupt, și s-a terminat cu învingerea dușmanului și cu zdrobirea celor 12 divizii noi.

**Prezentare și editare de
Traian D. LAZĂR**

Pregătirea trupelor române de către ofițeri ai Misiunii militare franceze (colecția Marcel Fontaine, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”)

inamicilor și criminalilor noștri aliați.

În Rusia a venit la guvern a treia combinație ministerială în cap cu Kerenski, idolul soldaților ruși. Deși acesta este partizanul, probabil cu multă fățarnicie, al războiului până la capăt, totuși partizanii lui Lenin, maximaliștii, cum le mai zice, sunt liberi în îndeletnicirile lor germanofile.

Deși Lenin, șeful socialiștilor maximaliști, a fost prins că e în legătură cu băncile din Stockholm, alimentate din fondurile germane, el totuși n-a fost declarat de trădător și nici măcar pus sub pază.

Kornilof e numit generalisim și cere pentru introducerea disciplinei în armată pedeapsa cu moartea pentru nesupunere. Se va vedea dacă aplicându-se propunerea lui Kornilof, guvernul nu va avea nimic de zis. Eu personal cred că acesta e în adevăr unicul om cinstit în Rusia și că în luptă cu atâtea elemente cu concepții contrarii și poate mai puțin sincere, el poate într-o zi să fie învins, dacă nu chiar ucis. Kerenski e după credința și raționamentul meu un mare om, un om genial, dar și un mare pehlivan – viitorul va vedea dacă rațio-

namentul ce curge din fapte este adevărat.

Moneda rusă scade aproape la jumătate. Se află că pe lângă cantități imense de hârtie monetară tipărită în Rusia fără stoc metalic corespunzător (aproxim. 800.000.000 ruble lunar), germanii au înființat și ei o fabrică la Varșovia, care a produs peste cinci sute de milioane de ruble false, cu care a[u] cumpărat căpeteniile rușești. Se va vedea în viitor dacă Rusia nu va intra în stare

În curând vă veți duce pe front și veți găsi acolo un soldat cum nu e altul. Eu din parte-mi nu vă doresc decât să fiți cel puțin la înălțimea acestui sublim soldat

General H.M. Berthelot

de faliment de stat, întrucât e probabil că finanțele anglo-franco-americane nu o mai ajută cu nimic, din cauza debandadei care domnește în fostul imperiu al țarilor.

Dintre toți oamenii străini care ne-au vizitat, unul singur se pare că și-a dat mai bine seama decât toți de ticăloșenia clasei noastre conducătoare și de superioritatea sufletească a țaranului nostru.

Acesta e generalul Berthelot, șeful misiunii militare franceze (*Magazin istoric*, nr. 9/2015, 7/2017).

Într-un discurs ținut în mai absolvenților școlii militare, laudând marile calități ale soldaților noștri, între altele, spune ofițerilor: „În curând vă veți duce pe front și veți găsi acolo un soldat cum nu e altul. Eu din parte-mi nu vă doresc decât să fiți cel puțin la înălțimea acestui sublim soldat”. Un ofițer să fie de dorit ca să stea la înălțimea soldaților săi, aceasta nu e fără importanță când e vorba de credința unui om de talia generalului Berthelot.

Într-un interviu dat redactorului unei gazete din Petrograd, spune: „Soldatul român e cel mai bun soldat din lume, vă rog, credeți-mă”.

Acestea sunt cuvinte care trebuie să rămână nepieritoare, căci ele dovedesc că starea de lucruri în care ne sbatem se datorește aproape exclusiv putregaiului clasei stăpânitoare a acestei țări. Se va vedea cum știe țara să răspundă la opera de corupțiune și ticăloșenie care ne-a adus aici.

5 Iulie. Dintre toate nenorocirile care s-au abătut asupra omenirii de la începutul existenței sale, fără îndoială că cea mai groaznică este războiul european. Nu mai e vorba de imensele distrugerii de orașe și de vieți omenești pe care valurile de sălbătăcie omenească a[u] revărsat-o asupra teritoriilor ocupate. În afară de suferința pribegiei, a foametei cumplite, a boalelor fără număr, a milioane de dureri omenești de tot felul, în afară de averile pierdute și a tot ce mintea poate cugeta ca durere, civilizația omenească nu numai că a fost oprită, dar înapoiată poate cu câteva decenii. Și pentru ce toate acestea?

Al Treilea Reich, este una foarte comună; într-adevăr, există imaginea stereotipă, care apare în mod constant în documentarele de televiziune și care s-a repetat la nesfârșit în cărțile noastre de istorie: populația mărșăluind în rânduri strânse și zbie-rând aclamațiile pe o singură voce. Dar cât de mult corespunde această imagine adevărului și în ce măsură suntem noi vinovați de reîn-călzirea, pur și simplu, a propagandei naziste?

Nu poate fi nicio îndoială că Hitler a fost popular în Germania. La ultimele alegeri libere, înainte de a fi numit cancelar, în noiembrie 1932, Partidul Nazist a câștigat 33% din totalul voturilor și s-a impus drept cel mai mare partid din Reichstag. După aceea, în ciuda unor îndoieli ale populației cu privire la metodele de mână forte prin care și-a instaurat dictatura, Hitler a continuat să sporească în popularitate, nu mai puțin pentru că era perceput ca ținându-și promisiunile de a reface „onoarea” Germaniei pe plan extern și de a oferi de lucru și stabilitate poporului german.

Desigur, odată democrația suspendată după 1933, această popularitate este greu de măsurat. Cele cinci referendumuri desfășurate în Al Treilea Reich – pe probleme, precum remilitarizarea Renaniei sau Anschlussul (anexarea Austriei) – au primit între 88-98% voturi pentru. Dar, dat fiind că toate s-au desfășurat în condiții, mai mult sau mai puțin, de absență a libertății, cu intimidarea votantului și marginalizarea și pierderea drepturilor celor care se opuneau, nu pot fi considerate ca

o măsură adevărată în ceea ce privește sprijinul pentru naști.

Numărul membrilor Partidului Nazist a sporit, de asemenea, pare-se exponențial, după ce partidul a venit la putere, de la 850.000 în ianuarie 1933 la dublul acestui număr către sfârșitul anului următor și la 2,5 milioane către 1935. În 1939, ajunsese la aproape 5 milioane. Totuși, și acesta este un indicator înșelător pentru popularitatea naștilor. Oamenii s-au alăturat Partidului Nazist pentru o varietate de motive și au fost, deseori, motivați deopotrivă de ambiția personală și de convingerea ideologică. Într-adevăr, aceia care fuseseră membri ai partidului dinainte de 1933 i-au privit pe cei nou-veniți drept oportuniști; îi numeau „violetele din martie” cu un dispreț abia ascuns.

Dar, deși este dificil să o cuantifici, popularitatea regimului nazist înainte de 1939 a fost, cu siguranță, mare. Atât de mare că deseori Al Treilea Reich este descris drept „o dictatură consensuală”, un regim în care marea masă de oameni – departe de a fi deranjată de un control totalitar – a salutat dictatura drept aducătoare a ordinii și a unui țel. În plus, succesele aparente ale lui Hitler până în 1939 – lichidarea șomajului, renaștere economică și refacerea puterii militare – vor fi contribuit la a-i convinge pe mulți care aveau îndoieli.

Un alt factor care este rareori luat în considerare în această problemă este *Volks-gemeinschaft* – „comunitatea națională”, scornită de naști, adică ideea că toți germanii erau legați prin identitatea națională, care depășea barierele regionale, religioase

O dictatură este obligată să fie mult mai atentă la nemulțumirile populației decât o democrație: o organizație de ajutorare a celor nevoiași, aflată sub îndrumarea Ministerului Propagandei, organiza în iarna lui 1935, o dată pe lună, pentru berlinezi, o masă cu un singur fel (o tocană), iar banii pe care aceștia îi economisau pe mâncare în ziua respectivă mergeau la cei săraci; în medalion: Harro Schulze-Boysen

Exclusivitate

Roger Moorhouse este un nume cunoscut cititorilor revistei Magazin istoric (nr. 8/ 2015). El a urmat cursurile celebrei School of Slavonic and East European Studies a Universității din Londra și ale Universităților din Düsseldorf și Strathclyde. Este specialist al istoriei Germaniei în perioada dictaturii naziste, dar și a Europei Centrale. Este profesor asociat la Colegiul Europa din Varșovia – Natolin. Este coautor, alături de profesorul Norman Davies – al cărui student a fost – al lucrării Microcosm: Portrait of a Central European City (Microcosmos: portretul unui oraș central-european), dedicată istoriei orașului Wrocław (Breslau), publicată la Editurile Jonathan Cape și Pimlico din Marea Britanie.

Este un colaborator obișnuit al unor cotidiane importante britanice, precum The Times, The Independent on Sunday și The Financial Times, sau al unor periodice de popularizare a istoriei, precum BBC History Magazine și History Today. În luna mai 2017 a fost prezent la lansarea ediției în limba română a lucrării sale Comploturile pentru asasinarea lui Hitler, apărută la Editura Meteor Press. Cu acel prilej, cu ajutorul traducătorului volumului, domnul profesor Mihai Manea, am obținut promisiunea că ne va scrie un articol despre modul cum au reacționat germanii față de regimul nazist. Cu proverbiala punctualitate britanică, am primit textul ce urmează.

SEDUCTIA NAZISMULUI ȘI MORALITATEA REZISTENȚEI

ROGER MOORHOUSE
(Marea Britanie)

Într-un discurs incoerent ținut în fața membrilor fideli la congresul partidului nazist de la Nürnberg, în 1934, adjunctul Führerului, Ru-

dolf Hess, a încheiat cu ceea ce i-a părut că este o frază de succes: „Adolf Hitler este Germania și Germania este Adolf Hitler“.

Ideea conform căreia o legătură strânsă – aproape o relație simbiotică – a existat între Hitler și poporul german, în perioada celui de

poporul său prin instalarea de măsuri de ultimă tehnologie pentru apărarea antiaeriană și oferind o sumedenie de servicii pentru ajutorarea celor care fuseseră bombardati.

Un exemplu concret al acestei „griji” poate fi dat prin comparația între Germania și Marea Britanie în ceea ce privește adăposturile antiaeriene pentru civili în Al Doilea Război Mondial. Pentru britanicii supuși bombardamentelor naziste din 1940 - 1941 au existat câteva opțiuni bune. În general, ei se puteau folosi de un adăpost Anderson (o foaie de oțel ondulată, îngropată în grădină) și un adăpost Morrison (o cușcă din oțel, care trebuia să supraviețuiască prăbușirii unei case). Niciunul nu era în mod special popular, mai ales că trebuia achiziționate de către toți, cu excepția celor cu venituri mici.

Prin comparație, civilii din Germania nazistă dispuneau de apărare antiaeriană exemplară, mai ales cei care trăiau în zonele unde se așteptau să fie bombardamente grele. Nu doar toate subsolurile existente au fost refăcute și consolidate ca adăposturi antiaeriene, dar marile orașe au fost martorele ridicării de bunkere construite în acest scop - la Berlin, Hamburg și Viena -, turnuri adăpost, ale căror ziduri groase de 3,5 m puteau suporta tot ceea ce aviația britanică putea prăvăli asupra lor.

Diferența între cele două exemple este aceea că - date fiind pretențiile totalitare și implicit, politizarea fiecărui aspect al vieții - Germania nazistă își putea permite în mai mică măsură manifestări ale nemulțumirii populare în comparație cu democrațiile. Ca atare, Al Treilea Reich a fost obligat să acționeze din

greu pentru a menține sprijinul poporului german: oferind supă caldă pentru victimele bombardamentelor și încercând să diminueze cele mai cumplite efecte ale războiului. Loialitatea ce a rezultat, a poporului german față de naști, a fost, deseori, mai curând practică și utilitară decât ideologică, dar a fost, cu toate acestea, reală și - deși, în declin - s-a menținut până la final. Când Hitler a scăpat la limită de încercarea de asasinare de către Claus von Stauffenberg din vara lui 1944 (*Magazin istoric*, nr. 12/1969; 12/1980; 4/1995; 9/1997), de exemplu, mulți germani obișnuiți s-au strâns în biserici, pentru a mulțumi că Führerul a supraviețuit.

Dar, dacă majoritatea germanilor și-a menținut sprijinul față de regimul nazist, ce i-a motivat pe aceia care au ales să reziste? Cei implicați în oricare aspect al Rezistenței față de Al Treilea Reich - de la tentativele de asasinare la publicarea și răspândirea unor manifeste - au reprezentat doar o minoritate a populației. Riscurile denunțării și arestării de către Gestapo au fost, pur și simplu, prea mari chiar și pentru micul procent care

se plasa pe poziții de opoziție pentru a acționa deschis contra regimului. Precum a spus o membră a Rezistenței, Ruth Andreas-Friedrich, „dacă ne organizăm, vom fi trădați; dacă suntem trădați, vom fi uciși”.

Totuși, precum Andreas-Friedrich, un mic număr chiar au rezistat. În cele mai multe cazuri au fost motivați fie de ideologie, fie de o revoltă morală față de naști. Din prima categorie cea mai cunoscută ar fi rețeaua de simpatizanți comuniști strânsi în jurul lui Harro Schulze-Boysen (inclusă de contra-spionajul german în așa-numita „Orchestra Roșie”), ai cărei membri au adunat dovezi privind atrocitățile naziste și au încurajat revolta civilă. Arestați de Gestapo în 1942, cei mai mulți membri ai grupului au fost executați.

Cea de a doua categorie este, în mod evident, mult mai interesantă - cel puțin deoa-rece mulți dintre membrii ei s-au transformat din susținători, cel puțin nominal, în

Fanatizarea începea de la o vârstă fragedă; în medalion: Ruth Andreas-Friedrich

sau de clasă. Deși a fost o idee anterioară naziștilor și care este deseori desființată de către istorici drept o păcăleală, menită să prostească masele, *Volksgemeinschaft* a fost – voi argumenta – extrem de importantă în propagarea și menținerea popularității naziștilor. A fost în mod sigur propagată agresiv de naziști, cu cheltuirea unor mari sume de bani pe acțiuni specifice, precum organizația pentru petrecerea timpului liber denumită „Putere prin Bucurie”. *Volksgemeinschaft* nu doar a delimitat majoritatea favorizată în societatea germană – și, prin extensie, minoritatea defavorizată –, dar a oferit și o identitate, în jurul căreia o mare parte a populației germane se putea aduna, fără a fi în mod necesar membri ai Partidului Nazist sau chiar să îi împărtășească pozițiile ideologice. De fapt, era o formă subtilă de îndoctrinare.

Ca urmare, Hitler și partidul său au fost extrem de populari în anii de pace ai celui de Al Treilea Reich. Dacă, de exemplu, ar fi avut loc un referendum în Germania, în primăvara lui 1939, privind conducerea lui Hitler, există puține dubii că mai mult de 80% din populația germană nu i-ar fi dat sprijinul total. Susținerea nu era neapărat ideologică, era una practică și emoțională. A fost, de asemenea, mai curând superficială, vulnerabilă la șocurile politice.

Un profund șoc politic a lovit societatea germană în septembrie 1939, odată cu izbucnirea războiului. Până în acel moment, popularitatea lui Hitler fusese afirmată pe larg, pornind de la abilitatea sa de a atinge țintele politice și expansioniste prin mijloace pașnice. Unii comentatori l-au

numit chiar „generalul care nu varsă sânge”. Deci, deși o loialitate patriotică din reflex s-a manifestat în cazul multor germani, la izbucnirea războiului popularitatea lui Hitler a fost desigur afectată. Poporul german – speriat de cei 1,8 milioane de soldați uciși în Primul Război Mondial – nu mai dorea să meargă, din nou, la război.

Astfel, după izbucnirea războiului, regimul nazist a trebuit să lucreze din greu pentru a repara această loialitate afectată. Deseori, s-a presupus că, deoarece au aproape întregul control, regimurile totalitare pot face ce vor: să conducă cum li se pare potrivit, fără nicio legătură cu părerile sau dorințele populațiilor supuse. Totuși, această afirmație nu este pe de-a întregul corectă. Deși democrația este abolită și mecanismele consultative obișnuite sunt abandonate, regimurile totalitare au nevoie să mențină sprijinul moral și public și, crucial, au nevoie să știe ce

gândesc oamenii. Într-adevăr, deoarece orice formă de disidență sau nemulțumire devine, într-un regim totalitar, în mod automat „politică”, nevoia de a controla și monitoriza opinia publică este mult mai presantă pentru cei din regimurile totalitare decât este pentru regimurile democratice. Ar putea fi numit „paradoxul totalitarismului”.

Așa s-a întâmplat și în Germania nazistă. La izbucnirea războiului, resurse importante au fost mobilizate să raporteze despre opinia publică. Așazisele „rapoarte-tip” erau completate în fiecare lună de serviciul de securitate al SS-ului, SD. În plus, morala era menținută ridicată printr-o serie de metode: alocațiile de hrană au fost păstrate la un nivel ridicat, propaganda a fost intensificată și sursele de informare externă au fost interzise. Cel mai important, probabil, regimul nazist a fost obligat „să aibă grijă” de

Una dintre măsurile luate de regimul nazist pentru lichidarea șomajului a fost și construirea de autostrăzi, lucrările fiind inaugurate cu mult fast, în prezența Führerului; în medalion: Otto și Elise Hampel

Martin Luther, portret de Lucas Cranach cel Bătrân, și ușa Bisericii din Wittenberg pe care și-a afișat tezele

REFORMA LUI MARTIN LUTHER ȘI TRANSILVANIA

Preot evanghelic WOLFGANG H. REHNER

La 31 octombrie se împlinesc 500 de ani de când călugărul augustin Martin Luther a afișat, pe ușa bisericii castelului din Wittenberg, cele 95 teze împotriva acțiunilor bisericii catolice, neconforme cu dogmele creștine. Reforma a fost începutul marilor transformări ulterioare, care au influențat nu numai biserica, dar și modul de a gândi, relațiile economice, educația, relațiile sociale.

În același timp otomanii amenințau Europa, se descopereau noi teritorii (America, drumul pe apă spre India, sudul Africii). Descoperirea Americii a revoluționat imaginea despre lume, înființarea băncilor deschidea noi posibilități economice, conducând la apariția capitalismului incipient. Tot atunci începe la Roma construcția noii Catedrale „Sf. Petru“, care trebuia să fie cea mai măreață biserică creștină. Bineînțeles, costurile se anunțau foarte mari, iar o parte urma să fie suportată din veniturile obținute prin vânzarea de indulgențe.

În biserica romano-catolică s-a manifestat în repetate rânduri nevoia unei reforme „de sus până jos“. Încercări de reformă a bisericii au fost multe în decursul istoriei. Să numim numai pe Ioan Crisostomos (Ioan Gură de Aur) din secolul al IV-lea sau pe Francisc de Assisi în secolul al XIII-lea. Din 1512 până în martie 1517 s-a desfășurat la Roma Sinodul Lateran, care a discutat în mod extins pro-

puneri de reformă, însă totul a rămas pe hârtie, întrucât Papa Leon X, dispus către viața lumească, și Curtea sa pompoasă au împiedecat aplicarea lor. Nevoia unei mari reforme se simțea tot mai pregnant.

Și sinodurile se pot înșela

O puternică influență a exercitat mișcarea umanistă, cu originea în Italia, legată de

Renaștere. În domeniul istoriei umanismul trimitea „înapoi la origini“, ceea ce pentru reformatorii bisericii însemna studiul aprofundat al Sfintei Scripturi în limbile originare: greacă și ebraică.

Aceasta era lumea în care a apărut Martin Luther, un modest călugăr augustin, care nu râvnea, în niciun caz, la bogăție sau onoare în fața oamenilor. Tatăl său era miner și prin hărnicie și cumpătare a ajuns

oponenți fanatici, uneori, suicidari. Un exemplu este familia Otto și Elise Hampel, dezamăgită de regimul nazist după moartea fratelui Elisei în timpul campaniei din Franța, din 1940. Ca urmare, au început să scrie cărți poștale cu lozinci antinaziste, pe care le-au lăsat în locuri publice, precum casa scârilor din blocuri – ceea ce unii ar putea numi „gunoarie agravate politice”. În cele din urmă, aveau să fie prinși în 1942 și executați pentru subminarea efortului de război. Povestea lor a inspirat romanul din 1947, al lui Hans Fallada, *Fiecare moare singur!*.

Probabil cel mai important exemplu al revoltei morale rămâne cel al rezistenței militare față de Hitler. Deseori, s-a presupus că Stauffenberg și colegii săi de conspirație au fost motivați, în principal, de propriul interes, de faptul că au înțeles că Germania pierdea rapid războiul și că au fost nevoiți să acționeze pentru a opri alunecarea către o înfrângere catastrofală iminentă. Această motivație pare susținută de momentul ales de Stauffenberg pentru tentativa de asasinare a lui Hitler, la 20 iulie 1944 – la mai puțin de o lună după debarcarea Aliatilor în Normandia și pe când în Est se desfășura operațiunea „Bagration” a Armatei Roșii, care îi va aduce pe sovietici aproape de porțile Reichului. Totuși, această presupunere este falsă. Cu toate greșelile sale, Rezistența militară germană nu a fost motivată de propriul interes și teama de înfrângere – mai mult, a fost determinată să treacă la acțiune de o repulsiune morală profundă față de

atrocitățile care fuseseră comise în numele Germaniei.

Afirmația este cel mai convingător susținută de exemplul lui Henning von Tresckow, un colonel din Wehrmacht, care, înainte de apariția lui Stauffenberg, a fost una dintre forțele conducătoare ale Rezistenței militare contra lui Hitler. Însălmântat de naziști, el a susținut îndepărtarea dictatorului – cu forța, dacă era necesar – încă din 1938, declarând: „Hitler este un diavol. El trebuie împușcat”. La izbucnirea războiului – remarcabil pentru un ofițer superior activ – el a sperat într-o înfrângere, care să submineze norocul militar german, un eșec care să distrugă regimul nazist. Văzând că nu se întâmpla așa ceva, a început să recruteze militari ce gândeau la fel cu el pentru o serie de tentative, ce îl aveau ca țintă pe Hitler. Tresckow a încercat să îl asasineze pe Hitler de cinci ori, cel mai celebru caz fiind atunci când bomba plasată în avionul lui Hitler, în 1943, nu a explodat. De parte de a se gândi doar la el, a fost motivat de o îngrijorare profundă pentru reputația Germaniei. Nazismul, a spus el în 1941, cu un presentiment, „va avea urmări peste o sută de ani și nu Hitler va fi cel blamat, ci, mai degrabă, eu sau tu, soția mea și soția ta, copiii mei și copiii tăi”. Din acest motiv el a spus că trebuia să se încerce asasinarea lui Hitler, „pentru a demonstra lumii și pentru memoria istoriei că oamenii Rezistenței au încercat să facă pasul decisiv”. Pentru Tresckow, rezistența față de naziști a fost în primul rând o problemă a onoarei germane.

Marea majoritate a germanilor din Al Treilea Reich nu

a avut limpezimea morală a lui Tresckow. Pentru ei, regimul nazist era mai curând seducător decât opresiv. Pentru ei, Germania era victimă eternă a puterilor externe abjecte și a unor forțe necunoscute. Cei mai mulți germani au perceput o amenințare existențială redusă, cu excepția războiului însuși. Teroarea nazistă avea o țintă atât de specifică – cei socotiți ca fiind în opoziție sau „periculoși” pentru regim –, încât puțini din afara acestor cercuri s-au simțit afectați. Ca urmare, Rezistența a fost greu de justificat pentru oamenii obișnuiți, fiind nevoie de o motivație ideologică sau o prezentare independentă a evenimentelor și, desigur, încrederea în propriile instincte mai curând decât în propagandă.

Oameni precum Claus von Stauffenberg, Henning von Tresckow și soții Hampel au văzut totuși în mod diferit lucrurile. Pentru motive diferite – datorate fie împrejurărilor, cadrului general sau temperamentului –, ei au privit dincolo de propagandă și au recunoscut în nazism crezul brutal, criminal. Disprețul lor pentru nazism i-a înboldit, dar moralitatea a fost aceea care le-a conferit cadrul crucial în care au acționat. Revolta morală împotriva nazismului le-a alimentat gândirea și i-a sprijinit în convingerile lor, chiar dacă au acționat, mai mult sau mai puțin, singuri. Poate că Adolf Hitler a crezut că este sinonim cu Germania, dar acești oameni curajoși au demonstrat că o parte vitală a Germaniei a rămas pentru totdeauna neatinsă de el.

Traducere de
Mihai MANEA

Markus Pempflinger a ajuns, în 1521, jude regal și în același timp *greav* (conducător) al sașilor, noua învățătură a cunoscut o și mai mare răspândire. Noua reformă a întâmpinat multe obstacole. În anii 1540 s-a impus pornind din Brașov. Ca și în Germania de Sud, și orașele din Transilvania au văzut în această nouă învățătură o schimbare în bine a vieții religioase și sociale, a educației, ca garanție a identității lor. Evenimentele politice ale timpului – Dieta de la Regensburg, cucerirea Budai de către otomani, constituirea Principatului Transilvaniei – au accelerat pătrunderea Reformei în societatea sașească.

Propagatorul decisiv al reformei evanghelice în Transilvania a fost brașoveanul Johannes Honterus, care își făcuse deja un renume ca învățat, tipograf și autor la Viena, Cracovia și Basel și se întorsese în patrie în 1533. Aici a înființat gimnaziul, o bibliotecă și s-a afirmat cu succes ca tipograf. Abia după 1539 s-a preocupat de probleme teologice, susținut de Consiliul Orășenesc, ca reformator al bisericii. În ziua de 3 octombrie 1542 slujba catolică în limba latină, de la Biserica Neagră din Brașov, a fost înlocuită cu slujba evanghelică în limba germană, menționează cronicarul și organistul brașovean Hieronimus Ostermeier. Acest lucru a avut loc sub prevegherea Consiliului Orășenesc, în care Johannes Honterus era consilier.

Învățămant în limba română

Acesta a fost numai debutul Reformei în Transilvania. La Cluj, unde în prima fază Re-

forma s-a pornit în spiritul lui Luther, a apărut un al doilea val venind din Elveția, prin Debretin, și care cuprindea doctrinele lui Huldreich Zwingli și Jean Calvin. Acestea au fost adoptate de multe comunități maghiare, ce s-au denumit imediat „Reformate”, în timp ce adepții tezelor lui Luther de la Wittenberg s-au numit „Evanghelici”. Până la urmă, în Cluj a apărut și o a treia formă, cea mai radicală, a Reformei, care nega Trinitatea și care s-a denumit „Unitariană”, pentru că ea recunoaște numai principiul „Dumnezeu este unul”. În secolul al XVI-lea ea a fost recunoscută ca biserică numai în Transilvania și nicăieri în altă parte.

Dar sașii brașoveni au înțeles să împartă beneficiile noilor orânduiri și cu conștientii lor de origine maghiară și română din oraș și Țara Bârsei. Cum atât biserica luterană cât și cea reformată propovăduiau introducerea limbii naționale în oficierea liturghiei și în scrierile bisericești, prima acțiune a fost să se traducă și să se tipărească în limba română scrierile lui Luther. Astfel în 1544 s-a tipărit la Sibiu *Micul Catehism* al lui Luther, cu scopul de a da românilor posibilitatea să cunoască învățăturile acestuia. Mai târziu, în perioada 1559-1581, au fost tipărite mai multe scrieri bisericești în limba română, printre care traducerea Bibliei din slavonă în română de către

Markus Pempflinger

diaconul Coresi – venit de la tipografia din Țara Românească – la Brașov. Pe lângă aceasta el a mai tipărit *Psaltirea*, *Evanghelia*, *Faptele Apostolilor* ș.a., după traduceri mai vechi (manuscrise) și adaptate de el. În introducerea *Psaltirei* el arată: „mai toate limbile au cuvântul lui Dumnezeu în limba lor, numai noi românii nu avem.” Acest lucru l-a determinat să traducă și să tipărească acele scrieri. În 1582 iese de sub tipar traducerea Vechiului Testament din maghiară în română, cunoscută sub numele *Palia de la Orăștie*, făcută de unguri calvini ajutați de câțiva români. Aceste acțiuni, întreprinse la inițiativa sașilor, au condus la ridicarea nivelului de educație în rândul populației românești din Transilvania. Dr. Ioan Lupaș surprinde foarte bine spiritul tim-

pului într-una dintre cărțile sale: „Mai întâi sașii au încercat să-i îndemne pe români a primi învățăturile lui Luther. De aceea au tipărit în limba română la Sibiu, în anul 1544, un catehism cu astfel de învățături. Aceasta e cea dintâi carte tipărită în limba română. La Brașov s-a continuat, cu sprijinul sașilor, tipărirea

Camera din castelul de la Wartburg în care Luther a tradus Biblia în germană

Papa Leon X

la statutul de mic burghez într-un orașel. El și-a dorit un fiu învățat și l-a trimis la Universitatea din Erfurt. În timpul studiului, Martin s-a decis, ca urmare a unui impuls interior, să devină călugăr. Această hotărâre i-a atras mânia tatălui.

Călugărul Martin s-a remarcat prin cucernicia și zelul său. El a fost îndrumat spre studiul teologiei și în curând a avansat ca preot și profesor universitar. În conștiința sa însă a rămas un călugăr modest, preocupat de întrebarea: „cum pot ajunge la un Dumnezeu îndurător?” După ani de frământări și din studiul neînțecat al Bibliei a ajuns la iluminare: „... numai prin credință.” Aceasta a fost recunoașterea îndurării lui Dumnezeu.

Luther era profund nemulțumit de negoțul cu indulgențe, prin care îți puteai cumpăra iertarea păcatelor pentru o sumă de bani proporțională cu vina. Scrierea Scripturii și celorlalte cărți bisericești în limba latină neînțeleasă de poporul care trebuia să le recepționeze a fost un alt imbold, pentru că Luther considera că fiecare credincios trebuie să asculte și să citească în limba lui învățătura Domnului. Astfel trebuie înțeles manifestul său cu cele 95 de teze, expuse de el în 1517. Luther a lansat aceste teze ca o provocare la

dispută teologică între erudiți, ceea ce era un lucru obișnuit în universitățile acelor timpuri. El dorea o reformă de fond și cuprinzătoare a bisericii și nicicum o scindare, așa cum s-a întâmplat.

Niciun teolog nu s-a angajat în dezbateri. În același timp însă, tezele lui au fost tipărite și răspândite în mai multe orașe și chiar peste granițele țării, ecoul lor ajungând până la urechile papei. Abia în vara lui 1519 a avut loc o dispută oficială la Leipzig, inițiată de profesorul de teologie – partizan al papalității – dr. Johann Eck din Ingolstadt. Disputa a durat 17 zile, urmărită fiind cu mare încordare de o mulțime impresionantă de oameni. Când s-a ajuns cu discuția la arderea pe rug a lui Jan Hus (*Magazin istoric*, nr. 4/2015), după Sinodul din Konstanz (1415), Luther a afirmat că și sinodurile se pot înșela. Prin această atitudine el și-a atras amenințarea cu declararea ca „eretic” și excomunicarea, la 15 iunie 1520.

Luther a rămas însă ferm în convingerile sale și în același an a publicat trei scrieri fundamentale pentru reformarea bisericii. Ruptura definitivă cu biserica catolică s-a produs la 10 decembrie 1520, când Luther a ars în public bula papală prin care era amenințat cu excomunicarea.

Disputa dintre Luther și Johann Eck (în medallion)

S-au declanșat proteste în toată Germania. În aprilie 1521 Luther a fost chemat, ca să răspundă pentru scrierile sale, în fața Dietei, iar împăratul l-a surghiunit. Astfel el nu mai era apărat de nicio lege și putea fi omorât de orice cetățean al imperiului. Discipolii săi l-au ascuns în castelul de la Wartburg, unde în zece luni a tradus în întregime Noul Testament din greacă în germană.

Au urmat dispute teoretice, scrierea noilor regulamente ale noilor biserici, încercări de conciliere, dar și înfruntări directe între biserica papală și cele nou înființate, care au durat aproape două secole. Momentele culminante au fost Războiul de 30 de ani (se poate considera primul război paneuropean) în secolul al XVII-lea și Contrareforma în secolul al XVIII-lea.

Slujba în limba germană

Pentru populația săsească, Reforma din Transilvania prezintă un interes deosebit, deoarece a promovat cultura în ansamblu și are o importanță fundamentală pentru Biserica evanghelică C.A. din România.

Deja în 1519 negustorii sibieni au adus în țară, de la Leipzig, câteva scrieri ale lui Luther. Ele au fost citite cu înfrigurare și au avut un larg răsunet. Când

MĂDĂLINA NIȚELEA

La jumătatea secolului al XIX-lea, presa umoristică apărea și în spațiul românesc. Existase anterior, în *Curierul românesc*, apărut la 1829, o rubrică de pamflet politic, intitulată „Urzici”, fără ca legislația să încurajeze astfel de manifestări...

Generalul Eremia Grigorescu și feldmareșalul von Mackensen la Mărășești, carte poștală, deținător Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”

În 1859 C.A. Rosetti și N.T. Orășanu au editat primele gazete umoristice: *Tânțarul* și *Spiriduș*. Erau publicații săptămânale, în care Rosetti semna cu pseudonimul C. Trandafirescu, iar N.T. Orășanu drept N.T. Cetățenescu. Colabora și Eric Winterhalder, primul director al Casei de Depuneri și Consemnațiuni, care semna Iernescu. Tot N.T. Orășanu edita, între 1859 și 1867, revista de satiră *Nichipercea*. O altă publicație a fost *Ghimpele*, în care era satirizată familia regală. Anton Bacalbașa a editat și el, între 1895 și 1901, *Moș Teacă Jurnal Țivil și cazon*, desenele fiind opera lui Constantin Jiquidi (1865 – 1899). A fost primul caricaturist român de renume. A debutat la vârsta de 17 ani și a publicat la Iași primul album de caricaturi, în 1889.

Faimoasă a fost în epocă și revista

Furnica, editată de George Ranetti și N.D. Țăranu, care a apărut între 1904 și 1921, cu o întrerupere de doi ani în vremea Primului Război Mondial. Calitatea desăvârșită a pamfletelor și a epigramelor, ilustrațiile care satirizau realități din societatea românească și moravurile vremii, portrete ale oamenilor de rând sau ale unor de seamă, strânse în cele 12 pagini bogat ilustrate (câte 12 la fiecare număr) stârneau hazul cititorilor. Să mai amintim și ziarul umoristic *Dracul*, în care debuta Mihail Sadoveanu, cu pseudonimul Mihai din Pașcani.

Au apărut astfel de publicații și în provincie, la Fălcișeni (se numea tot *Tânțarul*), Galați, Râmnicu-Vâlcea sau Craiova (un ziar umoristic și de petreceri *Păcală*).

După decesul lui Constantin Jiquidi la numai 34 ani, s-a impus talentatul desenator Nicolae S. Petrescu-Găină (1871 – 1931; *Magazin istoric*, nr. 8/2008).

Guvernatorul Băncii Naționale a României Dumitru Burillianu, desen în tuș, păstrat la Muzeul Municipiului București

Își semna desenele cu inițiala „N” înscrisă într-un cerc. A colaborat la *Adevărul*, *Moftul român*, *Moș Teacă*, *Furnica* și alte publicații.

Un alt caricaturist important a fost Aristomene Murnu Gheorgiades (mai cunoscut sub numele Ary Murnu; 1881 – 1971), născut într-o fa-

milie de aromâni din Grecia. El a fost și ilustrator al unor numeroase volume, a machetat mărci poștale, bancnote și monete românești.

Prin creațiile lor, caricaturistii au satirizat pe membrii familiei regale, pe politicienii vremii, oameni de cultură sau reprezentanți ai oștirii.

Muzeul Național Cotroceni găzduiește în perioada 27 iunie – 20 august

I.G. Duca și Iuliu Maniu în Parlament, caricatură de N.S. Petrescu-Găină, aflată la Muzeul Național de Istorie a României

2017 expoziția *Portrete comice. Istoria în caricatură*. Vizitatorilor li se oferă o selecție de lucrări de artă și bunuri de patrimoniu din colecțiile unor prestigioase instituții de cultură: Muzeul Municipiului București, Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național al Literaturii Române, Biblioteca Academiei Române, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” și instituția gazdă. Este o lecție de istorie povestită altfel, căci, cum remarcă autorul britanic T.S. Eliot (1888 – 1965), „umorul este și un mod de a spune ceva serios”. ■

Prima pagină a *Paleii de la Orăștie*

cărților românești prin diacnul Coresi, venit din Târgoviște... De la ceremoniile religioase și dogmele credinței poporul român nu s-a abătut. Însă înnoirea adusă de reformăriune prin introducerea limbii române a fost primită cu bucurie de mulți preoți și vlădici luminați.

Toate aceste cărți, tipărite cu ajutorul sașilor în Transilvania, au trecut binecînteles și în Țara Românească și în Moldova, unde au contribuit substanțial la înlocuirea limbii slavone cu cea română în biserică. Aceasta a constituit și începutul formării limbii literare române. Mai întâi limitată la Țara Românească și zona Brașovului, a fost apoi folosită de toți scriitorii români.

În domeniul educației influența s-a manifestat, în primul rând, prin introducerea limbii române în învățământ la prima școală românească menționată documentar (1495) din Scheii Brașovului, unde până la Reformă s-a predat în limba slavonă și după aceea în limba română. În 1561 s-a creat primul colegiu academic în Moldova, la Cotnari, unde umanistul sas Johannes Sommer predă în limba latină, pentru prima oară în Principate, cursuri de matematică.

Tot o consecință a gândirii lui Martin Luther a mai fost un eveniment de importanță majoră în evoluția societății transilvănene din secolul al XVI-lea. În 1568, la 13 ianuarie, în Dieta de la Turda, principele Transilvaniei Ioan Sigismund, sfătuit de reformatorul unitarian și sfetnicul său Franz David, a emis *Edictul de la Turda*, prin care recunoștea și decreta libertatea religioasă deplină a supușilor săi. Este

adevărat, el nu îi privea și pe români, a căror religie nu era recunoscută. A fost primul act de toleranță religioasă cunoscut în istorie, emis de o conducere statală europeană, dat într-o epocă de mari frământări religioase. Putem spune astfel că Transilvania a fost pionieră în încercările de ecumenism de mai târziu, având în vedere că acest edict nu a fost încă abrogat. În 2015 Adunarea Generală a Bisericii Unitariene Ungare a votat sărbătorirea zilei de 13 ianuarie ca „Zi a Păcii Religioase”, iar anul viitor, în ia-

Franz David anunță Edictul de la Turda, tablou din 1898 de Aladár Körösfői-Kriesch, aflat la Muzeul de Istorie din Turda

nuarie, se împlinesc 450 de ani de la acest eveniment istoric.

Traducere și adaptare de Cristian SENCOVICI

MITOLOGICĂ (Criptografie: 7, 1, 3, 6, 6)

E A A T R L L

Laurian BUTURE
Bacău

Soluția rebusului CRÂMPEIE DIN MITOLOGIA UNIVERSALĂ, din nr. 7/2017

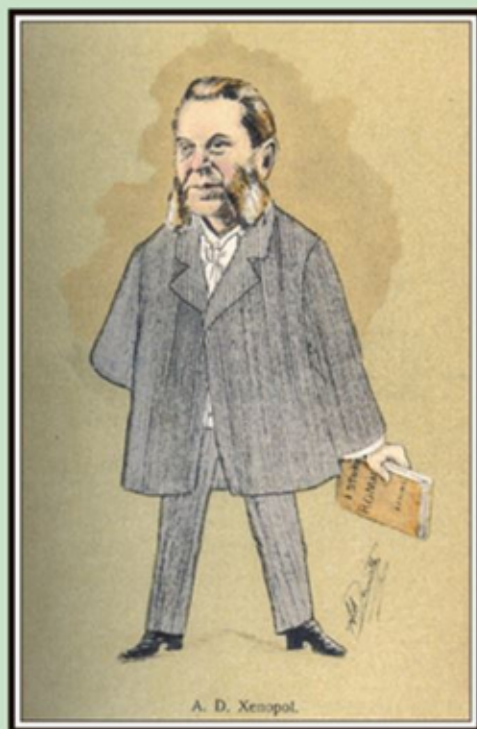
TSAOCHONG – UA – BALDR –
MANATH – AMRITA – SUR – SON – RISHI
– GO – NUMITOREM – LNG – NAER – IRA
– A – AZIZ – AS – RN – UNOA – IUNONA –
CORBI – EDDA – M – R – ABEL – OMTE –
ANUBIS – AMMON – PEGAS – GLAUCE.

Soluția jocului **MOLDOVA CIRCA 1365**,
din nr. 7/2017

ACUM E UNS LAȚCU VODĂ
(A – CU – ME / UN – S – LA – T – CU – V
– O – DA)

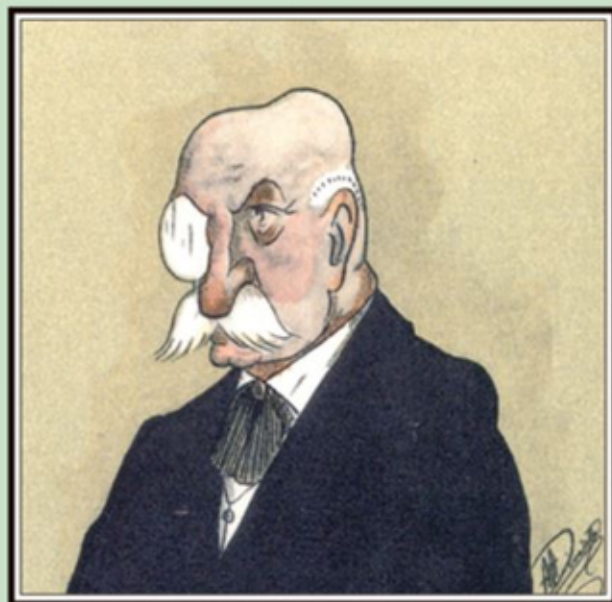
Take Ionescu...

... A.D. Xenopol...

*V.A. Urechia,
acuarelă pe hârtie,
tuș negru,
de N.S. Petrescu-Găină,
aflată la Biblioteca
Academiei Române*

*... și Petre P. Carp,
cărți poștale din colecția
Muzeului Municipiului București*

ALBUM ISTORIC

*Regele Ferdinand ține în mâini capul împăratului Franz Joseph
și pe cel al țarului Nicolae al II-lea și se întreabă:
„Cu care dintre cei doi aș înfăptui idealul național?“,
acuarelă, tuș negru, aflată la Biblioteca Academiei Române*

Generalul Gheorghe Manu...

*... și Ion I.C. Brătianu, cărți poștale
din colecția Muzeului Municipiului București*

Barbu Ștefănescu Delavrancea...

*... și Gheorghe Grigore Cantacuzino,
cărți poștale din colecția
Muzeului Municipiului București*

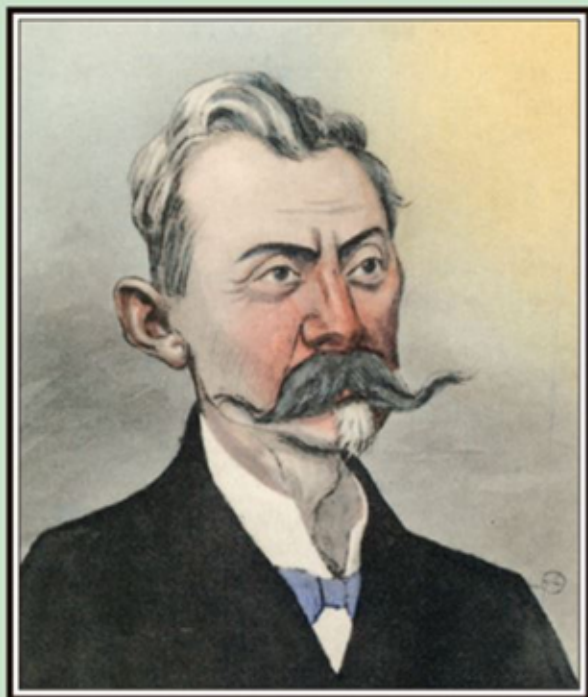
*Nicolae Filipescu, ministru de Război, autor Paul Dall,
Muzeul Național de Istorie a României*

*Constantin Argetoianu, Vintilă Brătianu și I.G. Duca,
autor N.S. Petrescu-Găină,
caricatură aflată la Muzeul Național de Istorie a României*

*Spiru Haret,
carte poștală din colecția
Muzeului Municipiului București*

*Nicolae Iorga, de M. Tacorian,
Muzeul Național de Istorie
a României*

Scrisoarea de protest
din 20 aprilie 1890
(începutul și semnăturile)

1870 ministerul încheie un contract cu arhitectul Filip Montoreanu, prin care acesta se obliga „de a dirija și supraveghea, sub propria responsabilitate, toate lucrările de artă necesare pentru a repara și restaura Biserica Episcopală de la Curtea de Argeș, absolut după planul vechiu al acestui monument”. Arhitectul primea 500 de franci pe lună, dar și o diurnă substanțială: 12 franci/zi vara și 18 franci /zi iarna, cât și cheltuielile de transport.

Starea precară a temelii bisericii îl determină pe arhitectul Filip Montoreanu să solicite sculptorului Karl Storck să întocmească un deviz pentru „lucrarea subasamentului Bisericii Episcopale”. La 29 iulie 1870 se semnează contractul prin care Karl Storck se obligă a executa „toată lucrarea întocmai după schița și devizul” primite de la minister, să asculte „ordinul domnului Filip Montoreanu” și să angajeze „lucrători din cei mai buni”. Lucrările la soclul bisericii episcopale încep în august 1870, fiind terminate în septembrie 1872.

Deși trecuseră aproape doi ani de la semnarea contractului, arhitectul Filip Montoreanu nu elaborase niciun plan pentru restaurarea Bisericii Episcopale și nu inițiasese nicio intervenție la structura de rezistență a acesteia. Abia la 29 mai 1872 el organizează licitația pentru achiziționarea lemnului de brad pentru execuția schelelor. După mai bine de un an și jumătate se termină schela exterioară, la 15 noiembrie 1873.

Nemulțumit, ministrul Cultelor Basil Boerescu numește la 30 ianuarie 1874 o comisie alcătuită din Alexandru Orăscu, Dimitrie Berindei, Berthon, A. Gottereau tatăl, Scarlat Enderly și Alexandru Odobescu care să constate „lucrările efectuate până acum” și apoi să întocmească, în baza unui studiu asupra monumentului, „un plan general pentru toate lucrările ce au a se efectua până la completa restaurare”. În raportul înaintat ministrului la 18 martie 1874 comisia arată că „de la mijlocul anului 1870 până la finele anului 1873, adică trei ani și jumătate”, singurele lucrări făcute sub coordonarea arhitectului Filip Montoreanu au fost „reclădirea soclului cu piatră nouă și înălțarea schelelor exterioare și interioare”.

Măsurile propuse de comisie devin obligatorii prin decizia ministrului din 27 martie 1874. În loc să-și îndeplinească obligațiile Filip Montoreanu vine, după două luni, la 22 mai 1874, să pretindă noi condiții ministrului, întârziind din nou lucrările de restaurare.

Noul ministru al Cultelor, Titu Maiorescu, după ce se consultă cu comisia condusă de profesorul arhitect Alexandru Orăscu, dispune la 12 iulie 1874: „Se va scrie domnului Montoreanu că de astăzi înainte este și rămâne desărcinat de misiunea încredințată lui în privința restaurării Bisericii Curtea de Argeș”.

În același timp, la propunerea lui Alexandru Odobescu, care sugerase ca „ministrul să se adreseze la una din celebritățile în arta restaurației din Europa apuseană pentru a-i cere avizul restaurării monumentului nostru național și desemnarea de către acel bărbat luminat a unei persoane capabile de a executa cu inteligență și conștiință operațiunile”, Maiorescu îi scrie la 16 iulie 1874 arhitectului Viollet-le-Duc, propunându-i să examineze Biserica Episcopală de la

Curtea de Argeș pe la 1850

UN GÂND DE RECUNOȘTINȚĂ

Imagine a mănăstirii de dinaintea 1866; clădirile de pe latura de sud sunt întregi, cele de pe latura de nord nu mai au acoperiș, pe latura de vest se vede coșul cuhniei, iar latura de est este spartă

NICOLAE NOICA

La împlinirea a 500 de ani de la sfințirea Bisericii Episcopale de la Curtea de Argeș, am considerat că se cuvine să prezentăm o istorie a restaurării acestui edificiu pe baza unor documente deosebite aflate în Arhivele Naționale, multe dintre ele necercetate. Astăzi, când societatea românească este bolnavă de neîncredere, suspiciune, frică și... lipsă de responsabilitate, avem convingerea că numai istoria îi poate spune „leacul“.

În anul 1512, când reședința mitropolitană a fost mutată de la Curtea de Argeș la Târgoviște, Neagoe Basarab a hotărât să înalțe în curtea mănăstirii, ca o „compensație“, o biserică monumentală, care urma să devină și necropola familiei sale (*Magazin istoric*, nr. 7/2017).

Afectat de vitregiile vremii, monumentul se prezenta în secolul al XIX-lea într-o stare jalnică. Ca urmare a solicitării Comisiei Monumentelor de la Viena, Ludwig Reissenberger vine la Curtea de Argeș în anul 1857, cercetează edificiul și publică în 1867 istoricul, descrierea amănunțită și releveul construcțiilor.

În august 1867, Carol I a mers la Curtea de Argeș pentru a vedea urmările celor trei incendii ce au afectat ansam-

blul în 1866 și 1867. Arhitectul Gaetano Burelly, la invitația ministrului Cultelor Dimitrie Gusti, îi prezintă pro-

**Documentul aprobat
de Consiliul Tehnic în 1865**

iectul de restaurare a bisericii întocmit în 1864 și aprobat de Consiliul Tehnic în 1865. Se hotărăște începerea reparațiilor pentru anul 1868. Abia în anul 1869 Ministerul Cultelor dispune cumpărarea unora dintre principalele materiale, precum 150 de table de plumb în greutate de 15.200 kg și 87,9 m³ blocuri și dale din piatră. La 9 decembrie 1869, furnitura de tablă de plumb, livrată de firma Winiwarter et Compania din Viena, sosește la gara Filaret.

Lucrările fiind în mare întârziere, iar arhitectul ministrului Gaetano Burelly fiind „însărcinat cu alte afaceri“, ministrul Cultelor, Petre P. Carp, decide să încredințeze aceste lucrări arhitectului Filip Montoreanu. La 30 iulie

pentru aspectele tehnice ar fi fost normal să fie invitat la o discuție pentru a oferi „deslușiri neapărate într-un asemenea caz”, iar pentru clarificarea chestiunilor de ordin financiar anexează la raport un „Tablou general cu principalele cheltuieli ocazionate pentru restaurarea Bisericii Episcopale”, defalcat pe categorii de lucrări și pe ani.

La 30 mai 1880 ministerul semnează prelungirea contractului cu A. Lecomte du Noüy pe încă un an, până la terminarea „lucrărilor de restaurare exterioară a întregului monument, până cel mult la finele anului 1880.” Arhitectul anunța la 23 octombrie ministerul că a terminat restaurarea exterioară. Ministrul Vasile Conta numește la 15 noiembrie 1880 comisia pentru recepția lucrărilor de restaurare exterioară, alcătuită din Ion Ghica, arhitecții Dimitrie Berindei, Alexandru Orăscu, Mihai Capuțeanu și C. Stăncescu.

In raportul final membrii comisiei precizau că restaurarea exterioară a Bisericii Episcopale din Argeș este complet terminată, motiv pentru care propun ministrului ca „dl. arhitect Lecomte să fie

considerat ca descărcat de sarcina de a aduce în totul în stare bună biserica pe din afară.” Totodată, în privința respectării stilului original al monumentului ei afirmă: „n-am putut observa nicio schimbare introdusă care să altereze acest stil”. Era aprecierea finală a celor mai distinși specialiști ai acelor vremuri.

Pentru verificarea întrebuințării fondurilor este însărcinată Curtea de Conturi. Printre documentele păstrate la Arhivele Naționale am găsit și Declarația-raport a Curții de Conturi din 31 martie 1882, semnată de președintele Constantin Grădișteanu, în urma verificărilor făcute. „După un decurs de mai mulți ani, cu toate dificultățile ce o asemenea colosală și dificilă întreprindere prezintă, mai ales într-o localitate lipsită de orice resurse, dl. Lecomte parveni a termina această operă artistică și astăzi restaurarea exterioară a bisericii este terminată de aproape doi ani de zile”. În finalul declarației se preciza că Curtea de Conturi „admite de bune cheltuielile făcute de domnul Lecomte, care s-au constatat făcute în limitele creditelor și sumelor ordonanțate de minister” și-l considera pe

Lecomte „achitat de gestiunile sale pe anii de la 1875 până la 1881/1882.”

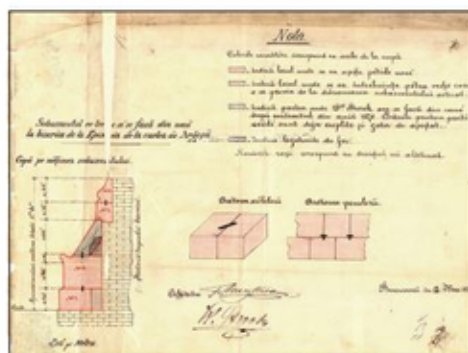
Lucrările de restaurare la interiorul bisericii, inclusiv pictura, vor continua în anii următori, ele fiind finalizate în vara anului 1886. La 12 octombrie 1886 avea loc slujba de sfințire în prezența regelui Carol I.

După anii 1890 restaurarea monumentelor istorice din țara noastră făcută de arhitectul francez André Lecomte du Noüy a început a fi criticată de arhitecții noștri. Cred că merită amintit un document inedit, scrisoarea de protest din 20 aprilie 1890 adresată prim-ministrului general George Manu, semnată de un număr de pictori, sculptori și arhitecți, aflată la Arhivele Naționale, în Fondul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Este interesant de reținut că o parte dintre criticii din 1890 aveau în anul 1875, când au început restaurările, vârste între 16 și 27 de ani! Este cel puțin curios și faptul că vârful de lance al acestor proteste a fost Nicolae Gabrielescu, cel care l-a secundat pe Lecomte aproape 15 ani.

Cred că ar trebui să ne amintim mai des cuvintele arhitectului Toma T. Socolescu, care spunea în anii '30: „Dacă privim lucrurile cu întreaga obiectivitate care, ajutată și de sumedenia anilor care s-au scurs, acum când niciunul din combatanții din acea vreme nu mai este în viață, putem afirma că acele monumente de veche artă românească, restaurate de Lecomte, sunt și acum socotite ca lucrări de mare frumusețe artistică și foarte bine executate”. Să reținem și opinia arhitectului Spiridon Cegăneanu: „critica în această chestie este ca și critica politică a epocii”. ■

Fotografie realizată de Franz Duschek-Fiul, în 1882, și André Lecomte du Noüy

Notă privind „lucrarea subasmentului Bisericii Episcopale”, semnată de Filip Montoreanu și Karl Storck

Curtea de Argeș și să dea avizul asupra soluției de restaurare. Neputând veni în România, el îl trimite pe unul dintre colaboratori, Anatole de Baudot. Îl recomandă apoi pentru a dirija execuția restaurării „pe un arhitect cu mult talent”, André Lecomte du Noüy.

La 12 aprilie 1875 se încheie contractul cu noul arhitect, care se angajează „să conducă și să dirijeze execuția urmând proiectul întocmit de A. de Baudot și aprobat de Viollet-le-Duc”.

Lecomte începe la 1 iunie 1875 cercetarea stării bisericii episcopale în vederea stabilirii primelor măsuri. După o săptămână prezintă ministrului lucrările și cheltuielile ce urma a se face până la sfârșitul anului. Ime-

diat, la 16 iunie 1875, el cere ministrului autorizarea pentru a transporta din magazinele Bisericii Dimitrie din Capitală cele 150 de table de plumb pentru acoperișul monumentului.

La 24 iunie 1876, arhitectul Lecomte prezintă ministrului un raport detaliat pri-

vind lucrările întreprinse în timpul unui an. Arată că printre primele lucrări necesare au fost „refacerea completă a schelei exterioare, care nu prezenta nicio garanție de soliditate”, apoi „schea interioară a trebuit integral demolată și refăcută”. Descrie apoi lucrările la cele două turle mari, cât și la cele două turle mici. Însoțea raportul și cu un deviz estimativ pentru următoarele lucrări.

La 11 decembrie 1876 Nicolae Gabrielescu a fost numit de ministru „conducător al restaurării Bisericii Episcopale de la Curtea de Argeș”, la propunerea lui André Lecomte du Noüy.

După începerea Războiului de Independență, Lecomte îl informează, la 25 aprilie 1877, pe ministru că activitatea pe șantier a stagnat. Îl roagă să

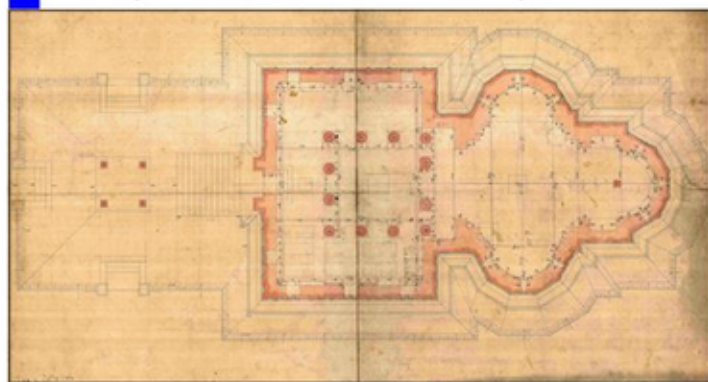
facă un efort și să alocă o sumă de 5.000 lei lunar. Îi amintea, de asemenea, că contractul său încheiat la 12 aprilie 1875 pe o perioadă de doi ani se termina la 20 mai 1877. Cu promptitudine, ministrul Cultelor Gheorghe Chițu prezintă în ședința de Guvern din 25 iunie 1877 un referat în care propune prelungirea contractului cu arhitectul Lecomte și asigurarea sumei de 5.000 lei lunar.

În primăvara anului 1878, Carol I poposea la Curtea de Argeș, pentru a verifica stadiul lucrărilor. Se urca pe schele până pe acoperișul bisericii, fiind mulțumit de calitatea restaurării.

Despre cum au avansat lucrările în anul 1878 aflăm din raportul pe care André Lecomte du Noüy îl înmâna ministrului la 25 ianuarie 1879. Lucrările continuă în același ritm susținut și în anul 1879. La sfârșitul acestui an perioada de angajare a lui Lecomte terminându-se, ministrul Nicolae Kretzulescu numește o comisie în octombrie 1879, formată din pictorul Theodor Aman, directorul general al Băncii Naționale Theodor Ștefănescu, sculptorul Storck și arhitectul Alex. Săvulescu, să cerceteze lucrările ultimilor doi ani. În raportul prezentat la 3 noiembrie 1879 comisia critică restaurarea făcută, acuzându-l pe Lecomte că a introdus modificări regretabile, a încărcat cupolele cu ornamente care nu existau, a răzuit nepermis pietrele vechi și toate acestea cu o depășire mare a bugetului inițial.

Profund surprins de acest „raport așa de straniu”, Lecomte prezintă ministrului Cultelor, la 10 decembrie 1879, un raport prin care răspunde punctual la toate acuzațiile. Imputa comisiei că

Planul refacerii alcătuit de André Lecomte du Noüy

Coperta unui număr din Buletin intern pentru aparatul Securității statului și o poezie dedicată ofițerilor de Securitate

Începând din 1968, acces la unele dosare din arhivele operative ale Securității. Îi amintim pe Dumitru Giurea, de la Universitatea București, dr. Maria Covaci, cercetător la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Marin Nedelea, conferențiar la Academia „Ștefan Gheorghiu”, Ștefan Lache, conferențiar la Academia „Ștefan Gheorghiu”, Emilia Sonea, de la aceeași academie, mr. Nicolae Stoenescu, din U.M. 0635 București, Vasile Coifescu, din Direcția a XII-a a C.S.S., lt.col. Constantin Preda, din redacția revistei *Pentru Patrie*, lt.col. Ilie Ceaușescu, cercetător la Centrul de documentare al M.Ap.N., Titus Popovici, scriitor, Haralamb Zincă, scriitor.

În pofida statutului special de care se bucurau și a uriașului volum de documente care așteptau să fie studiate, nu toți cei admiși în arhivele speciale au dovedit probitate profesională și respect pentru

minime reguli deontologice. Tentația „ușurării muncii” prin mijloace condamnabile se dovedea a fi mare pentru unii cercetători, mai cu seamă dacă proveneau din interiorul sistemului și mai ales când cei păgubiți erau foști „dușmani ai poporului”, trecuți prin purgatoriul temnițelor. Dar, în mod surprinzător, nu întotdeauna victimele „haiduciei intelectuale” erau dispuse să se lase jefuite, reacționând uneori cu o fermitate și vigoare neașteptate.

La 14 iunie 1971 Secția de Propagandă a C.C. al P.C.R. a primit un memoriu semnat... Nichifor Crainic! Celebru ziarist și teolog Ion Dobre, cunoscut publicului larg, dar și autorităților comuniste drept Nichifor Crainic, fost deținut politic timp de 15 ani, în perioada mai 1947 – aprilie 1962, reclama partidului doi autori: Mihai Fătu și Ion Spălățelu.

Cei doi tocmai publicaseră în luna februarie 1971, la Editura Politică, lucrarea

Garda de Fier – organizație teroristă de tip fascist, de 431 pagini! Lucrare amplă, cu interpretări „pe linie”, scrisă într-un limbaj adecvat, înfiorând fără milă o ideologie și o formațiune politică condamnate de istorie! Aparent, succes total! Ca urmare, au fost felicitați de „organele competente”!

După lectura volumului amintit, fostul deținut politic Nichifor Crainic aruncă „bomba”: în lucrarea publicată, cei doi tovarăși „s-au folosit în mod abuziv și fără a-l consulta în calitate de autor, de lucrarea sa nepublicată, intitulată *Cuibarul ucigașilor*, pe care o întocmise la recomandarea revistei *Glasul Patriei*”. Potrivit lui Crainic, pe parcursul redactării lucrării sale fusese sprijinit „cu unele materiale documentare” de Consiliul Securității Statului, instituție căreia îi predase, de altfel, manuscrisul „spre avizare, în vederea publicării”. Dincolo de darea în vileag a plagiatului, Nichifor Crainic, considerându-se victima unui abuz neobișnuit, stăruia în memoriul său ca autoritățile să analizeze posibilitatea publicării lucrării pe care o realizase, considerând că astfel i s-ar aduce o reparație prejudiciului moral și material suferit în calitate de autor.

Autorii au greșit

Reacția neașteptată a lui Crainic a avut pentru cei doi plagiatori urmări la fel de puțin obișnuite! Surpriză totală: în loc să-l trimită la plimbare pe „bătrânul legionar”, în vârstă de 82 de ani, tovarășii de la C.C. au dispus efectuarea unei

NICHIFOR CRAINIC VERSUS FĂTU ȘI SPĂLĂȚELU

FLORIAN BANU

Arhivele Poliției și ale serviciilor de informații au exercitat dintotdeauna o irepresibilă atracție pentru istorici, aceștia fiind dornici să cunoască fascinantele și incredibilele arcane imperii (secretele puterii), de care vorbea încă autorul bizantin din secolul al VI-lea Procopius din Cezareea. Însă, în cazul României, în condițiile succesiunii unor regimuri politice de natură dictatorial-totalitară, dat fiind caracterul special al acestor arhive și absența unui cadru legislativ clar, numărul privilegiatilor care au primit, până în 1989, dezlegare să studieze „partea nevăzută” a istoriei a fost foarte mic. Acești norocoși erau în general „tovarăși de încredere”, cărora partidul le acorda deplin credit, bazându-se pe discernământul „politico-ideologic” și „orientarea” acestora în tratarea eventualelor aspecte sensibile din trecut.

Pe lângă așa-numitele „fonduri speciale” din cadrul marilor biblioteci și al Arhivelor Statului, cele mai greu accesibile fonduri arhivistice erau cele create (sau preluate și gestionate) de Securitate. Absolut intangibile până în 1965, aceste fonduri au început să-și schimbe treptat statutul odată cu anchetele ordonate de Nicolae Ceaușescu cu privire la abuzurile săvârșite de Securitate în timpul lui Dej și sub conducerea lui Alexandru Drăghici. Prin reorganizarea Securității din iulie 1967 a fost creat chiar un „Oficiu pentru pri-

mirea reclamațiilor și sesizărilor”, iar în noiembrie 1968 Serviciul „C” – Arhivă era transformat în „Centrul de Triere, Dispecerat și Arhivă”, apoi în „Centrul Evidență, Dispecerat, Arhivă”, pentru ca din septembrie 1971 să poarte numele de „Centrul de Informatică și Documentare” (C.I.D.).

Manuseris trimis la Securitate pentru avizare

Suflul nou adus de Ion Stănescu, proaspăt numit conducător al Securității, se

materializează în anul 1968 și prin editarea unui *Buletin intern pentru aparatul Securității*, precum și prin încurajarea unor scriitori și ziariști să relateze, pentru publicul larg, unele aspecte atent alese din activitatea Securității, la momentul când instituția aniversa 20 de ani de existență. Se deschidea, astfel, calea pentru unele investigații speciale în arhivele organelor informativ-represive, în scopul realizării unor studii și volume de istorie, a unor scenarii de film sau a unor opere literare.

Ca urmare, o serie de persoane atent verificate au avut,

jafurile și schingiuirile săvârșite de legionari (manuscris pag. 191, carte pag. 297). Una din sursele bibliografice utilizate de autorii ambelor lucrări este cartea *Pe marginea prăpastiei*, apărută în 1941. În plus, se sublinia în raport, „autorii ambelor lucrări au avut la dispoziție materialele de arhivă privitoare la rebeliunea legionară, ceea ce a conferit laturi comune multor din cifrele și datele prezentate“.

În opinia noastră, greșeala celor doi era de parte de a fi una inocentă, produsă doar ca urmare a unei maniere ne-profesioniste de utilizare a izvoarelor istorice. Intenția clară de ascundere a raptului intelectual reiese în mod evident din tehnica parafrazării, menită a „șterge urmele“, tehnică pusă în evidență în raport: „Uneori, autorii lucrării *Garda de Fier* reproduc anumite idei din manuscrisul lui Nichifor Crainic dându-le o formă mai concentrată sau parafrazată, ca de exemplu cu privire la definirea «crimei de stelism» (manuscris pag. 93, carte pag. 141), a «încercării» de otrăvire a lui C.Z. Codreanu de către Stelescu (manuscris pag. 81, carte pag. 139)“.

De altfel, trebuie subliniat că dacă în cazul definirii „stelismului“ („stelismul înseamnă trădarea săvârșită de un legionar prin dezertarea din rânduri...“) se precizează că aceste cuvinte îi aparțin lui Nichifor Crainic (indicând însă nu lucrarea acestuia ca

sursă, ci „Arhivele Statului București (A), fond O, dosar nr. 74.921, vol. II, fila 93“), în evocarea zvonului referitor la otrăvirea lui Codreanu, nu se face nici măcar o referire la Nichifor Crainic.

Mai mult, pentru episodul asasinării sadice a lui Stelescu, cei doi autori dau ca sursă „Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar, pachetul nr. 177, dosar nr. 1.261, filele nenumerate“.

Corneliu Zelea Codreanu (în costum popular) și Mihai Stelescu, în dreapta lui

Or, cei puși să verifice modul în care Fătu și Spălățelu și-au făcut documentarea consemnau că acest dosar „nu se poate identifica“.

Nu era, de altfel, unicul caz! Alte trimeri erau fie fictive, fie dosarele respective nu conțineau informațiile prezentate de autori! Astfel, pentru dosar S.S.I. nr. 5 (112), fila 47 se menționa „nu există acest dosar“, în vreme ce pentru dosar S.S.I. nr. 427/I./943 se arăta că „din material nu rezultă cele indicate de autori“. Pentru nota de la p. 326 a volumului („Arhivele Statului București (L), dosar nr. 9.039, vol. 36, fila 176“)

se preciza că „dosarul are numai 67 de file“!

„Hoțul de păgubaș“

Dincolo de problema plagiatului, o altă nemulțumire exprimată de Crainic în memoriul său era reprezentată de maniera în care lucrarea sa fusese folosită doar pentru a demonstra că el a fost „principalul doctrinar“ al „curentului ideologic cunoscut sub denumirea de *gândirism*“, care propaga „cu asiduitate iraționalismul mistic și naționalismul rasist-șovin“, încercând „să impună creatorilor ideile obscurantismului fascist“, după cum se menționa la p. 87 a volumului. În schimb, despre revizuirea ulterioară a opiniilor lui Crainic nu se pomenea nimic.

Verificarea acestui aspect de către cei puși să soluționeze plângerea îi conducea pe aceștia la următoarea concluzie: „Fără a ne pronunța cu privire la realitatea celor afirmate [cu privire la rolul de doctrinar al gândirismului – *n.ns.*], rezultă că, în mai multe cazuri, autorii l-au citat ca persoană acolo unde au considerat că se situează pe poziții de susținător al ideilor legionare, nu și acolo unde el însuși vine cu argumente împotriva organizației legionare, așa cum îl găsim în lucrarea *Cuibarul ucigașilor* și în legătură cu care este indicat doar ca o

cercetări cu privire la modul în care a fost realizată lucrarea incriminată!

Din analiza realizată, a reieșit că Mihai Fătu și Ion Spălățelu „au studiat manuscrisul lui Nichifor Crainic *Cuibarul ucigașilor* încă în perioada de documentare și redactare a propriei lucrări”. Însă, pentru a putea avea „o bază” în citarea diferitelor idei și aspecte preluate din lucrarea lui Crainic, cei doi s-au dovedit inventivi: manuscrisul a fost înregistrat, „din indicația tovarășului Fătu Mihai, fost șef al Sectorului Arhivă, la fondul Informativ sub nr. 74.921, vol. 2”. Aici trebuie precizat că „Centrul de Triere-Dispecerat” era organizat pe trei sectoare: I Triere și dispecerat, II Evidență și statistică și III Studii documentare și arhivă. Conducerea centrului i-a revenit, în perioada august 1968 – martie 1971, lt.col. Lucian Mateescu.

Intenția frauduloasă a fostului șef de sector era mai mult decât transparentă căci, așa cum s-a remarcat, „lucrarea nu forma obiectul înregistrării la acest fond, întrucât nu intrase în posesia aparatului de Securitate prin una dintre căile prevăzute în *Instrucțiunile muncii de evidență* (nu era corp delict și nici nu fusese folosită în scopuri nepermise)”. Întrucât în memoriul său Crainic se plângea că cei doi i-au utilizat manuscrisul „de la început și până la sfârșit,

uneori citându-l, alteori nu”, fără a-l consulta în prealabil, iar în unele pasaje îl tratau „chiar ca pe un delincvent”, s-a procedat la studierea comparativă a manuscrisului și volumului publicat.

Cele descoperite se vedeau greu de sintetizat de către cei însărcinați cu investigarea cazului, care aveau de ales între a releva dreptatea unui fost deținut politic sau a apăra imaginea „tovarășilor istorici”. Ca urmare, întrucât faptele erau mai mult decât evidente, se vedeau nevoiți să

cu menționarea unui fond consemn, astfel cum este reglementat convențional cu Arhivele Statului”.

Procedul celor doi ridica o problemă, și anume că, „nefiind predat spre depozitare, materialul nu trebuia înregistrat și, prin urmare, cu atât mai puțin, utilizat prin citare numerică în acest mod”.

Concluzia era limpede: „de aceea, autorul se și consideră lezat pentru folosirea ei abuzivă. În cel mai bun caz, chiar dacă nu se accepta publicarea lucrării sale, el trebuia consultat și astfel riscul plângerii era evitat. Autorii au crezut însă că au dreptul să utilizeze un asemenea material în această formă anonimă și bineînțeles au greșit”.

Trimiteri la dosare care nu există

Așa cum încă se mai practică și astăzi, concluzia formulată mergea în direcția ipotezei că cei doi sunt un pic plagiatori, dar nu mult, așa, în limite tolerabile: „Nu putem afirma că autorii Mihai Fătu și Ion Spălățelu au procedat la un plagiat în sensul propriu al acestui cuvânt, întrucât similitudinea de idei și fapte este determinată, în marea majoritate a cazurilor, de utilizarea unor surse comune de documentare de către autorii ambelor lucrări. Așa se poate explica identitatea unor fapte și date, ca, de exemplu, asasinarea lui Stelescu (manuscris pag. 81, carte pag. 139),

Anunț din presa vremii despre arestare

consemneze: „rezultă că într-adevăr autorii lucrării *Gărzii de Fier* au utilizat manuscrisul lui Nichifor Crainic pe parcursul tratării unora din capitolele abordate”, dar încercau, totuși, unele „nuanțări” în vederea diminuării vinovăției.

Astfel, „în 12 cazuri, paginile sau ideile reproduse din lucrarea lui Nichifor Crainic sunt indicate în subsolul paginii. Menționăm însă că niciodată cei doi autori nu citează corect numele și titlul lucrării acestuia, ci indică numai numărul ei de arhivă și pagina (ex. dos. 74921, pag.),

**Poveștile
animalelor**

DORINA MIHALCEA

Cercetătorii sunt aproape de comun acord asupra datei apariției cailor – aproximativ acum 50 de milioane ani. Domesticirea a venit însă mult mai târziu. După unele surse, bazate pe câteva tăblițe de ardezie, descoperite în spațiul Elamului (Irak și Iran, în prezent) ar fi vorba de 3.000 de ani în urmă. După altele, mai recente, momentul coboară mult, undeva în jurul datei de 6.000 î.H., iar spațiul predilect ar fi fost reprezentat de stepele din zona Ucrainei de astăzi, sud-estul Rusiei și vestul Kazahstanului.

1. Cea mai apropiată rudă... tapirul! De-a lungul istoriei, caii au cunoscut unele dintre cele mai impresionante transformări ca rasă, intervenția oamenilor producând apariția a peste 350 de specii. În prezent există mai multe clasificări, unele dintre cele mai importante țări crescătoare de cai propunând propria versiune. Astfel, în Germania este în vigoare o clasificare bazată pe dimensiunile corporale, aptitudinile economice și comportament în spații închise; în schimb, în Marea Britanie aptitudinile sunt cele care fac diferența dintre caii de promenadă, de vânătoare, de agre-

ment și cei care se obțin din încrucișări.

O singură specie principală din vechea familie a cabalinelor mai supraviețuiește astăzi: *Equus*, specie din care fac parte atât caii domesticiți (*Equus caballus*), cât și calul Przewalski, zebrele și măgarii. Conform unor recente declarații ale angajaților Muzeului american de istorie naturală, o rudă-surpriză intră în arborele genealogic al calului: rinocerul! Explicația pare însă extrem de simplă, chiar dacă imaginea celor două animale diferă total. Caii aparțin unui grup de mamifere cu număr impar de degete – așa-numitele perisodactile. În pre-

zent, marea majoritate a membrilor acestuia a dispărut, rămânând printre noi doar rinocerii și tapirii...

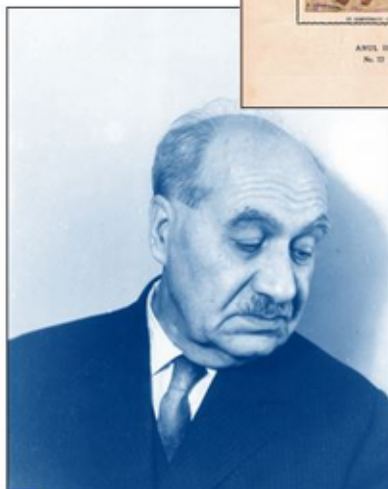
2. Un zâmbet de milioane sau un simplu mod de a-și folosi mai bine unul dintre simțuri?! În multe filme western, una dintre cele mai îndrăgite imagini – mai ales de copii – este cea în care caii... râd. Mai exact, își ridică mult buza superioară, etalându-și dinții. Dar nu este nici pe departe vorba de un zâmbet, ci de o simplă încercare de a distinge mai bine un miros. Acțiunea facilitează transferul feromonilor spre organul vomeronasal, ce co-

simplă cifră de sursă bibliografică aparținând unei arhive". Se aprecia că o astfel de manieră „necritică” de abordare a problemei „estompează evoluția în timp și pe planul concepțiilor a lui Nichifor Crainic” și, mult mai grav din punct de vedere politic, rata ocazia de „a demasca o dată mai mult această organizație, prin însăși afirmațiile celui ce a fost considerat unul dintre ideologii ei”.

Epilogul acestei confruntări între cei doi autori și bătrânul teoretician al autohtonismului și neo-ortodoxismului nu este greu de bănuț! Tovarășii însărcinați cu paza arhivelor secrete „au pus batista pe țambal”, mușamalizând afacerea de plagiat și neuitând să sublinieze că „se simte nevoia unui control mai riguros asupra surselor de informare și tematicilor abordate, a verificării în evidențele de Securitate pentru persoanele la care aceste lucrări se referă, în scopul evitării unor deconspirări (sic!) și a păstrării secretului privind metodele și mijloacele muncii”.

Mihai Fătu, conferențiar din anul 1961 la Academia „Ștefan Gheorghiu”, și-a continuat netulburat cariera, devenind, chiar în anul scandalului de plagiat, cercetător științific principal la Institu-

tul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. Și-a „adâncit” cercetările privind „partidele istorice” și Garda de Fier, neezitând chiar să publice în 1975, după moartea contestatarului său, în revista *Anale de istorie*, un studiu intitulat *Privire istorică asupra*

Nichifor Crainic
la ieșirea din pușcărie
și coperta unui număr
al revistei Gândirea

unor concepții social-politice fascizante promovate de revista Gândirea!

Mai tânărul său coleg, Ion Spălățelu, beneficiind de atuuri importante în epocă (consătean cu „șeful cel mare”,

fiind născut în Scornicești, jud. Olt, redactor la *Scân-teia* între anii 1951-1969, doctor în istorie din 1967),

devine conferențiar universitar la Academia „Ștefan Gheorghiu” în 1972 și-și continuă investigațiile istoriografice, în conformitate cu indicațiile prețioase venite de la vârful P.C.R., producând „numeroase articole de evocare istorică a principalelor momente

de luptă revoluționară și antifascistă a poporului român”.

Cât despre „hoțul de păgubaș”, acesta a trecut la cele veșnice la 20 august 1972, în vârstă de 83 de ani, fără a fi aflat dacă „omul fără istorie pe care democrația îl ridică din adâncuri” „va ști să biruie, să mântuie, să creeze?”, așa cum se întreba în finalul articolului *Parsifal*, publicat în ianuarie 1924. În pofida numeroaselor acuze de pactizare cu regimul și de punere în slujba Securității, istoria i-a acordat o primă revanșă lui Nichifor Crainic: la 22 noiembrie 1995 a fost repus în drepturi ca membru titular al Academiei Române! ■

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

Cavaleri medievali europeni (detaliu de pe retablel Adorația mielului mistic, de Hubert și Jan van Eyck, 1432)

zahstan, de altfel statul în care caii sunt cele mai prețuite animale, există cel puțin trei tipuri de cârnați produși cu carnea acestuia – *kazy*, *karta* și *şazuk*.

Mai puțin cunoscut este faptul că și laptele de cal este la mare căutare în spațiul stepelor central-asiatice. Așa-numitul *kumîs* – pomenit chiar și în scrierile lui Herodot –, „apa vie“, te poate scăpa de tuberculoză, afecțiuni ale stomacului sau tetanos. Producerea se bazează pe conținutul mare de lactoză, prin fermentația alcoolică, laptele dobândind un gust acrișor, revigorant și extrem de plăcut. Atât de îndrăgită a ajuns să fie această băutură,

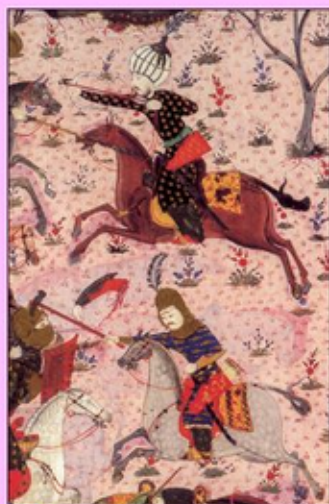
încât s-a ajuns și la înființarea de herghelii destinate exclusiv colectării de lapte pentru *kumîs*.

Din China provine un alt fel de mâncare tradițională – o supă de cal cu tăieței!

Și în România au fost atestate rețete tradiționale din carne de cal. Este vorba, în special, de județul Harghita, unde responsabili se pare că ar fi fost hunii, popor migrator ce aprecia nu numai gustul, ci și valoarea proteică a acestui aliment.

Probabil că majoritatea dintre noi am auzit măcar o dată legenda salamului de Sibiu, la a cărei realizare ar fi fost utilizată și carnea de cal. Nimic mai greșit! Încă de la primii pași în producție, cei trei frați italieni Dozzi – Filippo, Antonio și Giuseppe – sosiți la Sinaia au folosit carne și slănină de porc (mai exact, de scroafă bătrână, rasa de Mangalița), asezonată cu multe condimente. Dar de unde ar fi pornit povestea calului în salam?! Se pare că cei trei italieni ar fi folosit intestinul acestui animal pentru formă, el fiind singurul de acest gen ce permitea dezvoltarea sporilor de mușcăciuni nobil.

5. Caii în istorie... Multe legende s-au născut în jurul bidiviilor unora dintre cei mai îndrăgiți eroi ai timpurilor trecute. Bucefal – „cap de oaie“ – poate fi considerat unul dintre cei mai cunoscuți cai din istorie. A fost armă-

Akâncii (trupe de cavalerie ușoară otomană, specializate în raiduri de pradă)

sarul cumpărat de Filip al II-lea al Macedoniei, tatăl lui Alexandru, de la un negustor din Tesalia, prea năruș pentru a fi încălecat. Legende povestesc că numai viitorul cuceritor al perșilor a reușit ceea ce nimeni nici măcar nu mai încercase – să-l cumințească pe nărușul animal. Dar, se pare că nu a fost vorba de un temperament sălbatic, calul era pur și simplu fricos, sperindu-se și de propria umbră. Pentru a-i elimina orice temere, Alexandru l-a întors cu botul spre soare... Atât de apropiată a devenit relația dintre cei doi – animalul salvându-i viața, conform legendelor, de nouă ori! –, încât, la moartea prietenului, Alexandru a fondat orașul Bucephalus, în mai 326 î.H., într-o zonă situată la est de Indus.

Istoria calului troian – prezent în epopeea homerică – este arhicunoscută astăzi; în schimb, puțini leagă numele unui armăsar negru spectaculos, „Strălucitor“, de cel al regelui Richard Inimă de Leu. Conform cronicilor, animalul a

Cai pe Tapiseria din Bayeux, care descrie cucerirea Angliei de normanzi (1066)

Cal înhamat
la un car de luptă asirian

munică cu căile nazale și gură. Prin ceea ce noi interpretăm drept zâmbet, de pildă, armăsarii depistează prezența iepeilor sau femelele urma mănșilor.

Studii relativ recente au demonstrat că aceste animale sunt capabile de mișcări faciale complexe, realizând grimase atât de plăcere, cât și de durere. Au fost evidențiate 17 expresii individuale cabaline, în timp ce noi oamenii înregistrăm 27, câinii – 16, iar cimpanzeii – 13.

3. Simbolul fericirii supreme. Printre cele 12 semne ale zodiacului chinezesc, calul și-a câștigat un loc aparte. Mai ales din cauza conflictului pe care l-a avut cu șobolanul, unul dintre animalele cu cel mai avansat simț practic din mitologia asiatică (*Magazin istoric*, nr. 4/2017). Conform legendelor, șobolanul, nevrând să-și consume forțele, a început să se roage de celelalte animale să îl care în spate, pentru a se deplasa mai repede. Cel mai rapid tovarăș era, de departe, calul! Dar el l-a refuzat fără nicio ezitare. Nu era vorba de lipsa unei retribuții, ci, după cum povestesc bătrânii chinezi, despre mândrie: nobilul animal nu putea să accepte ca altcineva să îi dicteze comportamentul.

În ciuda dușmăniei astfel ivite, cea de-a șaptea zodie chinezească este considerată benefică. Cei născuți în acei ani sunt binecuvântați cu in-

teligență, independență și libertatea calului, animalul devenind chiar simbolul fericirii supreme pentru chinezi.

Spiritul liber este caracteristica pe care o întâlnim aproape peste tot în lume în ceea ce privește simbolistica acestui animal. Celții îl asociază cu soarele și cu cele mai importante zeități. În spațiul greco-roman, calul trimite la putere, victorie, onoare și virilitate. Unele mituri îi atribuie apariția prin unirea a trei forțe: Poseidon, Hades și Ares. Pentru romani, era simbolul continuității vieții, sacrificarea unui animal în fiecare lună octombrie asigurând o primăvară fertilă anul următor.

În hinduism, calul este asociat cu Varuna, zeitatea apelor

Bucefal, calul
lui Alexandru Macedon

și a oceanelor, el reprezentând cosmosul, iar în marea majoritate a imaginilor budiste, divinitatea supremă părăsește lumea pământească pe spatele unui cal alb (care, de altfel, transportă, adesea, și Cartea legilor).

În cazul indienilor nord-americani, s-a născut un simbol ce combină două puteri: cea a Pământului și cea a Spiritelor (ce sălășluiesc cu predilecție în șoaptele vântului).

Viziunea lui Carl Jung, în interpretarea viselor, a mai adus în ecuație și un alt simbol. Conform cercetărilor psihologului și psihiatrului elvețian, prezența în vis a calului semnifică aspectul intuitiv al naturii umane – posibilitatea de a duce la bun

sfârșit un proiect sau o sarcină, primită în viața de zi cu zi.

4. O delicată culinară. În multe dintre țările lumii numeroși gurmanzi consideră carnea de cal o delicată. Și din punctul de vedere al dieteticienilor ar putea reprezenta o alegere înțeleaptă, deoarece are un conținut foarte bun de lipide și proteine, iar grăsimea prezintă mulți acizi grași saturați care previn apariția aterosclerozei. În cifre, totul arată aproape perfect: căci carnea de cal conține 68% apă, 20,5% proteine, 10% grăsimi, 0,5% glucide și 1% săruri.

În spațiul european, cele mai mari consumatoare ale acestui tip de carne roșie sunt Belgia, Italia și Franța, francezii fiind recunoscuți și pentru prepararea creierului și inimii de cal. Alimentul este bine cunoscut și în Slovenia, foarte popular în bucătăria tradițională din regiunea centrală Craina și podișul Krast. Friptura de carne de cal apare în multe dintre meniurile restaurantelor din Ljubljana, existând chiar un lanț de *fast food* denumit *Hot Horse*, unde se servesc... *horseburgeri*!

Utilizarea acestui tip de carne la producția cârnaților este un obicei împământenit în spațiul fostei Uniuni Sovietice. În Ucraina, în special în Crimeea și în alte regiuni de stepă din sud, întâlnim cârnații denumiți *mahan* și *sugiuc*, foarte îndrăgiți în alimentația tătarilor. În Ka-

Cal „râzând“

**Avanpremieră
editorială**

Fața nevăzută a agresorului se intitulează volumul aflat în pregătire la Editura Semne și din care vă prezentăm un fragment.

LIGA NAȚIUNILOR SUB PRESIUNE GERMANĂ ȘI SOVIETICĂ

Dr. IOAN C. POPA

● Lenin nu ezita să se alieze cu „tâlharul cel bun” ● O lovitură decisivă pentru sistemul de la Versailles ● Nechibzuințele învingătorilor ● Colegi la școala sovietică de tancuri ● Liga Națiunilor, instrument al puterilor învingătoare ● „Noul curs” din politica sovietică ● „Granița păcii” taie Polonia în două

Planurile revanșarde germane (stânga sus: militari germani) și sovietice (dreapta sus: militari sovietici) au boicotat permanent activitatea Ligii Națiunilor (imagine din sala de ședințe a Ligii din Geneva)

În perioada ce a urmat încheierii Tratatului de la Versailles, Rusia Sovietică și Germania se regăsesc pe poziții apropiate, ambele situându-se net în fruntea statelor revizioniste față de prevederile păcii. Rusia Sovietică se arată gata să sprijine pe căi oculte încălcarea de către Germania a prevederilor Tratatului și sabotarea activității Ligii Națiunilor.

Încă din august 1918, când Lenin perora împotriva nemților și a condițiilor umilitoare impuse de aceștia Rusiei prin pacea de

la Brest-Litovsk, într-o „Scrisoare adresată muncitorilor americani” el afirmase răspicat că, în cazul unui atac din partea „tâlhărilor” imperia-

lismului anglo-francez și american, „eu nu voi ezita nicio clipă să închei o [înțelegere] identică cu tâlharii imperialismului german”.

George Washington
călare pe Blueskin

fost unul extrem de inteligent, răspunzând la orice comandă și, chiar mai mult, se evidențiază pe câmpul de luptă, alături de stăpân, mușcând și lovind cu copita orice dușman ce încerca să se apropie.

Oricum, pentru un cavaler al Evului Mediu, achiziția unui cal reprezenta un efort financiar considerabil, mai ales dacă luăm în calcul că unul singur nu era de ajuns niciodată. După estimările unor istorici britanici, în timpul Războiului de 100 de ani, un tânăr nobil avea nevoie de cinci cai, un cavaler – de patru, iar un scutier – de trei. În timpul domniei lui Henric al II-lea (1133 – 1189), prețul standard pentru un cal de război atingea 2 lire, dar, cu cât doreai să deții în grajduri un animal mai bun, trebuia să afunzi adânc mâna în pungă; de pildă, pentru doi cai din Lombardia, în timpul aceluiași Richard Inimă de Leu, s-au plătit aproximativ 38 de lire. Din nefericire, cu toate că erau vitali în conflicte, numele cailor care și-au servit cu atâta devotament stăpânii au ajuns rareori până la noi. În foarte puține cronici ei apar individualizați, în special folosindu-se apelative ce porneau fie de la

culoare, fie de la zona de proveniență a animalului.

„Vizir” și „Marengo” ar fi fost preferații împăratului Napoleon. În herghelia de peste 130 de animale, cei doi ar fi ocupat o poziție aparte. Cei care trec pragul Muzeului Armatei din Paris, îl pot admira pe „Vizir”, un armăsar arab spectaculos, despre care Las Casas scrie că l-ar fi însoțit pe împărat chiar și în exilul de pe insula Sf. Elena. Restaurarea acestuia a reprezentat un amplu proces, care, conform Comunicatului de presă al prestigioasei instituții muzeale franceze, a fost rezultatul unei finanțări la care a fost invitat să participe orice francez.

6. La Paștele cailor...

Aproape toți am folosit măcar o dată o expresie care poate fi sinonimă cu „niciodată”. Dar, oare, există o explicație pentru acest tradițional „La Paștele cailor”?

Înălțarea Domnului sau Ispas-ul reprezintă data sărbătoririi acestui eveniment. Ea are mereu loc la 40 de zile după Paște, în joia din a șasea săptămână de după. Cum o atestă unele dintre

studiile lingviștilor, în limba română ea mai poartă denumirea și de Joia iepelor.

Spațiul de proveniență este Transilvania. Conform unei legende locale, în timp ce îl aducea pe lume pe Iisus, Fecioara Maria ar fi fost deranjată de zgomotul produs de unii dintre caii ce se aflau în ieslea unde își găsisese adăpost. Nu numai de forță a acestora, ci, mai ales, de faptul că, după ce l-ar fi născut pe Iisus, l-ar fi înfășat și l-ar fi ascuns în fân, să nu îl găsească Irod, boii și vacile din iesle nu s-ar fi atins de paie ce îl ocroteau pe prunc, numai caii, nesățui, ar fi înfulecat și acoperământul

Șarja cavaleriei ușoare britanice
în Războiul Crimeii

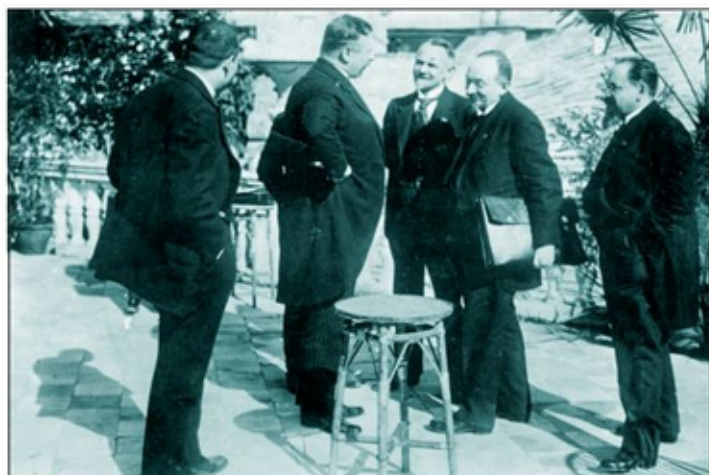
acestui. Atât de mâniată ar fi fost, încât le-ar fi blestemat pe necuvântătoarele gălăgioase să fie mereu flămânde, mai puțin într-o singură zi – Paștele cailor!

Și, pentru că, din observația țăranilor, caii nu se satură aproape niciodată de iarbă, de aici ar fi provenit și caracterul de imposibilitate ce rezidă în expresia românească (ce, se pare, nu mai există nicăieri în lume sub această formă!).

Sărbătoarea a reprezentat, încă din cele mai vechi timpuri, un bun prilej de a organiza târguri, dar și slujbe religioase menite să asigure sănătatea animalelor. ■

Garda republicană franceză

Cancelarul Germaniei, Joseph Wirth (al doilea din stânga), alături de delegația sovietică (Leonid Krasin, Gheorghe Cicerin și Adolf Ioffe), la Rapallo

Pe asemenea baze noi, firește, colaborarea economică și militară sovieto-germană a luat amploare, o bună parte fiind rezultatul unor acorduri secrete în domeniile care se sustrăgeau în mod evident prevederilor Tratatului de la Versailles. Unele documente de arhivă evocă extinderea colaborării militare bilaterale inclusiv la organizarea unor cursuri de pregătire a ofițerilor germani pe teritoriul sovietic. O hotărâre adoptată prin consens de Biroul Politic al C.C. al P.C.U.S., la începutul anilor '20, face referire, de pildă, la cererea de „reluare” a unor asemenea cursuri, iar Leon Troțki și Feliks Dzerjinski „au fost însărcinați să găsească amplasamente convenabile în afara Moscovei”. Interesant de semnalat este faptul că doi viitori generali – germanul Heinz Guderian și sovieticul Semion Krivoșein –, care își vor da mâna la Brest-Litovsk, în septembrie 1939, pe așa-numita „frontieră a păcii” instituită după destrămarea Poloniei,

se cunoscuseră la începutul anilor '20, fiind colegii la școala de tancuri din Kama, de lângă Kazan, „în timpul înfloririi timpurii a colaborării germano-sovietice”, după cum notează un istoric englez.

Dar Germania a fost încurajată și chiar sprijinită să nesocotească prevederile Tratatului de la Versailles nu doar de Rusia Sovietică (apoi de U.R.S.S.), ci chiar de către doi dintre principalii protagoniști ai deciziilor luate la Paris la finele Primului Război Mondial. Este vorba de S.U.A. și Marea Britanie. „Atitudinea britanică față de Germania, atât de mândioasă la început”, scrie Churchill, „se deplasă

curând în direcția opusă”. În urma unor controverse tăioase între Franța și Anglia, „cele două națiuni s-au depărtat în gândire și acțiune, iar simpatia, ba chiar admirația britanică față de Germania și-au găsit o exprimare puternică”. Statele Unite, alături de Anglia, au acordat împrumuturi uriașe Germaniei, „permițând astfel ca ruinele războiului să fie înlăturate rapid... Istoria va caracteriza toate aceste tranzacții ca nebunești” (nota viitorul prim-ministru britanic din vremea celui de Al Doilea Război Mondial, Winston Churchill).

Pericolul reprezentat de toleranța manifestată față de agresivitatea în creștere a Germaniei, care a condus la o nouă catastrofă pentru omenire, l-a descifrat și împotriva lui s-a pronunțat cu luciditate și curaj Nicolae Titulescu, imediat după ajungerea la putere a lui Hitler, la începutul anului 1933, când Mussolini avansase un proiect de „Acord al Pactului celor patru puteri” (Italia, Germania, Franța și Marea Britanie) ce viza asumarea în comun a unor drepți în viața internațională, un fel de directorat care să decidă peste capul unor țări mai mici.

Însărcinat de Mica Înțelegere să se deplaseze la Paris și Londra pentru a apăra interesele comune ale țărilor membre „împotriva oricărei tendințe de dictatură în viața internațională”, Nicolae Titulescu va îndeplini această misiune în intervalul 22 martie – 9 aprilie 1933 și va prezenta în final un amplu „Memoriu” regelui Carol al II-lea. Atât la Paris cât și la Londra, Nicolae Titulescu a exprimat fără echivoc, în numele Miciei Înțelegeri, punc-

Generalul Guderian (centru) și colegul său de la școala de tancuri din Kama, Krivoșein

După cum rezultă dintr-o telegramă cifrată trimisă la Moscova, în februarie 1921, de Legația sovietică din Berlin, reprezentanți ai celor două țări purtaseră deja negocieri asupra unor modalități de eludare a clauzelor Tratatului de la Versailles, prin acceptarea activității pe teritoriul Rusiei a unor firme ale Reichului (cum ar fi „Blohm“, „Voss“, „Albatrosswerke“, „Krupp“, profilate pe construcția de submarine, avioane, piese de artilerie), care să contribuie la refacerea industriei germane de război. În răspunsul trimis șefului Legației sovietice, Lenin a precizat că vede posibilă o asemenea colaborare: „Cred că da. Spune-le așa. Păstrează secretul“.

Un bun prilej pentru a oficializa apropierea și colaborarea dintre Rusia Sovietică și Germania s-a ivit odată cu convocarea, la inițiativa premierului britanic Lloyd George, în aprilie 1922, a unei conferințe internaționale la Genova (Italia) pentru a discuta chestiuni controversate legate de despăgubirile și datoriile de război ce trebuia onorate de țările învinse, precum și perspectivele reconstrucției europene pe fundamentul creat de Tratatul de la Versailles. La o săptămână de la începerea conferinței, delegația rusă, condusă de Gheorghi Cicerin, comisarul pentru Afacerile Externe, a propus delegației germane o întâlnire separată, acceptată imediat și desfășurată la Rapallo, un oraș din apropiere. Aici, departe de ochii și urechile învingătorilor, rușii și germanii au convenit un acord prin care cele două state stabileau relații diplomatice, renunțau la pretențiile teritoriale și financiare reciproce și își garantau

Semnarea Tratatului de la Brest-Litovsk

în comun statutul clauzei națiunii celei mai favorizate. Pasul făcut de germani și ruși, spre surprinderea învingă-

Revizuirea este drumul cel mai scurt spre război

Nicolae Titulescu

torilor care convocaseră reuniunea de la Genova, monștrând astfel, involuntar, scena pe care s-a jucat actul apropierei sovieto-germane, a reprezentat, după cum apreciază fostul secretar de Stat american Henry Kissinger, „o lovitură decisivă pentru sistemul de la Versailles, iar demo-

cratiile au fost prea demoralizate ca să conștientizeze imediat momentul la adevărata lui valoare“.

Condițiile extrem de aspre puse țărilor învinse, în primul rând Germaniei (cărora fostul premier britanic Winston Churchill le dedică în *Memorii* un capitol intitulat semnificativ „Ne-

chibzuințele învingătorilor. 1919-1929“), au însemnat, cum scrie Kissinger, „cel mai puternic stimul pentru Germania și Uniunea Sovietică de a trece peste ostilitatea de resort ideologic dintre ele și de a coopera în scopul surpării edificiului construit la Versailles“. De altfel, înțelegerile de la Rapallo, din 1922, au fost completate prin încheierea unui Tratat de neutralitate sovieto-german (Berlin, 1926), reînnoit în 1931, prin care fiecare dintre părți se angaja să rămână neutră în cazul în care cealaltă ar fi atacată și, totodată, să nu intre în nicio combinație politică sau boicot economic îndreptat împotriva celeilalte părți.

Imagine din timpul Conferinței de la Genova

nilor, etichetată ca instrument al puterilor învingătoare pentru a consolida reîmpărțirea imperialistă a lumii. O rezoluție adoptată de Congresul al VI-lea al Cominternului, în 1928, aducea noi acuze Ligii Națiunilor, imputându-i că, în loc de a fi o organizație de pace, nu era decât „un teren de manevră pentru imperialismul belicos”. La începutul anilor '30 ai secolului trecut, U.R.S.S. ajunsese la concluzia că un nou război este inevitabil, dar nu era pregătită pentru această perspectivă, motiv pentru care Moscova trâmbea pe toate vocile o neostoită dorință de pace și concordie universală. În 1933, U.R.S.S. anunța un „nou curs” în politica externă, care semnifica o „deschidere” în relațiile cu democrațiile occidentale, „conciliere” față de politica militaristă a Germaniei și a Japoniei, echidistanță față de diverse conflicte, participare la politica de securitate colectivă promovată de Liga Națiunilor.

Astfel de măsuri au avut ecou, contribuind la stabilirea, în 1934, a relațiilor diplomatice cu S.U.A., Cehoslovacia și România, admiterea U.R.S.S. în Liga Națiunilor și ca membru permanent al Consiliului acestei organizații (septembrie 1934), vizita la Moscova a ministrului de Externe britanic Anthony Eden (martie 1935) etc., puterea sovietică fiind recunoscută nu doar *de facto*, dar și *de jure* ca partener de dialog și actor important al vieții internaționale. În martie 1939, la Congresul al XVIII-lea al P.C.(b)U.S., Stalin găsea potrivit să justifice aderarea la Liga Națiunilor: deși Uniunea Sovietică nu-și schimbaseră poziția critică față de Tratatul de la Versailles, declara el, intrarea în Liga Națiunilor a pornit de la prin-

Vizita ministrului de Externe britanic Anthony Eden la Moscova (aici alături de Stalin)

cipiul conform căruia „cu toată slăbiciunea acesteia..., ea poate fi totuși o tribună de demascare a agresorilor și un oarecare, fie și slab, instrument de pace, care poate înfrâna dezlănțuirea războiului”. Era însă deja târziu ca Liga Națiunilor să mai poată fi folosită ca „tribună de demascare a agresorilor”, deoarece peste doar câteva luni U.R.S.S. intra cu arme și bagaje în tabăra agresorilor, ocupând o parte din Polonia.

Stalın a fost suficient de explicit într-o discuție cu ambasadorul britanic Stafford Richard Cripps, la 16 iulie 1940, în privința bazelor revizioniste ale apropierei de Germania: „U.R.S.S. dorește să schimbe vechiul echilibru... Anglia și Franța doriseră să-l păstreze. Germania dorește și ea o schimbare a echilibrului și această dorință comună de a înlătura vechiul echilibru a creat baza pentru apropierea de Germania”.

În august 1939, germanii și sovieticii au ajuns la concluzia că se pot înțelege în toate problemele de interes

pentru cele două state de la Marea Baltică la Marea Neagră. Polonia a fost prima victimă a înțelegerilor secrete germano-sovietice, pe care cei doi agresori au împărțit-o cu sânge rece. Într-o cuvântare rostită la 31 octombrie 1939, Molotov saluta faptul că atacurile armatei germane, urmate la scurt timp de cele ale Armatei Roșii „s-au dovedit suficiente pentru a înlătura orice urmă a acestei malformații a Tratatului de la Versailles, ce dănuise în Polonia...”. Ca urmare a agresiunii alături de Germania contra Poloniei și a refuzului de a accepta o procedură de arbitraj după atacarea Finlandei, la 14 decembrie 1939, U.R.S.S. a fost exclusă din Liga Națiunilor. Sub loviturile agresive ale Germaniei și Uniunii Sovietice, Liga Națiunilor însăși s-a dezintegrat și a încetat să mai funcționeze. Oficial, Liga Națiunilor a fost dizolvată în 1946, în contextul punerii bazelor Organizației Națiunilor Unite, succesoarea sa în planul organizării și apărării păcii și securității internaționale. ■

tul de vedere potrivit căruia astfel de acorduri „care dispun de dreptul terților, fie printr-o decizie directă, fie prin mijlocul presiunii” sunt inacceptabile și nu vor fi recunoscute niciodată. Mai mult, constata cu îngrijorare ilustrul diplomat român, proiectul lui Mussolini „înscris revizuirea la ordinea zilei”, iar „ducerea chestiunii revizuirii în fața Marilor Puteri înseamnă... nu numai războiul, dar și acordarea unei baze morale războiului de agresiune...”. Din această perspectivă, argumenta Titulescu, proiectul lui Mussolini, chiar cu o serie de amendamente britanice, reprezenta „o primă la mobilizare”, ceea ce contravenea fundamental intereselor statelor mici pe care teama de revizuire le va împinge fatal spre Germania.

La mai bine de șase decenii după Titulescu, judecând retrospectiv lucrurile la rece, Henry Kissinger scria: „Paradoxal, faptul că Hitler a preluat puterea a întărit hotărârea Marii Britanii de a continua politica de dezarmare”. Hitler era însă atât de grăbit să-și concretizeze planurile agresive, încât a recurs la mișcări și decizii bruște și radicale, fără a întâmpina niciun murmur de opoziție din partea Marilor Puteri învingătoare. La 14 octombrie 1933, Germania a părăsit Conferința pentru dezarmare, iar o săptămână după aceea și Liga Națiunilor, pentru a se elibera de orice restricții internaționale. La începutul anului 1934, Hitler a anunțat oficial trecerea la politica de reînarmare a Germaniei.

Într-o convorbire purtată în Berlin, la 19 aprilie 1939, Hit-

ler se „destăinuia” ministrului de Externe român Grigore Gafencu: „Lupta împotriva Tratatului de la Versailles este lupta vieții mele. Până azi, am învins pe toată linia. Îmi mai rămân câteva bătălii de câștigat. Le voi câștiga”. Era stilul său de a învălui adevărul crud în straie cu aparențe de om cuminte, modest și dezinteresat, nota Gafencu în *Jurnal*.

În aprilie 1940, când Germania se afla deja în război declarat cu Anglia și Franța, J. Goebbels, șeful propagandei naziste, arăta într-un instructaj secret: „Până acum am reușit

Germani la o uzină de arme chimice din U.R.S.S., în 1928

să-l nedumerim pe inamic în legătură cu adevăratele scopuri ale Germaniei, la fel cum, înainte de 1923, dușmanii noștri din interior nu și-au dat seama unde vrem să ajungem și nici că jurământul nostru de respectare a legii a fost un șiretlic... Ar fi putut să ne suprime [...] Dar n-au făcut-o. Ne-au lăsat în pace, ne-au permis să străbatem zona periculoasă, iar noi am reușit să navigăm printre toate stâncile care ne-au amenințat. Iar după ce am terminat ce aveam de făcut și ne-am înarmat cum se cuvine, mai bine ca ei, ei au fost cei care au declanșat războiul!”.

Într-un anumit sens, tonul îngăduinței față de Germania l-au dat chiar Statele Unite,

care au părăsit Liga Națiunilor încă de la înființarea ei, iar în 1921, „cu o logică de neînțeles”, cum apreciază Churchill, au argumentat că „ar fi imoral să fie dezarmați învinșii, dacă nu se leapădă de armele lor și învingătorii [...] Astfel, atât în Europa cât și în Asia, Aliații victorioși au creat condițiile care, în numele păcii, au creat drum renașterii războiului”.

Cu un fundament juridic și moral de valoare incontestabilă, Liga Națiunilor s-a văzut de la început lipsită de forța necesară impunerii nobilelor principii proclamate ale securității colective tocmai din cauza slăbiciunilor dovedite ani la rând de principalele Puteri învingătoare. Ar fi fost necesară o politică simplă, scria Churchill, „să îi Germaniei dezarmată și pe cei victorioși înarmați în mod adecvat pe termen de

30 de ani, iar între timp, chiar dacă nu se putea realiza o reconciliere cu Germania, să fie edificată o Ligă a Națiunilor adevărată și mai puternică, în stare să obțină respectarea tratatelor sau schimbarea lor prin discuții și înțelegere... Dar această modestă cerință nu a putut fi asigurată de puterea, civilizația, învățământul, cunoștințele, știința învingătorilor. Ei trăiau de pe o zi pe alta; de azi pe mâine și de la o alegere la alta, până când, după trecerea a numai 20 de ani, s-a dat semnalul celui de-al Doilea Război Mondial”.

La rândul său, regimul bolșevic instaurat în Rusia a supus unor critici permanente Tratatul de la Versailles și creația acestuia, Liga Nați-

noutatea pactului de neagresiune realizat de d-nul Iuliu Maniu, precum și noile adeziuni cu care a pornit d. Tătărescu în marș asupra opoziției au avut darul să producă o regretabilă confuzie în capul puțin clarificat al electorului român. Confuzia este cu atât mai mare cu cât o parte din presa românească contribuie, se pare, cu știință, la accentuarea acestei neînțelegeri [...] Corpul electoral se găsește, pentru prima dată în ultimii ani, în fața unei lupte de principii, dusă pe baza unei tactice care nu cunoaște sectarismul caracteristic până acum democrației. Or, confuzia naște tocmai din lipsa de discernământ a electorului, incapabil să distingă între scop și mijloc, între tactică și ideologie“.

Gaze lacrimogene

„Campania electorală a intrat în faza violențelor și a ilegalităților – astfel își începea Vladimir Domoncoș editorialul *O săptămână politică agitată* (nr. 2, 16 decembrie 1937).

Se apropia de sfârșit o perioadă marcată de tensiuni, dar și de manifestări electorale puțin obișnuite. Cum mandatul P.N.L. (prin Gheorghe Tătărescu) se încheia, uzanțele politice impuneau ca șefia guvernului să fie oferită opoziției. Nedorind să-l vadă pe Iuliu Maniu premier, Carol al

II-lea a lansat ideea formării unui guvern Ion Mihalache. În fața unor propuneri imposibile de acceptat (coabitarea cu Al. Vaida-Voevod și Gabriel Marinescu, membru marcant al camarilei regale), liderul țărănist a refuzat. Carol al II-lea s-a îndreptat iarăși spre Tătărescu, căruia i-a încredințat, la 17 noiembrie, un nou mandat. Văzând că nu a reușit să-i aducă partidului gloria la care visase, Mihalache a decis să demisioneze de la conducerea formațiunii.

Premierul Gheorghe Tătărescu (în centrul imaginii) la slujba de înviere

Comitetul Executiv I-a chemat pe Iuliu Maniu înapoi în fruntea partidului (*Magazin istoric*, nr. 3-12/2016; 1-3/2017). Pentru a bloca victoria guvernului în alegeri, noul lider a încheiat un pact de neagresiune electorală cu Mișcarea Legionară. Ulterior, s-au alăturat Gheorghe I. Brătianu și Constantin Argetoianu.

„Libertatea pe care a promis-o guvernul la începutul campaniei electorale a fost compromisă“ – continua autorul. „Această acțiune de îngrădire a posibilităților de

exprimare a opoziției va continua să se înăsprească în aceeași măsură până la alegeri și mai vârtos după“, ceea ce va „naște în mod fatal opunerea în mod violent din partea opoziției organizate [...] Câteva tuburi de gaze lacrimogene – care altădată s-ar fi soldat doar cu lacrimile artificiale ale unor partizani veniți să aplaude din obișnuință și pentru circumstanță – au avut darul să transforme o simplă întrunire electorală în cea mai majestuoasă demon-

strație de stradă văzută în ultimii 20 de ani. Iar dacă lipsa de tact a celor care se așteptau la rezultate contrarii din partea fiolilor lacrimogene ar fi mers și mai departe, rezultatele riscuiau să ia forme mult mai grave [...] Perioada politică prin care trecem este hotărâtoare pentru destinul poporului român. În Spania și

Extremul Orient tunurile au luat locul argumentelor verbale. În joc a intrat logica forței organizate și dreptatea va fi a celui care se bucură de majoritatea baionetelor. Interesele unei țări sunt prea strâns legate de a[le] celorlalte, pentru ca anumite rezultate pe plan internațional să nu antreneze consecințe chiar pentru țările aparent neinteresate. Iar aceste efecte politice de ordin extern au repercusiuni și în politica internă a statelor, precum și viceversa. Poporul a început să fie conștient de aceste adevăruri și,

LA NOI PRIMEAZĂ NU LUPTA DE IDEI, CI LUPTA DE PERSOANE

GEORGE LASCU

Deși perioada interbelică a constituit obiectul multor analize, au rămas neexploatate încă destule surse documentare. Din această categorie face parte și revista *Justiția*, „săptămânal juridic, politic, cultural”, care a apărut între 9 decembrie 1937 și decembrie 1939.

Să urmărim în continuare cum a prezentat revista climatul electoral de dinainte de alegerile din decembrie 1937.

Sub pseudonimul „Vladimir Domoncoș”, cel mai probabil profesorul și criticul literar Vladimir Streinu, deputat P.N.Ț. între 1932 – 1933, autorul articolului *Demnitate națională*, surprindea orientarea noii publicații. „Aproape toate partidele vorbesc în numele întregii națiuni, uitând cu intenție că poporul se împarte în diferite categorii sociale, desemnate de însăși importanța factorilor economici care îl reprezintă. A pretinde deci că reprezinți în egală măsură interesele tuturor acestor pături înseamnă sau să nu sesizezi din neputință o evidență, sau să fii cu știință mincinos. Mișcările de dreapta sunt cu pre-dilecție victime acestui gigan-

tism politic [...] Un popor este atunci demn când a ajuns la un stadiu de maturitate culturală și politică, aptă să-l puie în situația a se conduce singur, prin reprezentanți aleși de el și pe care să aibă posibilitatea de a-i controla, prin periodica lor primenire. Un popor care face apel la tutela unui ins oarecare, descins indiferent de unde și cum, își dă implicit certificatul incapacității lui politice, dovada neputinței de a-și gospodări singur trebuințele din interiorul și din exteriorul țării [...] Acest examen va coincide, normal, cu data noilor alegeri legislative. Alegeri a căror importanță în această perioadă depășește cu mult importanța care li se atribuie.

Poporul român nu are numai sarcina de a-și apăra în aceste alegeri fragmentul de libertate care i-a mai rămas. El are și sarcina de a recupera pierderile în acest sens, suferite în ultimii ani. Rezultatele alegerilor vor indica măsura în care își dă seama de acest lucru”.

În *Campanie și confuzie*, un anume „D.” punctează haosul la ordinea zilei. „Partidele politice se află în plină campanie electorală. Schimbările de atitudine ale unora, dezertarea unor întregi organizații la adversar, declarațiile de război ale personalităților politice, care până ieri erau socotiți (sic!) că merg pe aceeași linie, chiar dacă nu erau formal în același partid,

încordat, în care războiul deslănțuit asupra omenirii cearcă să prindă forme hipocrite – viața politică internă nu poate fi decât amenințătoare. Și, la fel, cum dintr-un incident aparent, superficial, suspendat deasupra capetelor, catastrofa se precipită, tot așa și luptele politice între partide n-au nevoie decât de un grăunte de dinamită pentru ca să ia forme alarmante [...] Războiul vine.

Cu mai multă furie decât a fost în ultima conflagrație. Va fi pretutindeni. Pe front și îndărătul lui, în orașe. Întreaga lume va fi mobilizată. În planurile statelor-majore fiecare își are locul rezervat: în armată, în uzine sau în birouri. Mașina de război de astă dată va avansa cu o colosală putere.

În asemenea condiții, nu hotărârea de acțiune individuală, nu acțiuni disperate pot fi mijloc de rezistență în fața acestei imense pasiuni. Nu! Numai organizațiile de masă pot avea eficacitatea. Vălul este rupt. Adevărata natură a regimului astăzi o admirăm: *violența*. Zace, poate, în mecanismul care ne conduce și îndeamnă la această stare de lucruri?

Să privim atent configurația partidelor și să descifrăm în retoricele încrucișate – și care preludiază numai agresiuni între oamenii politici și împotriva drepturilor libertăților naționale [...]

Clipe de îngrijorare stăruie și svonuri își fac drum. Desigur, dorința d-lui Tătărescu ar fi fost încheierea unui armistițiu al luptelor personale, urmând ca... urnele să decidă. Dacă aceste temporare pauze, acele «trêves» – cum le numesc franțuzii – există, de ce n-ar fi posibil și un armistițiu între șefii partidelor? Sunt prea excepționale însă momentele politice în ceasul de față, de aceea acțiunile cele mai mici

dispus la altele, doar-doar i se va acorda încrederea – se pomeneste precipitat într-o nouă opoziție [...] Paradoxul pare cum în această voltă se află alături de Garda de Fier. Dar, pentru evoluția specială a țării înapoiate toate surprizele sunt posibile. Fiindcă la noi primează nu lupta de idei, ci lupta de persoane. Și în acest sens s-au întâlnit atâtea contrarii într-un obiectiv comun – răsturna-

rea d-lui Tătărescu, care se vrea și se simte bine în jilțul de prim-ministru. Pandurul dorește o guvernare de opt ani. Încotro se îndreaptă busola curentelor politice? Și care va fi finalul? Să tragem semnalul de alarmă și de protest împotriva măsurilor care înlesnesc întronarea unui regim de injustiție, să oprim cu

mijloace efective atentatul pregătit împotriva națiunii la adăpostul conflictului între persoane – iată datoria importantă și decisivă a momentului. La care, toate considerațiile morale n-au valoare“.

Finalul a fost că, pentru prima oară, partidul aflat la putere, P.N.L., nu a reușit să câștige alegerile. Regele i-a încredințat mandatul pentru formarea guvernului lui Octavian Goga, liderul partidului clasat pe locul patru în alegeri. Iar la 10 februarie 1938 Carol al II-lea a desființat partidele politice și a instaurat un regim de mână forte. ■

Guvernul Octavian Goga

capătă proporții. Evident, partidul național-țărănesc are toate motivele să fie revoltat. A ascultat cuminte, răstimp de patru ani, a ascultat toate sugestiile, și-a emascultat programul, a turnat cât mai multă apă în vin și a infuzat în mijlocul partizanilor și cadrelor conducătoare cât mai multe elemente de ordine, de disciplină patriotică. N-a pierdut nicio ocazie ca să-și afirme credința monarhică și să repudieze cele mai infame radicalisme. A fost o opoziție cuminte și ascultătoare. Și la sfârșitul guvernării liberale – după ce și-a consumat toate renunțările și încă mai era

Gabriel Marinescu (în centrul imaginii)

în măsura în care discerne căile politice pe care trebuie să meargă, cere și dreptul de a-și spune cuvântul. Ar fi deci foarte sănătos pentru țară ca poporul să fie lăsat să-și spună în libertate părerea, născută dintr-un instinct care nu se înșală. Interesele țării cer deci imperios ca rezultatele viitoarelor alegeri să fie expresia fidelă a simțămintelor populare“.

Epidemie după epidemie

Mai multe clarificări a încercat să aducă și autorul articolului *Indignări cetățenești* (apărut la rubrica *Fără supărare*). „După cum se știe, întrunirea național-țărănistă de la «Marna» nu s-a putut ține decât în... stradă. Cauza o cunoaște toată lumea. Vorbea d. avocat I. Raiciu despre constituționalism, despre libertate cetățenească, despre dreptate socială – tot lucruri seditioase. Un cetățean indignat – venise cu indignarea pregătită de acasă – a spart o fiolă cu gaze lacrimogene.

Efectul indignării n-a fost prea mare. Așa că a mai apucat să vorbească și muncitorul Vasile Găvănescu, candidat național-țărănist. Muncitorul a vorbit despre muncitorime și, la un moment dat, a zis: «puterea nu se cerșește, se cucerește». Era prea prea. Imediat s-au ivit alți cetățeni cu indignarea pregătită, care au spart alte fiole cu gaze lacrimogene. Uite așa, spre surprinderea d-lui prefect, întrunirea nu s-a mai putut ține în sală. În schimb, la întrunirea liberală din «Negru», la cea vaidistă din Bd. Elisabeta, la cea gogo-cuzistă de la «Arta», la cea iunianistă de la «Tomis» și până la întrunirea cu d. Iorga de la Brașov, nu s-a înregistrat niciun cetățean indignat cu premeditare. Indignările aici au fost spontane, dar neexprimate cu gaze [...]

Unii susțin că gazele lacrimogene n-au fost împrăștiate chiar de cetățeni cuprinși de indignare; ci de unii cu conducută acoperită. Și uite așa, cetățenii ceilalți au trebuit să plângă – au avut încă o dată, o dată mai mult, ocazia

tristă de a plânge silit starea nenorocită în care se află libertățile cetățenești, printre care libertatea de întrunire. Odată cu gazele lacrimogene s-au împrăștiat și câteva știri otrăvitoare. Una: rigorile stării de asediu, care au fost suspendate câteva zile, au fost repuse în vigoare. Alta: d. Vasile Serdici, candidat național-țărănist în Ardeal, a fost arestat. A treia: județul Ismail a fost decretat contaminat cu tifos. În sfârșit: județul Vaslui a fost declarat contaminat cu scarlatină. În restul țării, până la viitoarele alegeri și contaminări, campania în vederea alegerilor se desfășoară în cea mai splendidă libertate“.

Dar ce s-a întâmplat cu adevărat?! Cea mai importantă întrunire electorală național-țărănistă trebuia să se desfășoare în sala „Marna“ din București, la 12 decembrie. Oamenii ai guvernului au aruncat gaze lacrimogene, iar participanții au fost nevoiți să evacueze clădirea. Iuliu Maniu nu a ezitat să indice cauza: „Să nu uitați un moment că stările acestea triste urmează din faptul că la noi domnește un guvern personal. De șapte ani suferim de guverne personale“ (*Dreptatea*, 14 decembrie 1937).

Toate considerațiile morale, fără valoare!

În *Climat politic*, sub semnătura Zed, ni se oferă o radiografie a timpurilor trecute și nu numai. „Într-un cadru internațional extrem de

ferecarea unei Evanghelii donate de „giupâneasa Dragolea Iacomiesă” Mănăstirii „Precista” din Galați, metoc al Mănăstirii athonite Vato-ped. Textul acestei însemnări aduce importante mărturii inedite referitoare la ctitorirea unui reprezentativ locaș de rugăciune în Moldova lui Vasile Lupu.

Bijuterie arhitectonică și efigie a Galațiului, biserica Mănăstirii „Precista” a fost ridicată pe malul Dunării, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, de negustorii brăileni Die și Șerbu, împreună cu alt comerciant local, Constantin Teodor, ca biserică fortificată, fiind sfințită în toamna anului 1647. De la început ctitorii au închinat-o Mănăstirii Vato-ped din Muntele Athos. Avariata în mai multe rânduri, de fiecare dată a fost refăcută. Înfișșarea ei actuală se datorează amplelor lucrări de consolidare și restaurare executate între anii 1954-1957. Biserica a fost transformată de autoritățile comuniste în mu-zeu de istorie și artă feudală în anul 1970, situație în care s-a aflat până în 1990, după care a redevenit biserică parohială, cu hramul inițial „Adormirea Maicii Dom-nului”.

Știrile sărace despre contribuția ctitorilor brăileni la ridicarea Mănăstirii „Precista”, cunoscute până acum, se completează în chip fericit cu cele care reies din însemnarea amintită.

Mai întâi facem precizarea că acest *Evan-ghelestar* din secolul al XIII-lea este cel mai vechi text bisericesc cunoscut până acum care a circulat în spațiul Moldovei de Jos, respectiv în orașul Galați. În al doilea rând, însemnarea de pe acesta oferă posibilitatea de a identifica pe jupâneasa Dragolea, care este menționată în câteva documente din veacul al XVII-

lea, dar care n-a atras atenția istoricilor gălățeni. Totodată, aflăm din cuprinsul însemnării încă un membru al familiei de brăileni, Costanda, soră a ctitorilor „Precistei”, necunoscută până acum. În fine, însemnarea de pe valorosul manuscris ne vorbește și de unele daniile făcute Mănăstirii „Precista”. Credem că însemnarea, care nu este datată, a fost făcută în anul 1647, în preajma datei de sfințire a bisericii Mănăstirii „Precista”.

Redăm un prim fragment al acestei însemnări, transcrise de domnul profesor Petronel Zahariuc, decanul Facultății de Istorie din cadrul Universității „Al.I. Cuza” din Iași, căruia îi mulțumim și pe această cale.

„† Această sfântă Iavan-ghele, care o făcut giupâneasa Dragolea Iacomiesă de târgul Galați, fata lui Coman de Brăilă, o (a)u făcut cu to(a)t(ă) cheltuiala sa, o (a)u ferecat cum să cade și o-(a)u închinat la sfânta mănăstire la Precesta, la târgul la Galați, care mănăstir(e) o (a)u făcut frații i Dragolea [adică frații Dragolei - *n.n.s.*]: Die, Șărbul, feciuri(i) lui Coman de Brăilă, care mănăstire iaste închinată la Vato-pedi, la Sfânta Gora, erî [iar *n.n.s.*] această giupâneasă, Dragolea, care-au făcut această sfântă Ivanghele, o (a)u închinat la mănăstirea frăține-său, în Galați, ca să fie stătă-to(a)r(e) la această mănăstir(e), nimea treabă să n-aibă, cum-ui meșteșugul iagumenilor, deaca să petrec titorii, fac pentru lăcomie lor de le mută pre unde le-i voe lor, erî iau, Dragolea, las mar(e) blestem de la Dumnnăzău și de la Pre-cesta și de la inima no(a)stră a tuspatru frații ce suntem, Die, Șerbul, Dragolea, Cos(s)tanda, cine o va lua de (la) mănăstirea no(a)stră și o va duce la altă mănăstir(e), măcar în țar(a) noastră, măcar într-altă țară, și nu o va lăsa unde om dat noi cu inima no(a)stră, acela om

ce o va lua, noi ne rugăm lui Dumnnăzău și Maicăi Preces-tei, cu to(a)tă osârdie no(a)stră să trimiță mare blestem a Sfentei Sal(e)...”.

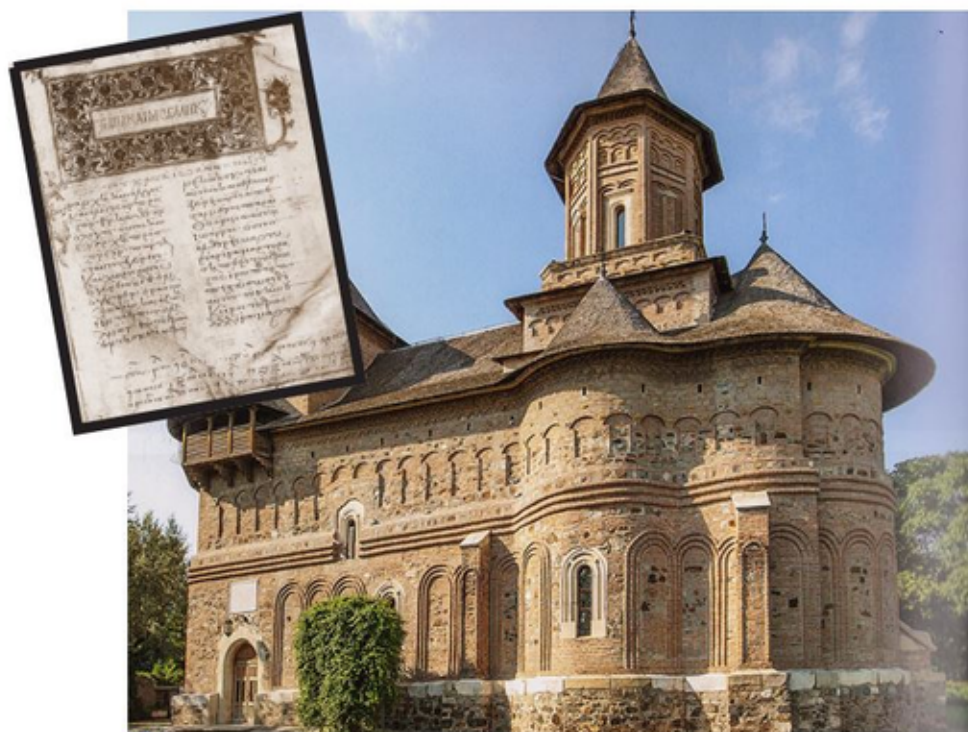
Se vede că Dragolea cunoștea obiceiul egumenilor greci de a înstrăina daniile făcute de ctitori unor mănăstiri pământene; de aceea, încearcă să protejeze manuscrisul de o eventuală strămutare, prin cunoscutul blestem care era atât de uzitat în epocă.

„Giupâneasa Dragolea”, sora ctitorilor „Precistei” gălățene, Die și Șerbu, era soția părcălabului de Galați, Iacom, fiind amintită în două documente de tranzații funciare, din 1 iulie 1643. Soțul său, Iacom părcălabul, apare în mai multe documente din prima jumătate a secolului al XVII-lea, fie ca martor, fie în calitate de cumpărător de moșii sau de pârât pentru încalcarea unor hotare în ținutul Covurlui. În 1646 nu mai era părcălab de Galați.

Dragolea mai amintește în însemnarea respectivă de faptul că mama sa, jupâneasa Tudora, a donat aceleași mănăstiri o candelă mare, „cu patru candile într-o tablă toc-mite”, iar frații săi, Die și Șerbu, o cădelniță mare și trei candelă pentru trei icoane (probabil din iconostasul bisericii).

Șerbu, fratele Dragolei, era cumnatul Sfântului Mitropolit Dosoftei al Moldovei (soția sa, Fesa, fiind sora marelui ierarh cărturar) și a fost, laându-i, părcălab de Galați, înainte de anul 1660, când Dosoftei urcă în scaunul episcop al Roman.

Informațiile din această însemnare sunt mărturii importante pentru viața bisericească din Moldova de Jos, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, dar și pentru genealogia Mitropolitului Dosoftei al Moldovei, care a părăsit această lume departe de țară. ■

Biserica Mănăstirii „Precista” și foaia de titlu a Evanghelistarului

MĂRTURIE ROMÂNEASCĂ MEDIEVALĂ LA MĂNĂSTIREA CARACALU

Dr. FLORIN MARINESCU (Atena),
Pr. EUGEN DRĂGOI (Galați)

Situată în partea de nord-est a fâșiei athonite din Peninsula Calcidică, Mănăstirea Caracalu este a unsprezecea ca vechime și importanță în cadrul Chinotitei (cele 20 de mănăstiri recunoscute de la Athos), a cărei primă atestare documentară datează din secolul al XI-lea.

Aidoma altor multe așezăminte monahale din Muntele Athos, și Mănăstirea Caracalu își datorează supraviețuirea ajutoarelor românești consistente. Între domnitorii români care și-au înveșnicit numele în cartea marilor ctitori se numără voievodul Moldovei Petru Rareș, care reconstruiește din temelii biserica și reface întregul ansamblu al chiliilor, în anul 1535, ginerele său, Alexandru

Lăpușneanu, care definitivă lucrările de construcție, în prima sa domnie, și soția sa, doamna Ruxandra, prin a cărei danie însemnată (35.000 de aspri) se răscumpără datoriile pe care mănăstirea le acumulase la Înalta Poartă.

În tezaurul mănăstirii se păstrează mai multe mărturii românești (documente, manuscrise, cărți vechi, obiecte de cult), pe care regretatul Virgil Cândea le-a semnalat.

Recent, un manuscris din secolul al XIII-lea a atras atenția unuia dintre semnatarii acestui material, dr. Florin Marinescu, cercetător la Centrul de Studii Neogrecești din Atena. Este vorba de un *Evanghelistar* grec miniat, expus într-o vitrină din biblioteca Mănăstirii Caracalu, având pe mai multe file o însemnare în limba română, cu caractere chirilice, din secolul al XVII-lea. Însemnarea se referă la

Arborarea drapelului României din perioada Marelui Război în curtea interioară a fostului Palat Regal

refugiu. În calitate de secretar de Stat, coordonator al Departamentului Centenar din cadrul Cămarilor prim-ministrului României, am gândit proiectul încât acesta să poată fi dezvoltat pe cel puțin trei dimensiuni: cea a memoriei instituționalizate, aceea a reflecției academice asupra trecutului și, respectiv, cea a participării publicului la actele de recuperare onestă a memoriei noastre istorice.

Fără a încuraja tonul festivistic propriu, altfel, unor asemenea manifestări și urmărind promovarea patriotismului civic, de factură europeană, am beneficiat de deschiderea extraordinară a partenerilor principali care au făcut posibilă seria de evenimente desfășurată la Iași: Academia Română, Banca Națională a României și Primăria Municipiului. De asemenea, susținerea unor colegi din Guvern, inclusiv a premierului Dacian Cioloș, a fost decisivă pentru ca Iașului să i se recunoască rolul pe care l-a jucat acum 100 de ani, mai cu seamă în condițiile în care Hotărârea de Guvern nr. 821/2015, care institua manifestările dedicate Centenarului intrării României în Primul Război Mondial, nu prevedea nici măcar o singură acțiune dedicată orașului care, acum un secol, marcase fundamental istoria României moderne.

După 73 de ani de când îl purtase pe Majestatea Sa regele Mihai I spre linia frontului, Trenul Regal a revenit la Iași, avându-i la bord pe A.S.R. principesa moștenitoare Margareta, Custodele Coroanei Române, și pe

A.S.R. principele Radu. La 100 de ani de când au adăpostit instituțiile fundamentale ale României, imobilele în care au funcționat Palatul Regal, palatul reginei Maria, Senatul României, Adunarea Deputaților și Guvernul au fost semnalizate prin dezvelirea unor plăcuțe comemorative. Un număr de trei expoziții au fost deschise concomitent publicului, iar în Aula Magna a Universității „Alexandru Ioan Cuza” s-a desfășurat o ședință festivă a Academiei Române, în cadrul căreia au conferențiat trei istorici reprezentativi ai României de astăzi: academicienii Ioan-Aurel Pop, Dan Berindei și Alexandru Zub.

Programul Centenar al Primăriei Municipiului Iași

Indiferent de oscilațiile politice și administrative, programul Iașului de a-și readuce trecutul în prezent, spre a-și putea astfel proiecta viitorul, a continuat. Grație inițiativei primarului Municipiului Iași, Mihai Chirica, la nivelul municipalității a fost instituit un departament special dedicat Centenarului, care a devenit funcțional din luna mai 2017 și al cărui obiectiv principal este cel de a coordona proiectele, manifestările și acțiunile dedicate marcerii celor 100 de ani de când orașul a fost Capitală a Renașterii Naționale. Primăria Iașului devine astfel prima instituție din administrația publică locală ce are o astfel de

Theodor Paleologu susține conferința „Monarhia în refugiu”

„IASUL CENTENAR“ UN PROIECT DE DIPLOMATIE PUBLICĂ

Prof. univ. dr. DANIEL SANDRU
Coordonatorul Programului Centenar, Primăria Municipiului Iași

În perspectiva Anului României Centenare, al cărui moment de vârf va fi, indeniabil, în ziua de 1 Decembrie 2018, municipalitatea ieșeană a inițiat deja un program cultural de anvergură, dedicat, în principal, împlinirii unui secol de când orașul Iași a fost, între decembrie 1916 și noiembrie 1918, Capitală de Război.

După dezastrul politic și militar din toamna iarnă anului 1916, ce a culminat cu ocuparea Bucureștilor de către trupele germane,

mație publică al cărui principal obiectiv este cel de a face cunoscut la nivel național și internațional rolul pe care orașul l-a avut în timpul Marelui Război și din perspectiva actelor istorice premergătoare Marii Uniri din 1918.

Iași, Capitală a Renașterii Naționale

În decembrie 2016, Iașul a deschis, la nivel național, programul manifestărilor dedicate României Centenare. Timp de trei zile, între 14 și 16 decembrie, în cadrul proiectului „Iași, Capitala Renașterii Naționale“ au avut loc 14 evenimente de natură să marcheze împlinirea unui veac de când orașul devenea capitală a României în

Sosirea Trenului regal la Iași, decembrie 2016

autoritățile statului român, în frunte cu familia regală, s-au retras la Iași, iar capitala Moldovei, devenită atunci a României, nu a însemnat, după cum spunea Nicolae Iorga, doar „un banal loc al refugiului“, ci „o capitală a rezistenței până la capăt“. În fond, orașul Iași s-a dovedit a fi, mai cu seamă începând din primăvara anului 1917, Capitala Renașterii Naționale.

O sută de ani mai târziu, Iașul cinsteste acele vremuri prin intermediul Programului Centenar configurat la nivelul Primăriei Municipiului, un veritabil proiect de diplo-

Refacerea simbolică a traseului marșului voluntarilor transilvăneni și bucovineni

**A fost odată
ca niciodată**

Regina la Veneția, 1891

O REGINĂ ÎN EXIL

SILVIA IRINA ZIMMERMANN

Din timpul exilului reginei Elisabeta a României ne-a rămas ca mărturie literară o poveste cu aspecte autobiografice, Monsieur Hampelmann, tradusă în românește sub titlul Domnul Pulcinel și publicată în 1898 sub pseudonimul artistic al reginei, Carmen Sylva. Pe de o parte, ea poate fi citită ca o povestire fantastică despre o marionetă din lemn înșufletită, un fel de arlechin vesel și naiv, îmbrăcat în haine pestrițe și purtând o mască pe față, unul dintre personajele tipice ale teatrului popular italian, Commedia dell'arte. În povestea reginei, Pulcinel dorește să aducă bucurie copilului care se joacă cu el, dar, după ce i se rup sforicelele și nu se mai poate mișca, moare de durere pentru că fusese aruncat de copil.

Pe de altă parte, această poveste poate fi citită și prin oglinda destinului reginei, aflată în exil, din cauza implicării ei în „afacerea Văcărescu“, căci încurajase

relația principelui moștenitor Ferdinand cu domnișoara ei de onoare preferată, Elena Văcărescu (Magazin istoric, nr. 5/2005).

În primele luni de exil, regina Elisabeta se stabilise în Italia, mai întâi la Veneția, iar după despărțirea de Elena Văcărescu, la Pallanza, unde se află din 16 septembrie 1891 și până la 1 iunie 1892, suferind de o paralizie a mâinilor și a picioarelor. Supărată că planul ei de a româniza dinastia prin căsătoria principelui moștenitor al României cu o româncă fusese respins de întreaga clasa politică din țară, regina suferea și din cauza despărțirii de România, unde nu va putea reveni decât abia în toamna anului 1894. În următorii ani de exil (începând din 5 iunie 1892 și până la sfârșitul lunii iulie 1894), regina Elisabeta

se află la „Vila Segenhaus“ lângă Neuwied, reședința mamei sale, principesa văduvă Maria de Wied.

Coperta cărții

Cine a fost adevăratul ilustrator al cărții reginei?

În literatura de specialitate găsim mențiunea că ilustratorul acestei povești a reginei Elisabeta (Carmen Sylva) ar fi fost pictorul Jean-Jules-Antoine Lecomte du Noüy. În noile noastre cercetări am descoperit că este vorba de André Lecomte du Noüy (1844-1914), fratele pictorului, arhitect francez în serviciul Casei Regale a României, care contribuie la ilustrarea ediției princeps a poveștii reginei și de care aceasta era legată printr-o frumoasă prietenie, mai puțin cunoscută. Arhitectul fran-

Imagine din Aula „Carmen Sylva” unde s-au desfășurat lucrările Colocviului „Proiecții constituționale asupra României viitoare”

structură, existând posibilitatea ca, după ce-și va fi îndeplinit rolul, aceasta să se transforme într-un Centru al Memoriei Ieșene. Până atunci însă, în mai puțin de o lună de la instituire, a fost creionat deja Programul Centenar al Primăriei Municipiului Iași, care cuprinde 28 de proiecte de anvergură, ce vor include variate manifestări și acțiuni până la data de 1 Decembrie 2019, proiecte dintre care trei s-au desfășurat deja.

La 10 mai 2017 a fost celebrat Centenarul Sărbătoririi Zilei Naționale la Iași, context în care, în Sala Dublei Alegeri a Muzeului Unirii din Iași (care, în perioada 1916-1918, a fost reședința regelui Ferdinand I), Theodor Paleologu a susținut conferința „Monarhia în refugiu”, iar în curtea interioară a fostului Palat Regal a fost arborat drapelul României din perioada Marelui Război.

La 9 iunie 2017, ieșenii au avut ocazia de a marca Centenarul Jurământului față de Țară al Voluntarilor Transilvăneni și Bucovinieni, fiind refăcut, simbolic, marșul acestora dinspre Copou spre Piața Unirii, loc în care a fost dezvelit un panou istoric în memoria acelui moment.

La 20 iunie 2017, Iașul a celebrat Centenarul Reformei Constituționale din 1917, în chiar ziua când, în urmă cu un veac, Senatul României, ce funcționa în Aula „Carmen Sylva” a Palatului Universitar din Copou (azi, Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”),

adopta prin vot propunerea de modificare a articolelor 19, 57 și 67 din Constituția de la 1866, decizie ce a permis, după Marele Război, instituirea reformei agrare și, respectiv, a celei electorale. În Catedrala Mitropolitană, ÎPS Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, a oficiat un Te Deum în memoria făuritorilor Marii Uniri. În Sala Mare a Teatrului Național „Vasile Alecsandri” (unde a funcționat Adunarea Deputaților) a avut loc întrunirea solemnă a autorităților statului român, la care au participat consilierii prezidențiali Sergiu Nistor și Simina Tănăsescu, A.S.R. Principele Radu și Iulia Scânteii, vicepreședintele Senatului României. În Aula „Carmen Sylva” s-au desfășurat

lucrările Colocviului „Proiecții constituționale asupra României viitoare”, iar în Sala Dublei Alegeri a Muzeului Unirii a fost lansată ediția din luna iunie a revistei *Magazin istoric*.

La Iași, până în 2019, Programul Centenar, ce se derulează deja cu succes, va continua. În 2017, urmează comemorarea a 90 de ani de la moartea regelui Ferdinand I (20 iulie), Serile Memoriei, pentru a marca Centenarul Bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz (6-10 august), celebrarea Centenarului sosirii Misiunii Americane la Iași (3 septembrie), Centenarul Bătăliei de la Cireșoia (13-14 septembrie) și, evident, aniversarea a 99 de ani de la Marea Unire, la 1 Decembrie. ■

În Catedrala Mitropolitană, ÎPS Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, a oficiat un Te Deum

care are datorii.“ (Arhivele Naționale ale României – în continuare A.N.R. –, Fond Carol I, VD-619). Iar datarea de pe ultima ilustrație din cartea de poveste a reginei: „Pallanza, 7 Avril 1892“ (7 aprilie 1892) poate fi atribuită numai arhitectului

André Lecomte du Noüy, căci doar el, și nu fratele său, pictorul, a fost în această perioadă la Pallanza, la regină, după cum rezultă din scrisorile reginei și din însemnările din jurnalul regelui din acest timp.

„Cât trebuie să sufere!“

În corespondența perechii regale Elisabeta și Carol I din anii de exil ai reginei găsim numeroase referințe la André Lecomte du Noüy, care o vizitează pe regină la Pallanza

(probabil și la îndemnul regelui Carol I, după cum arată jurnalul acestuia), precum și la aprecierea reginei despre personalitatea arhitectului. La 1 octombrie 1891 regina scrie: „De ieri

spre literatură și istoria artei. În 25 noiembrie 1891, regina îi relatează augustului soț următoarele: „Cel mai bine îmi este când pictez sau cânt. Cartea evangheliei este continuată cu pași repezi sub îndrumarea lui Lecomte, nu întocmai după noțiunea mea de rapiditate de odinioară, dar, totuși, repede în condițiile prezente [...] Lecomte se amuză pe seama mea când mă vede atât de deznădăduită de neputința de a scrie. Mi-a adus în fața ochilor scenele trăite cu pictori,

compozitori și poeți, care în fiecare moment se cred pe sfârșite [...] [Vlădescu] și Lecomte împing acum ei înșiși căruciorul meu, găsind că servitorii nu ar fi fost destul de grijulii. Sunt îngrijită minunat, ca și cum aș fi o ceva prețios! [...] Dacă ai vedea acum salonul meu! O dezordine îmbucurătoare domnește în el, cărți, note de muzică, șevalet, pupitru de scris, masa cu cărți, pianul deschis, masa de scris, foi de pergament întinse și albume pe toate fotoliile, încât, când mă vizită Salms să își ia rămas bun, am constatat amuzată că nu mai rămăsese niciun loc de șezut. O recunoști pe soția ta? Masa de pictat e trasă lângă pat și apoi din nou lângă șevalet. Închipuiește-ți-l pe doctor de seori la pian, pe mine la șevalet, Lecomte la masa de pictat, Cathrine la masa de scris, umplând-o cu scrisori pentru mine, Madame Stourdza croșetând sau tricotând în fotoliu.

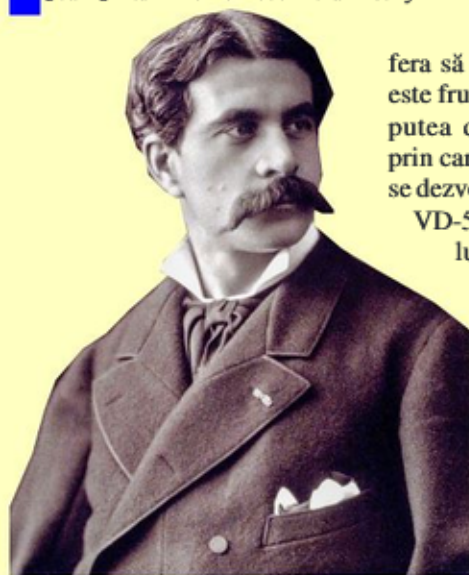

Interiorul cărții

este Lecomte aici. Mi-a făcut surpriza, venind din Arles și de la bătrânul Révoil. Dacă nu întinzi o mână protectoare asupra lui, atunci Românici îi va reveni rușinea de a-l fi alungat. Florescu l-a chinuit deja foarte mult.

Numai pentru a nu mai admite unui străin să vină în România, ar prefera să se lipsească de tot ce este frumos și mareț și ce s-ar putea dăruia nefericitei țări, prin care ar putea fi ajutată să se dezvolte.“ (A.N.R., Carol I, VD-529). Prezența de șapte luni a lui Lecomte du Noüy la Pallanza (din octombrie 1891 până în aprilie 1892) este pentru regina Elisabeta o bucurie binevenită și un prilej de refacere sufletească prin artă și discuții de-

Pictorul Jean-Jules-Antoine Lecomte du Noüy

cez fusese chemat de domnitorul Carol I în 1875 pentru restaurarea bisericii de la Curtea de Argeș, viitoarea necropolă a regilor României, după care primise alte lucrări de restaurare a monumentelor din România. S-a stabilit aici, funcționând ca arhitect al Casei Regale până la moarte, în 1914.

Cum s-a ajuns la această atribuire greșită pentru autorul ilustrațiilor poveștii *Monsieur Hampelmann* (*Domnul Pulcinel*)? O scurtă reconstituire a informațiilor bibliografice de până acum în privința poveștii explică eroarea.

Cartea reginei a apărut în 1898 cu menționarea numelui „Lecomte du Noüy”, însă fără un prenume. Bibliografiile mai vechi despre opera literară a lui Carmen Sylva (G. Bengesco, 1906; L. Carandino-Platamona, 1936) menționează povestea *Monsieur Hampelmann* de asemenea fără prenumele ilustratorului. Menționarea lui Jean-Jules-Antoine Lecomte du Noüy ca ilustrator al poveștii *Monsieur Hampelmann* apare pentru prima oară în biografia reginei realizată de Gabriel Badea-Păun (ediția princeps 2003, neschimbat și în ediția a 3-a 2010), unde biograful pornește de la premisa că acesta era pictor, a fost invitat la Curtea Regală a României în anul 1895 și a pictat câteva portrete ale perechii regale. În articolul *Jean-Jules-Antoine Lecomte du Noüy la Curtea Regală a*

României, Gabriel Badea-Păun amintește de prima întâlnire a pictorului cu perechea regală din anul 1895, care a fost urmată de o ședere mai lungă a pictorului la Curte, colaborarea reginei cu pictorul, contribuția acestuia la ilustrarea cărții reginei fiind aici date în perioada 1896/97.

Despre prima călătorie a pictorului Jean-Jules-Antoine Lecomte du Noüy în România literatura de specialitate oferă pretutindeni aceeași dată, 1895: în prima biografie cu un catalog al operei pictorului,

Vila Segenhaus

Lecomte du Noüy de Guy de Montgailhard (1906) și în monografia realizată de Roger Diederer, *From Homer to the Harem. The Art of Jean Lecomte du Noüy* (De la Homer la Harem. Arta lui Jean Lecomte du Noüy, 2004). Însă în ambele nu există nicio referire la povestea reginei. Astfel, colaborarea reginei cu pictorul Jean-Jules-Antoine Lecomte du Noüy la cartea *Monsieur Hampelmann* este constatată doar de Badea-Păun, fără a preciza o sursă pentru această afirmație. Probabil ca urmare a informațiilor despre cartea *Monsieur Ham-*

pelmann publicate de Badea-Păun, datele bibliografice actuale pentru exemplarul cărții aflat la Biblioteca Națională a României din București îl numesc pe Jean-Jules-Antoine Lecomte du Noüy drept autor al ilustrațiilor acestei povești; la fel și descrierea pentru forma digitalizată a cărții, publicată pe pagina de internet Europeana Collections. Aceeași informație despre ilustrator o găsim și în fișierul pentru exemplarul poveștii *Monsieur Hampelmann* aflat în fondul de carte rară

al Bibliotecii Academiei Române, București.

În schimb, un indiciu folositor apare în biografia reginei de Elisabeth Burgoyne (1941), unde autoarea explică cum erau numiți frații Lecomte du Noüy de regină însăși în timpul șederii pictorului la Curtea Regală, în perioada

1896/97, pentru a-i delimita mai bine pe unul de celălalt: „Când regina vorbea de [frații] Lecomte du Noüy, îl numea pe André «Lecomte», iar pe pictor «du Noüy».”

Împotriva lui Jean-Jules-Antoine Lecomte du Noüy ca ilustrator și coautor al poveștii în perioada 1896/97 avem ca dovadă o scrisoare a reginei Elisabeta din timpul exilului la Segenhaus (lângă Neuwied), din 12 decembrie 1892, adresată regelui Carol I, în care ea însăși stabilește datarea poveștii în anul 1892: „Terminat, scris și tradus *Hampelmann* pentru Otto-Haus,

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Nicolae Șerban Tanașoca**
(1941 – 2017) – CONFESIUNI
37 pp.

● **POLONIA ȘI ROMÂNIA ÎN EUROPA CENTRALĂ ÎN SECOLELE XX ȘI XXI**
(Studii, materiale și eseuri dedicate în memoriam prof.univ.dr. **Wojciech Rojek**)
Księgarnia Akademika, Kraków, 356 pp.

● **ROMÂNII BALCANICI (AROMÂNII ȘI MEGLENO-ROMÂNII) ÎN ARHIVELE NAȚIONALE BRITANICE. 1850-1950** (coord. **Stoica Lascu, Marian Zidaru, George Lascu**)
Editura Etnologică, București, 2016, 246 pp.

● **STUDII DE ISTORIE VII** (sub egida Academiei Oamenilor de Știință din România, Secțiunea de științe istorice și arheologice și Muzeului Brăilei „Carol I”; editori: **Constantin Bușe, Ionel Cândea**)
Editura Istros, Brăila, 2017, 862 pp.

● **Daniel Hrenciuc – POLONIA ÎNTRE EST ȘI VEST: 1918-2016**
Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017, 360 pp.

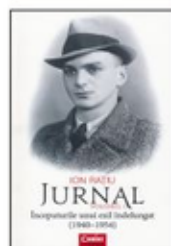
● **Mihai Sorin Rădulescu – DIN ISTORIA FAMILIEI GHICA. CONTRIBUȚII DE ISTORIE CULTURALĂ**
Editura Corint, București, 2017, 296 pp.

● **Ioan Damaschin – RĂZBOI SUBMARIN LA MAREA NEAGRĂ**
Editura Militară, București, 2016, 216 pp.

● **TREI DECENII DE RELAȚII ROMÂNIO-AMERICANE, 1955 – 1985** (sub egida Fundației Europene Titulescu; coordonator ambasador **Nicolae Ecobescu, Constantin Moraru, Nicolae Ropotean**)
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015, vol. 5,813 pp., vol. 6,741 pp., vol. 7,623 pp.

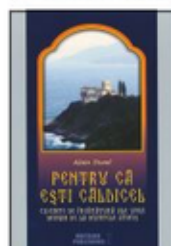
● **Ion Rațiu – JURNAL. ÎNCEPUTUL UNUI EXIL ÎNDELUNGAT (1940-1954)**
Editura Corint, București, 2017, 680 pp.

● **SECURITATEA 1948-1989. MONOGRAFIE** (coordonatori: **Florian Banu, Liviu Țăranu**; sub egida Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității)
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, 477 pp.

● **DOCUMENT. BULETINUL ARHIVELOR MILITARE**
Anul XIX, nr. 4(74)/2016, 100 pp.

● **Alain Durel – PENTRU CĂ ESTI CĂLDICEL. CUVINTE DE ÎNVĂȚĂTURĂ ALE UNUI MONAH DE LA MUNTELE ATHOS**
Editura Meteor Publishing, București, 2017, 142 pp.

Regina cu André Lecomte du Noüy, ilustratorul volumului

Ieri, Lecomte mi-a citit din minunatul poem *La tentation de St. Antoine*.“ (A.N.R., Carol I, VD-536).

În 28 martie 1892, regina îi scrie regelui Carol I: „Muncim pentru bazarul mamei, de ne iau foc degetele, pictăm pe lemn și pe piatră, Lecomte, Sophy Browne și eu, și vom trimite o grămadă de lucruri. Eu lucrez tot timpul în pat, pentru că mă simt prea slăbită pentru a sta în picioare. În sfârșit, pot să merg iar câțiva pași singură, dar nu suport nicio rochie. De îndată ce port ceva prea aproape de gât, mi se umflă mâinile și picioarele și mi se face rău. La cea mai mică emoție am palpitații violente la inimă mai multe ore și chiar zile întregi, iar apoi am o congestie la spate, de care nu mă vindec cu săptămânile. Mi-e teamă până și de bucurie. Am sentimentul că o bucurie m-ar putea omorî. De la Crăciun încoace nu mai sunt la fel de bine cum m-ai văzut. Mi s-a făcut rău imediat după ce ai plecat.“ (A.N.R., Carol I, VD-542).

Despre arhitectul André Lecomte du Noüy aflăm în scrisoarea reginei din 15 aprilie 1893: „Lecomte se simte mai bine. O mare supărare aproape că l-a doborât cu o boală grea. El suferă de o rană la intestine, care îi provoacă mereu dureri. Mai poate să șadă în barcă și să meargă drumuri scurte. În celeașcă i-a fost cu nepuțință până acum. Închipuieste-ți, el încă nu are 48 de ani!! Cât a trebuit să sufere

acest bărbat ca să arate astfel!“ (A.N.R., Carol I, VD-543). Informația despre vârsta lui Lecomte în scrisoarea de mai sus a reginei este o altă mărturie pentru arhitect, care s-a născut în anul 1844, având, prin urmare, 48 de ani în 1892. Fratele său, pictorul Jean-Jules-Antoine Lecomte du Noüy, se născuse în 1842, iar în iunie 1892 împlinea 50 de ani. Dar la vremea aceea încă nu avusese loc nicio întâlnire a reginei din exil cu fratele arhitectului Curții, ci abia mai târziu, în 1895, se vor cunoaște.

O poveste despre devotament și răsplătă

Revenind la povestea *Domnul Pulcinel*, marioneta însuflețită suferă când nu se mai poate mișca și, astfel, nu mai poate aduce bucurie, dar este răsplătită pentru frumusețea și sensibilitatea sufletului ei în „cerul păpușilor de lemn“. Reginei Elisabeta destinul îi

oferă deja pe pământ o răsplătă pentru devotamentul, eforturile și jertfele sale față de țară și regele ei. În ciuda suferințelor și dezamăgirilor pricinuite de „afacerea Văcărescu“, regele Carol I luptă cu răbdare și convingere pentru a o readuce pe regina inimii sale înapoi din exil, asigurând-o mereu, prin cuvinte pline de tandrețe, de loialitatea și dragostea sa. Dar, la rândul său, o roagă pe regină să înțeleagă că el singur poartă întreaga răspundere pentru familia sa, iar ca suveran pentru dinastia țării, după cum aflăm într-o scrisoare a suveranului către soție din 16/28 februarie 1892: „Nimeni nu știe mai bine ca mine cât de fină și sensibilă ești și cât de ușor un cuvânt aspru taie adânc în inima ta. Însă mari sunt datoriile pe care trebuie să le îndeplinesc și, pe deasupra, și mai mare este răspunderea pe care o am față de țară și întreaga Europă. Căci eu singur sunt răspunzător în fața lui Dumnezeu și în fața lumii pentru tot ce se întâmplă în familia mea și în poporul meu. Astfel, multe ar trebui tu să judeci cu mai multă indulgență și să nu pui asupra vieții noastre o măsură prea obișnuită, căci noi suntem chemați să îndeplinim o misiune mare și să consolidăm ceea ce am construit și reușit.“ (A.N.R., Regina Elisabeta, 18).

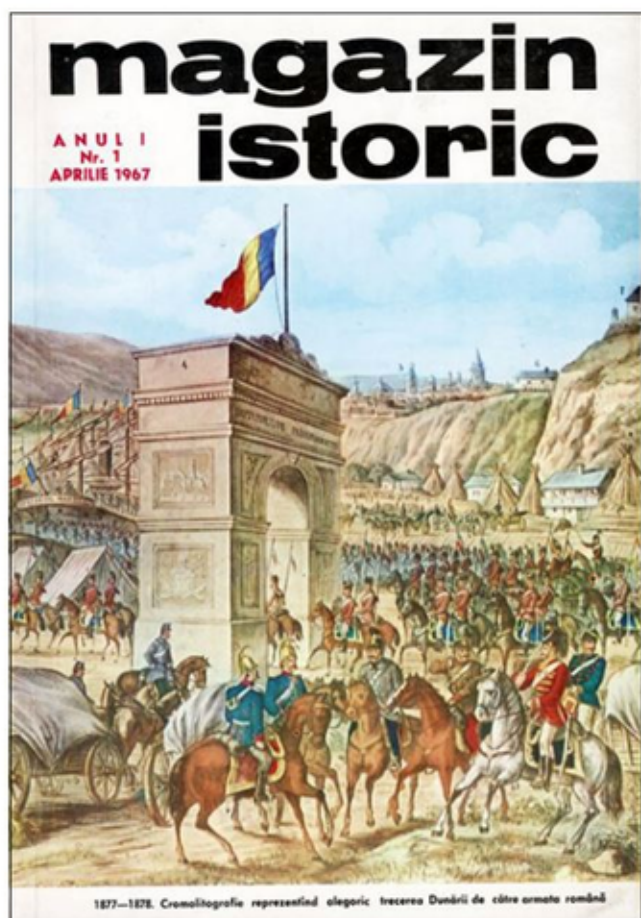
Astfel, și povestea exilului reginei Elisabeta capătă un final fericit, regele Carol I reușind să îi ofere reginei sale posibilitatea de a reveni în țară și alături de el pe tronul României, pășind dreaptă și semeț precum o regină din poveste. ■

MAGAZIN ISTORIC 50 ANI

Am primit la redacție și ne bucurăm să le putem împărtăși cu cititorii noștri rândurile ce urmează, din partea domnului academician MUGUR ISĂRESCU, Guvernatorul Băncii Naționale a României.

Eram în anul I de facultate în 1967, când a apărut primul număr al revistei *Magazin istoric*, și îmi amintesc că am citit cu mare interes fiecare articol. Domeniul istoriei, atât de generos în teme și personaje, și o echipă redacțională formată din adevărați profesioniști au făcut ca revista să aibă succes încă de la primele apariții și să fie foarte repede valorizată de cititorii care au fost atrași de noutatea tematică și de maniera de prezentare a subiectelor. Din câte știu, revista a fost proiectată pentru un tiraj de 40.000 de exemplare, dar, sub presiunea cititorilor, a ajuns apoi la tiraje de peste 200.000 de exemplare.

Datorită nivelului cel mai adesea academic al celor care semnavă în revistă (P.P. Panaitescu, C.C. Giurescu, C. Daicoviciu, Andrei Oțetea, Ion Nestor, Radu Vulpe, Mircea Petrescu-Dâmbovița, A.I. Rosetti, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ion Bulei, Ștefan S. Gorovei, Constantin Rezachevici, Ion Mamina, Matei Cazacu, Ștefan Andreescu etc.), precum și prin strădania redactorilor revistei, foarte buni istorici și gazetari, conduși mai bine de 30 ani de o mare personalitate a publicisticii românești, profesorul Cristian Popișteanu, revista *Magazin istoric* a reușit să coabiteze cu intransigența ideologică și cu controlul sever al cenzorilor comuniști. În ciuda presiunilor exercitate de aceștia, revista a păstrat spațiul vital pentru „istoria mică”, atât

1877-1878. Cromolitografie reprezentând alegoric trecerea Dunării de către armata română

de pasionantă pentru cititori, în care destine umane, cu dramele, bucuriile și experiențele lor, au ajuns să fie cunoscute publicului larg. Prin rubrica „Cronici de familie”, dedicată familiilor Kretzulescu, Kogălniceanu, Costin, Rosetti, Bălcescu, Brătianu, Djuvara, Pleșoianu, Cantacuzino etc., precum și prin publicarea memorialisticii semnate de Constantin Argetoianu, Armand Călinescu, Take Ionescu, I.G. Duca, Martha Bibescu, Constantin Xenii, Radu R. Rosetti, Grigore Gafencu, Elisa Brătianu, Victor Slăvescu, A.C. Cuza și mulți alții, cititorii au primit informații despre personalitățile ilustre ale societății și vieții politice românești și chiar despre instituția monarhică.

Desigur, în sumarul revistei a fost acordat un spațiu generos actorilor importanți ai istoriei naționale și universale.

GUSTAR

9

1902. La Londra are loc încoronarea regelui Eduard al VII-lea, 62 de ani, fiul cel mare al reginei Victoria. Ceremonia este amânată din 26 iunie, din cauza unei operații, de apendicită acută cu perforare de intestin, la care este supus suveranul, declarat în afara oricărui pericol abia la 5 iulie. Mulțimea se înghesuie în fața palatului, pentru a compătimi cu regele, pe care mama lui nu l-a considerat niciodată suficient de responsabil pentru înalta poziție. Ceremonia de încoronare înregistrează câteva incidente hazlii. La debut, super-influența marchiză de Londonderry își pierde diadema cu smaralde istorice în cuva toaletei și trebuie scoasă cu forcepsul; sora regelui scapă din mâini cartea de rugăciuni, în timpul serviciului religios; ducesa de Devonshire se împiedică și cade lată, împrăștiindu-și colierele și diadema; bătrânul arhiepiscop de Canterbury nu mai reușește să se ridice după ce a îngenuncheat, apoi, în momentul ceremoniei ungerii, răstoarnă caliciul cu uleiul sfințit pe obrazul reginei Alexandra, care nu îndrăznește să se șteargă; spre sfârșit în biserică răsună un zgomot ca un foc de pistol, poliția se precipită, dar se constată că lordul Esher tocmai a deschis o sticlă de șampanie.

16

1717. În timpul unui război de doi ani dintre Imperiul Otoman și Sfântul Imperiu Romano-German, aproximativ 180.000 de otomani, aflați în tranșee în jurul Belgradului – socotit un avanpost al Occidentului, ca bastion al creștinătății în calea otomanilor –, sunt atacați în cursul nopții de circa 40.000 de austrieci, sub comanda prințului Eugeniu de Savoia. Cel din urmă alege în mod inspirat noaptea pentru a compensa inferioritatea numerică a armatei sale. Austriecii reușesc să-i scoată pe otomani din liniile lor, capturând Belgradul. Otomanii au 15.000 de morți și răniți, austriecii 5.500.

17

1861. La Lyon, Julie-Victoire Daubié, militantă pentru emanciparea femeilor, își obține bacalaureatul cu mare ușurință. O premieră pentru domnișoare! De spus că și l-a pregătit absolut singură, acasă, studiind greaca și latina cu fratele ei, care era preot, urmând cursuri de zoologie la Muzeul de Istorie Naturală din Paris. Zece ani mai târziu domnișoara Daubié devine licențiată în Litere la Sorbona.

23

1638. La Veneția se deschide primul *ridotto* (cazinou de jocuri), urmat de altele, private și publice, unde se îngrămădesc oameni din toate păturile societății, jucători, cum este, de pildă, Casanova, ce reușesc să trăiască din beneficiile obținute de pe urma jocului. Unii dintre ei poartă măști și vin din multe țări pentru a-și cheltui averile sau pentru a-și petrece acolo ultimii ani, bucurându-se de moravurile relaxate, de atmosfera veselă din piețe și de pe canale. Nimeni nu vorbește politică în aceste locuri.

30

1940. Cornelia Blaga-Brediceanu (*Jurnale*, ediția a doua, Humanitas, 2016), soția poetului Lucian Blaga, aflată cu fiica, Dorli, în vârstă de zece ani, și soțul la Bistrița, în vacanță, își notează: „Zi catastrofală. La ora 5.30 după-masă am aflat că la Viena s-a hotărât dezlipirea părții mai mari a Ardealului de Țara-Mamă. Radio Budapesta, ascultat la *Frau Rot*, vecina noastră.

Lucian coborâse deja pe la 3 în oraș, acolo a auzit și el de la același post vestea zdrobitoare. Am pierdut Ardealul, Clujul, grădina! Dorli plângea în hohote alături de mine. La 6 s-a întors Lucian cu mașina Leliei, am împachetat la repezeală strictul necesar și-am plecat la 9 seara din Bistrița, noi trei cu bucătăreasa, Lelia, la volan. La grădină au rămas fata din casă, Florica, și Ion cu Maria. Pe drum am fost opriți de mai multe ori de sentinele care ne-au cerut legitimațiile: bieții soldați unii dintre ei speriați de tragicul deznodământ, alții beți... La miezul nopții am sosit la Cluj“.

A fost odată ca niciodată

CHIPURILE MARIEI

Dr. GEORGETA ROȘU

Avea „statura mijlocie, deși unii zic că ar fi fost de trei coți; fața o avea rotundă, nici ascuțită, dar întrucâtva prelungă; chipul îi era de culoarea grâului, cu părul ascuns, galben, tocmai de culoarea olivelor, cu sprâncenele încovoiate, lungi și puțin negre, nasul ceva mai lung, cu nările mijlocii, iar buzele trandafirii; cu mâinile lungărețe și cu degetele asemenea“.

Descrierea aparține istoricului bizantin Nichifor Calist (secolul al XIV-lea), preluat și de Dionisie Furma în Erminia picturii bizantine, și se referă la înfățișarea Fecioarei Maria, cunoscută în panteonul românesc cu cele mai multe denumiri: Maica Domnului, Maica Precista, Precista Mare, Precista Mică, Sântămăria Mare, Sântămăria Mică, zugrăvită de iconari în diferite ipostaze.

Cele mai vechi reprezentări ale Maicii Domnului datează din secolul al II-lea, Maria fiind pictată în timpurile acelea în doar trei ipostaze: în momentul Bunevestiri, așezată pe tron, ca împărăteasă și alăptându-l pe Pruncul Sfânt, și primind darurile Magilor. Ulterior s-au impus și alte tipuri iconografice, care fac ca reprezentările Mariei să se distingă între cele ale altor sfinți, atât prin diversitatea tiparului iconografic, cât și prin evlavia cu care sunt cinstite de credincioși, icoanele Maicii Domnului fiind tema principală a icoanelor aflate în casele acestora.

Cele mai numeroase icoane reprezintă teme evanghelice: Nașterea Precistei, Prezentarea Mariei la Templu, Bunavestire, Nașterea Domnului, Fuga în Egipt, Vizitarea Elisabetei, Nunta din Cana Galilei, Răstignirea și Învierea lui Iisus, Adormirea și Înălțarea la ceruri a Maicii Domnului. Urmează icoanele care o reprezintă pe Maria în atitudinea „Oranta“, cu palmele ridicate în rugăciune, spre cer, singură, stând în picioare sau bust, cu Iisus zugrăvit în medalion, pe pântec. Cel de al treilea tip de icoane din ciclul marial o înfățișează pe Fecioară ca Maică a Domnului, ținându-l în brațe pe Iisus Prunc.

Maica Domnului Împărăteasă

Iconarii au pictat-o pe Maica Domnului frumoasă, blândă și iubitoare ca o mamă, smerită sau tristă, jelindu-și Fiul răstignit pe Cruce, întotdeauna însă demnă. Veșmintele ei sunt simple. Capul e acoperit cu o năframă (mahrama), care cade și pe umeri, respectând astfel tradiția vremii. Năframa este de obicei de culoare roșie, neagră sau cernită fiind doar în icoanele Răstignirii și cele ale Punerii în mormânt a lui Iisus. Hainele care se văd de sub năframă seamănă cu cele ale oricărei femei, dezvăluind umanitatea Fecioarei Maria. Pe năframă sunt pictate trei stele, care simbolizează fecioria Maicii Domnului, aceasta fiind fecioară înainte, în timpul sarcinii și după Nașterea lui Iisus, cele trei stele reprezentând

Prin semnătura unor istorici prestigioși, au fost readuși în atenția publicului larg domitorii români (Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Neagoe Basarab, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu etc.), precum și marile personalități ale culturii românești: Dimitrie Cantemir, stolnicul Constantin Cantacuzino, N. Olahus, Nicolae Milescu, Udriște Năsturel etc. De asemenea, revista a dedicat un spațiu important istoriei științei și culturii, tiparului, monumentelor de artă religioasă, dar și istoriei unor instituții naționale, între care și Banca Națională a României.

Atât înainte, dar mai ales după 1989, în paginile revistei au apărut numeroase studii consacrate sistemului bancar românesc și personalităților care au ilustrat acest domeniu și tot aici a fost publicată stenograma convorbirii Ceaușescu - Brejnev, referitoare la Tezaurul României de la Moscova.

La 11 octombrie 1993, Banca Națională a organizat un simpozion dedicat civilizației bancare românești, împreună cu specialiștii de la revista *Magazin istoric*. Am apreciat atunci că acel prim simpozion științific era pentru noi un moment al regăsirii de sine. De aceea am hotărât, împreună cu profesorul Cristian Popișteanu, să transformăm această manifestare într-una anuală. Datorită parteneriatului cu Fundația Culturală Magazin Istoric, intențiile noastre de atunci sunt astăzi certitudini, iar noi ne menținem convingerea că numai o comunicare reală, adaptată publicului căruia ne adresăm, făcută cu profesionalism, talent și imaginație, poate să explice corect clienților băncilor politica monetară din România și din alte țări ale lumii, cu toate efectele benefice pentru societate.

În 1993 eram preocupați de corectarea imaginii deformate a băncii centrale, care fusese servită publicului decenii întregi, din interese ideologice. Acum, în fața provocărilor prezentului, gândim că Simpozionul de istorie și civilizație bancară, care din anul 1999 poartă numele profesorului Cristian Popișteanu, are, în continuare, un rol impor-

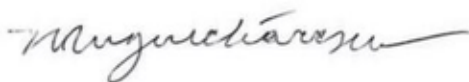
tant în explicarea dimensiunilor speciale ale sistemului bancar în societatea de astăzi. Dintotdeauna oamenii au stat cu ochii pe bănci, iar în ultimele decenii oamenii intră tot timpul în contact cu băncile, care au ajuns să le marcheze existența cotidiană.

În lumea contemporană, băncile centrale trebuie să fie focare de cultură financiar-bancară, iar noi putem spune că, împreună cu specialiștii de la *Magazin istoric*, prin cele 25 de ediții ale simpozionului, am creat o tradiție și, în același timp, am reînșuflețit preocuparea de totdeauna a instituției noastre, pentru susținerea studiilor de istorie bancară și financiară, care datează încă de la întemeierea Băncii Naționale, acum 137 de ani, la 17/29 aprilie 1880.

Acum, după cincizeci de ani de neîntreruptă apariție, nu avem cum să nu ne amintim de entuziasmul și curiozitatea resimțite de cititorii revistei, care, lună de lună, în preajma zilei de apariție, deveneau nerăbdători să afle sumarul, să citească din nou ceva care îi interesa cu adevărat și care era scris într-o manieră relaxată. În memoria colectivă numele revistei pe care o omagiem în acest an este sinonim cu „istoria pe înțelesul tuturor”, făcută cu multă știință de carte și cu mult talent literar și gazetăresc.

Omagiu statornic pentru Cristian Popișteanu și Ioan Lăcustă, felicitări pentru Marian Ștefan, Florentina Dolghin, Dorin Matei! Împreună cu președintele de onoare al revistei, Dimitrie G. Sturdza, și cu membrii Consiliului științific, academicienii Dan Berindei, Dinu C. Giurescu și Ioan-Aurel Pop, ați realizat și menținut pe piață un proiect cultural românesc de cea mai bună calitate. Revista *Magazin istoric* ne-a oferit cu generozitate și probitate profesională – și sunt sigur că o va face mulți ani și de aici înainte – șansa unei memorabile călătorii în istoria și cultura lumii.

La mulți ani, *Magazin istoric*!

Zugravii de icoane au pictat și o Marie-Mila, Afec-tuoasă (Eleusa), în care Fecioara Maria își ține Pruncul în brațe, cu fața îndreptată spre Ea. Iisus se ține cu o mână în jurul gâtului (sau, în unele icoane, de umărul Ei). Maria simbolizează în această icoană Biserica, relația de deplină iubire între Dumnezeu și om. Există și o ipostază a Fecioarei cunoscută ca Dulcea Sărutare (Glikofilusa), variantă a Maicii Domnului Eleusa, în care Pruncul Iisus are fața lipită de obrazul Maicii, gestul fiind unul tandru, de iubire puternică.

Maria la Templu

Desebit de numeroase sunt reprezentările Maicii Milostiva (Pana-kranta), în care Maica Domnului stă așezată pe tronul împărătesc, ținându-L pe Iisus în poală. Tronul este simbol al gloriei împărătești, iar ea, „cea fără de prihană”, împreună cu Iisus Prunc, veghează destinul nostru, al tuturor. Numeroase reprezentări ne-o revelează pe Fecioara Maria în ipostaza Rugătoare-„Oranta” (Platitera, Panagia sau Doamnă a semnului), ținând mâinile desfăcute, cu palmele înălțate spre cer, Iisus fiind zugrăvit într-un cerc, peste pântecul Ei, referire la spusele lui Isaia (7:14): „Fecioara va lua în pântece și va naște fiu și vor chema numele lui Emmanuel”. Iconarii au pictat-o pe Fecioara Maria și ca Maica Domnului Alăptând-Lactans (Galactotrofusa), în care își ține Pruncul în brațe și îl hrănește la sân. Scena transmite duioșia, căldura și iubirea maternă, accentuând latura umană a Maicii; ipostaza s-a impus ca imagine familiară, Maica Domnului apărând mai ales în icoanele țărănești purtând cămașa despicată în dreptul sânilor, cum purtau țărăncile-mame, și salbă din bani la gât, asemenea lor, Maica Domnului dezvelindu-și sânul cuviincios („sânul fericit” – Luca:11:27).

Maica Domnului a cunoscut durerea și tristețea pierderii Fiului său, care s-a

jertfit pentru mântuirea oamenilor. Chipul ei e brăzdat de durere și înlăcrimat în icoanele Răstignirii și ale Coborării lui Iisus în groapă. În aceste icoane Maria poartă năframa cernită și-și ține capul înclinat spre Crucea pe care pătimește Fiul ei. Este durerea nesfârșită a mamei care-și pierde unicul fiu și, ca orice mamă îndurerată, își frânge mâinile de durere. În unele icoane durerea e sporită și de elementele care compun cadrul general al acesteia, în spatele Crucii, turlele bisericii stau și ele aplecate,

ca simbol al doliului.

Numeroase legende vorbesc despre moartea și înălțarea la ceruri a Maicii Domnului. Aflase de la Arhanghelul Gabriel că se va muta la Fiul Său; și pentru că era mistuită de dorul pentru El și-a făcut rugăciunea pe Muntele Măslinilor, s-a întors acasă și și-a îngrijit casa, și-a gătit patul și și-a cerut iertare de la rude și vecini. A rostit apoi Rugăciunea pentru întărirea lumii și și-a dat sufletul în mâinile Fiului și ale Dumnezeului său. La coborârea în mormânt Maica Domnului este învelită în giulgiu și are aură, ca sfinții.

„Cu adormirea ta fără de moarte, toată lumea ai sfințit și la cele mai presus de lume te-ai mutat, ca să vezi frumusețea Atotștiuturului și împreună să te bucuri de Dânsul ca o maică” (Mineiul pe luna august – Vecernia mică).

Așadar, adormirea ei „este purtătoare de viață în ceruri și călăuzitoare spre viața nemuritoare” (Sfântul Grigorie Palama). Această „mutare la viață” reprezintă învie-rea și înălțarea cu trupul, la cer, a Născătoarei de Dumnezeu, dar și speranța noastră în viața veșnică.

Nelipsită din casele românilor, icoana Maicii Domnului, în oricare dintre ipostazele amintite, este aducătoare de dragoste și prunci buni pentru tinerii care se căsătoresc, iar fetele spălau icoana Fecioarei Maria în apă cu busuioc și o aruncau apoi peste straturile de flori, cu speranța că își vor găsi perechea... ■

Adormirea Maicii Domnului

Fuga în Egipt

în același timp și Sfânta Treime (adesea, pe cea de-a treia dintre ele fiind zugrăvit chipul lui Iisus Hristos).

Zugravii de icoane (și iconarii țărani) au pictat chipul Mariei din frageda copilărie a acesteia, până la moartea și înălțarea ei la ceruri. Icoana Prezentării Mariei la Templu ne relevă o Marie-copilă, având probabil vârsta de trei ani, când a fost dusă de părinții ei, Ioachim și Ana, la Templu, să mulțumească pentru că le fuseseră ascultate rugăciunile de a avea un copil. Dar chipul Mariei nu are nimic copilăresc în înfățișare. Doar trupul este miniaturizat, aceasta fiind maniera prin care zugravii au subliniat vârsta ei fragedă. Maria stă smerită în fața Proorocului Zaharia și întinde mâinile spre el, ca la acela care îi arată calea care o va duce la „Sfânta Sfințelor”.

În icoana Bunevestiri Maria este tulburată de vestea pe care i-o dă Arhanghelul Gabriel. Chipul feciorelnic, blândețea din priviri, capul ușor aplecat în fața Îngerului denotă uimirea și teama de a nu fi amăgită, că nu se va împlini vestea de a fi Maica Mântuitorului nostru, veste pe care o primește cu înțelepciune și smerenie. Capul plecat al Fecioarei simbolizează faptul că, odată cu Bunavestire, Ea L-a acceptat pe Iisus în trupul și în sufletul său.

În icoanele Nașterii Domnului chipul Mariei este ușor supradimensionat față de celelalte personaje. Expresia feței ne mărturisește că Ea anticipează suferințele Fiului și pe ale Ei, ca Maică a Lui. Veșmintele ei sunt

de culoare roșie la exterior și albastre la interior, roșul simbolizând slava și domnia, iar albastrul cerurile. În unele icoane Maria nu privește Pruncul aflat în iesle, ci se uită spre Iosif, uimit de miracolul Nașterii.

Chipul marcat de îngrijorare al Fecioarei Maria răzbate din icoanele care zugrăvesc Fuga în Egipt. În aceste icoane ni se relevă o mamă iubitoare și înțeleaptă care fuge, protejându-și astfel Pruncul de sabia lui Irod. Fecioara călătorește călare pe măgar, cu Iosif mergând alături, uneori urmați de Salomeea, una dintre viitoarele Mironosițe. Fecioara Maria îl ține pe Iisus în brațe; chipul ei emană puritate, blândețe și noblete, dar și îngrijorare. Pruncul e ținut cu ambele mâini ca semn al dorinței de a-L ocroti.

In multe icoane zugravii o înfățișează pe Maica Domnului în ipostaza Călăuzitoare (Hodighitria), stând dreaptă, maiestuoasă, ținându-L pe Pruncul Iisus în brațe, iar cu cealaltă mână arătând spre El, ca spre o călăuză către Dumnezeu, spre iertarea păcatelor și mântuirea noastră. Reprezentarea accentuează latura umană a celor două personaje. Maica Domnului are privirea duioasă, dar încărcată de tristețe, anticipând patimile Mântuitorului. Pruncul Sfânt manifestă multă afecțiune față de maica Sa și ține în mâna stângă sulul cu profețiile mesianice, iar cu dreapta binecuvântează.

Icoana Maicii Domnului de la Mănăstirea Nicula

patru geniuri ale lumii, păzitorii organelor abdominale.

Partea inferioară a sarcofagiului este ocupată cu figuri mari ale divinităților Isis și Nephtus (este de observat admirabilul mod cu care aripile acestor două divinități sunt îmbinate). La picioare, Apon al Nordului și Apon al Sudului, păzitorii căilor cerești; în spate, un Osiris-Tattou, în stânga și în dreapta, Răsăritul și Apusul.

Ministrul Cultelor Al. Crețescu către Nicolae Kretzulescu

București, 14 iulie 1869

Domnul meu,

Binevoind să dotați Muzeul nostru de antichități cu una din momiele egyptene care sunt dintre toate momiele cele mai vechi sfărâmături de ființe omenești ce se pot recunoaște, îmi fac o fericită datorie de a vă exprima, în numele Guvernului, cele mai vii mulțumiri.

Eu nu mă îndoiesc, domnul meu, că această momie egypteană care este cea dintâi care intră în Muzeul nostru, împreună cu crocodilul și celelalte trei Ibis, pe care le-ați dăruit țării d-voastre, sunt ceea ce ați căutat a raporta mai prețios din călătoria D-voastră în Egypt.

Am luat măsuri ca rarul d-voastră dar să poată intra în Muzeu în condițiunile cele mai bune de cuviință și de conservare. Pentru care cuvânt am onoarea a vă ruga să binevoiți a le reține încă câte[va] zile până ce voi termina de a face preparativele necesare. Judec de cuviință a nu se procede la primirea și deschiderea sarcofagiului fără asistența D-voastre, cea de care voi avea onoare a vă încunoștiința la timp.

Ion Câmpineanu

Primiți, domnul meu, încredințarea etc
Ministru, Al. Crețescu

Ch. Vogel către Ion C. Brătianu

Cabinetul Alteței sale principelui domnitor

Palatul din București, 12/24 mai 1870

Domnule,

Alteța Sa principele domnitor a primit scrisoarea adresată de dvs. la data de 10 mai, aniversarea venirii sale în România. Mă însărcinează să vă răspund că, aflat prin Constituțiune deasupra luptelor între partide, nu va putea interveni în controversile ridicate între ele și care, spre marele său regret, iau prea adesea un caracter supărător și pasionat. Alteța Sa e cu atât mai puțin judecătorul actelor și cuvintelor miniștrilor care și-au asumat toate responsabilitățile în fața țării.

Îmi ordonă să folosesc acest prilej ca să vă încredințez ca personal să fiți sigur de bunăvoința sa particulară.

Vă rog să primiți, domnule, omagiul respectuos al considerației mele,

Secretarul particular al Alteței Sale, Ch. Vogel

Titu Maiorescu, agent diplomatic la Berlin, către principele Carol

Berlin, 18/30 iunie 1876

Alteță,

Ieri am avut onoarea să remit Alteței Sale principelui imperial și regal fotografiile castelului Peleş, încredințate mie de Alteța Voastră. Principele regal, care pleacă astăzi seară la Schwenningen, mi-a făcut ieri cinstea să mă invite la ceai în noul palat din Potsdam și m-a prezentat cu acest prilej principesei regale. Altețele lor m-au însărcinat să mulțumesc pentru trimiterea fotografiilor și să transmit salutări din partea lor.

În timp ce eram la noul palat, principele regal a primit o telegramă prin care era anunțată plecarea principelui Milan [al Serbiei] la război și a venit îndată să mi-o arate și să-și exprime părerea de rău pentru o acțiune atât de temerară.

Principele regal, care de altfel nu îl cunoaște personal pe principele Milan, nu părea să facă mare caz de el, fiind convins că s-a dus la război doar ca să nu fie detronat, dar că *va cădea din lac în puț* [în germană, în original].

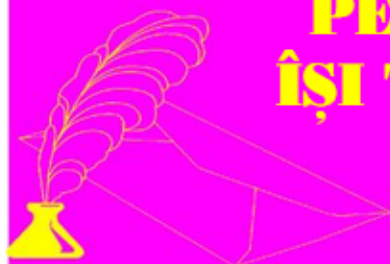
Dimpotrivă, eu n-am putut fi decât foarte emoționat de dovezile ostentative de prețuire arătate prin persoana mea țării noastre și de încrederea ce părea să aibă în politica externă înțeleaptă a guvernului Alteței Voastre.

Sunt cu cel mai profund respect etc

Titu Maiorescu

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

*Auguste Mariette,
unul dintre fondatorii
egiptologiei*

Anii atât de prielnici modernizării României ai domniei principelui apoi regelui Carol cuprind sumedenie de fapte rămase actuale și astăzi: grija pentru dotarea muzeelor, încercarea statornică de curmare a vrăjbei politice de partid, întreținerea unor legături internaționale pline de demnitate, folosirea judicioasă a creditelor oferite de băncile străine (prin înființarea Casei de Amortizare). În fine, felul demn, onorabil, izvorât dintr-o educație politică azi dispărută, în care prim-ministrul Ion C. Brătianu înțelegea să demisioneze, drept consecință a prevederilor nenorocite pentru România

ale Tratatului de la Berlin (din 1878).

Scrisorile se află la Biblioteca Academiei (cea dintâi, în limba română) și Biblioteca Națională. Piese aflate în acest fond din urmă le-am tradus din limba franceză.

Nicolae Kretzulescu

Nicolae Kretzulescu către Alexandru Crețescu, ministrul Cultelor

Domnule ministru,

În călătoria mea în Egypt, am putut face achizițiunea unei momâi, obiect foarte rar de dobândit astăzi și care, după cum cunoașteți, nu se află decât prin muzele capitalelor mari.

Muzele noastre neposezând încă până acum un asemenea obiect demn de toată curiozitatea sub mai multe puncturi de vedere, mă simt fericit a-l oferi Muzeului nostru Național din București.

În alăturata descripție, tradusă din franțuzește, și pe

care o dătez amabilității d. Mariette-Bez, directorul Muzeului de antichități de la Cair, bărbat versat în cunoașterea scripturei hieroglifice, veți găsi explicațiunea hieroglyphelor și emblemelor ce se află pe sarcofagiul momâii.

1869, iulie 12

Explicațiunea hieroglyphelor și a diferitelor embleme după sarcofagiul momâii, adusă din Egypt la anul 1869 de D. Nicolae Kretzulescu, explicațiune făcută de d. Mariette-Bez, directorul Muzeului de antichități la Cair.

Cadaveru este a lui Bes-au, fiu lui Petisis, nepot al lui

Antr-ef-en-hous, preot al zeului Ammon, la Theba; a trăit în a 18-a dinastie a regilor egypteni, în al 16-lea secol înainte a lui Hristos.

Hieroglyphele exprimă rugăciuni, cele de dinainte la Armachis, cele din stânga la Toum și cele din dreapta la Ra. Pe creștetul capului se află un scarabeu cu aripi, simbolul reșurecțiunii promisă lui Bes-au.

Pe pept, o figură mare a lui Chenouphis cu aripi, pe extremitatea cărora se află o pasăre cu cap de om, simbolul sufletului răposatului. Mai jos, zeul Ra, asemenea cu aripile întinse, întocmai ca Chenouphis; el ține în ghearele sale, ce le dau sigiliurile eternității, în dreapta și în stânga

rența de preț care există între 5% exterior și valorile interne – diferență de cca. 7% – cu totul dezavantajoasă rentei.

Am crezut că trebuie să vă supun atenției aceste observații, spre a vă arăta consecințele supărătoare ce pot apărea cu siguranță pentru finanțele noastre: o ignorare îndelungată a câtorva clauze esențiale din contractul de împrumut din 1875 și, spre a vă informa despre ce se crede aici în această privință, în cercurile unde se tratează marile afaceri și unde noi nu știm să ne apărăm creditul.

Dacă considerați necesar să-mi transmiteți – la punctele indicate – explicații care ar putea fi avantajoase să fie cunoscute, voi avea grijă să le comunic persoanelor pe care probabil le interesează și care vor contribui la publicitatea dorită a acestora.

Vă rog să primiți etc. Nicolae Callimaki Catargi

Ion C. Brătianu către principele Carol

[1880]

Alteță,

Cesiunea, prin Congresul de la Berlin, a unei părți din teritoriul României, a cărui integritate a fost garantată de Convenția de la Paris [din 1858], a atins deja în mod profund autoritatea mea și mă obligă să părăsesc puterea. Dacă cu toate acestea am rămas la guvernare, a fost o obligație nu mai puțin imperioasă, impusă de o tristă datorie, aceea a executării tratatului de la Berlin, ca o consecință a evenimentelor petrecute în administrația mea. Această obligație mi-a fost impusă odată în plus, cu cât condițiile pomenitului tratat erau mai neașteptate și penibile pentru țară, iar executarea lor foarte dureasă și foarte anevoioasă.

Azi, Alteță, mi-a fost dată o nouă lovitură: frontierele Dobrogei, fixate de comisiunea instituită prin Tratatul de la Berlin și pe care le-am prezentat națiunii ca fiind definitive, sunt puse din nou în discuție de o comisie constituită în afara prevederilor Tratatului. Acest act se împlinește în clipa când România a executat ultima condiție ce i-a fost impusă de Congres.

Atâta neprevădute din partea mea nu face decât să-mi anuleze orice autoritate ca om politic. A rămâne la putere în aceste condiții înseamnă să deservesc și Tronul și Țara. O rog deci pe Alteță Voastră regală să binevoiască a accepta demisia din funcția pe care mi-a încredințat-o.

Sunt, Alteță, umilul etc

Președintele Consiliului și ministrul Lucrărilor Publice,
Ion C. Brătianu ■

Delegații participanți la Congresul de la Berlin

*Nicolae Callimaki Catargi
către Ion Cămpineanu, minis-
trul de Finanțe*

Paris, 20 decembrie 1877

Domnule ministru,

Acum câteva zile am avut onoarea să vă informez, prin domnul Kogălniceanu, de esența unor observații ce mi-au fost prezentate cu privire la renta noastră de 5%, atât de către bancherii care au emis-o, cât și de diverși finanțiști a căror experiență în materie e remarcabilă.

În telegrama pe care i-am adresat-o d. ministru de Externe [M. Kogălniceanu], i-am spus că vestea căderii Plevnei a avut ca efect creșterea rentei noastre cu mai multe unități și că, după impresiile culese în cercurile financiare, această mișcare în sus se va menține și va sfârși prin a poziționa acest 5% al nostru pe o platformă stabilă și avantajoasă creditului nostru, dacă condițiile stipulate de legea care a autorizat emisiunea acestei rente vor fi îndeplinite cu scrupulozitate. Acestea sunt considerațiile pe care îmi cer permisiunea să le dezvolt aici, în speranța că ar putea fi oarecum utile.

Principele Milan al Serbiei

Așa cum știți, domnule ministru, legea din 21 decembrie 1874, publicată în *Monitorul* nostru *Oficial* din 7/19 martie 1875, a fost dată ca bază a contractului de împrumut din 10 aprilie același an. Această lege, pe care toți jucătorii financiari de la Paris și Londra au reprodus-o și care ulterior a fost cunoscută perfect de cei care acționau asupra mișcării cursurilor, are, în art. 4-5-6-7 și 8, angajamente formale privind înființarea unei Case de Amortizare și dotarea acestei case din produsul vânzării proprietăților statului, prin răscumpărarea rentelor și funcționarea acestei instituții.

Mi s-a atras atenția că până acum aceste angajamente au rămas literă moartă. E de notorietate publică, mi s-a spus, că Guvernul român a vândut proprietăți fără a fi întrebuințat valoarea, așa cum o cerea legea; cel puțin așa se înțelege din tăcerea expunerilor bugetare, care nu precizează nicăieri unde a fost depus produsul acestor vânzări, într-un așezământ public spre a primi destinația stipulată în art. 6 al legii, nici că s-a ținut seama de restricționările pretinse de art. 8. Forța oricărui credit regându-se prin execuția angajamentelor solemne contractate, ar fi înțelept din partea Guvernului de a veni spontan în întâmpinarea reclamațiilor ce i-ar putea fi făcute în această privință de purtătorii de rentă. Guvernul și-a îndeplinit fidel angajamentele privitoare la Domenii și la renta rurală. De ce ezită să facă la fel pentru renta de 5%, care e forma de redresare a finanțelor române, ca singura cunoscută pe piețele europene?

Într-adevăr, nu există îndoială că, într-un viitor apropiat, acest fond de stat e destinat să ajungă regulatorul în străinătate al creditului României.

Titu Maiorescu

Din acest punct de vedere e necesar ca Guvernul nostru să remedieze grabnic neregulile semnalate și a căror perpetuare va dăuna grav finanțelor noastre. Ar trebui, în conformitate cu părerea atât de bine motivată ce s-a exprimat, să se ia măsurile necesare spre a se crea, fără întârziere, Casa de Amortizare și pentru a depune într-o casă publică produsul proprietăților deja vândute, ca și al celor ce urmează a fi vândute, astfel încât Casa de Amortizare să poată funcționa în condițiile stipulate de legea din 1875. În plus, ar fi de dorit, așteptând înființarea bursei, așa cum e prevăzută în paragraful al 2-lea din art. 6, să se obțină de la Camera autorizația de răscumpărare prin subscripție publică a contravalorii produsului vânzărilor efectuate la zi.

Veți recunoaște, fără îndoială, de asemenea, domnule ministru, că este în interesul de la sine înțeles al Guvernului nostru de a aviza favorabil și astfel de a intra cât mai curând în prevederile legii care a creat renta noastră și pe care o invocă cu atât mai multă îndreptățire purtătorii acestor titluri, cu cât pot constata dife-

Bătălia de la Liegnitz
pictată pe altarul Sfintei Hedviga

La 9 aprilie 1241, cele două forțe s-au întâlnit aproape de actuala graniță germano-poloneză, la Liegnitz. Mongolii aleseseră un câmp de bătălie deschis, situat la vreo zece kilometri de oraș și cunoscut mai apoi drept Wahls-tatt, adică, în germană, Locul Ales.

Ducele Henric a poruncit cavaleriei să declanșeze atacul contra liniilor inamice. Mongolii au respins primul val, dar au părut să cedeze sub avântul celui de-al doilea; apoi, din senin, s-au întors și au luat-o la fugă. Cu strigăte de victorie, cavalerii au rupt rândurile și au pornit în urmărirea dușmanului, care se retrăgea lent, la mică distanță în afara razei de acțiune a europenilor. Apoi, exact când caii europenilor au început să obosească, îngreunați de armurile nobililor călăreți, în jurul lor au izbucnit zgomote asurzitoare de explozii și s-a declanșat un fum gros, care i-a înghițit cu totul, generând un haos total. Din descrierea făcută de cronicarul polon Jan

Długosz aflăm că mongolii au folosit pe câmpul de luptă un dispozitiv asemănător unui „cap uriaș, din care răbufnesc din senin niște nori cu miros îngreșător, care îi învăluie pe poloni și aproape că îi fac să își piardă cunoștința, ca să nu mai poată lupta”. Fumul și zgomotele puternice au tăiat legătura dintre cavaleri și trupele de arcași și pedestrași aflate în spatele lor. Încă o dată, strategia mongolă de a-i da încredere dușmanului și a-l atrage apoi într-o capcană funcționase fără cusur. Împrăști-ați, dezorganizați, buimaci și obosiți, cavalerii și caii lor au fost ținte ușoare pentru mongoli, care s-au întors din goană și au declanșat o ploaie de săgeți.

Germanii au fost zdrobiți. Cronicile europene pomenesc de moartea a 25.000 dintre cei 30.000 de oameni ai ducelui Henric. Însă bună parte dintre ei au fost, de fapt, luați prizonieri, mai ales minerii, a căror ocupație era puțin înțeleasă, dar foarte apreciată de mongolii veșnic în căutare de oameni cu meșteșuguri și talente neobișnuite.

Campania pornită din Kiev și extinsă până în Germania nu a fost însă decât o diversivă creată de mongoli pentru a-i împiedica pe europeni să trimită trupe către adevăratul lor obiectiv: pusta ungară, pe care plănuiau s-o invadeze. După ce reușiseră, în bună măsură, să anihileze armatele nordului și să le neutralizeze pe celelalte, forțele mongole s-au retras din orașele poloneze și germane; în timp, localnicii au ajuns să fie convinși că de fapt ei câști-

gaseră bătălia și îi respinseseră pe năvălitori. Ducele Henric al II-lea, căzut în luptă, a fost martirizat sub numele de Henric cel Pios; s-a înălțat și o mănăstire benedictină, cu altarul deasupra locului unde, potrivit mitologiei creștine, mama ducelui, Sfânta Hedviga, a descoperit corpul nud și decapitat al fiului ei, pe care l-a recunoscut după cele șase degete de la piciorul stâng. Mult mai târziu, în secolul al XIX-lea, guvernul prusac a transformat mănăstirea în școală militară, aici fiind instruiți viitorii ofițeri germani, cu accent pe tacticile folosite în bătălia purtată în acele locuri.

Peste numai câteva zile, tacticile prin care mongolii îi zdrobiseră și măcelăriseră pe cavalerii germani au fost reluate în Ungaria, pe un câmp de bătălie mult mai întins și cu mult mai multe victime. După ce a devastat bună parte din țară, armata de 50.000 de oameni a lui Subedei a început să se retragă din fața oștirilor regelui Bela al IV-lea. Retragera a durat câteva zile,

În cursul bătăliei,
mongolii au purtat
în vârful suliei capul lui
Henric al II-lea

Avanpremieră editorială

La Editura Corint se află în pregătire și va apărea luna aceasta volumul profesorului american Jack Weatherford, specialist în antropologie, cu titlul Genghis-han și nașterea lumii moderne. După apariția acestei lucrări, autorul a primit cea mai înaltă decorație a Republicii Mongole, Ordinul „Steaua Polară”.

Am desprins din volum paragraful care descrie invazia mongolă din 1241 în Europa. Urmașul lui Genghis-han, Ögedei, a reușit să risipească destul de repede o bună parte dintre bogățiile acumulate de înaintaș, mai ales pentru ridicarea unei capitale stabile, Karakorum. Ca să asigure supraviețuirea imperiului, Ögedei trebuia să-și trimită din nou supușii la război. La adunarea strânsă pentru a stabili în ce direcție să pornească, s-au auzit mai multe păreri. Cel care a propus Europa a fost Subedei, cel mai bun general pe care îl avusese Genghis-han.

Miniatură din Cronica lui Ioannes de Thurocz (1435 – 1489) înfățișând invazia tătară în Ungaria

„CIUMA TĂTARĂ” LOVEȘTE EUROPA

JACK WEATHERFORD

● Dau bir cu fugiții, ca să învingă ● Un cap uriaș care scotea nori îngreșători ● Recunoscut după cele șase degete de la piciorul stâng ● Breșa către înfrângere ● Morții, ca frunzele iarna ● Efectul neașteptat al moaștelor ● Cine-i de vină? Evreii!

Subedei a trimis spre sud o armată de 50.000 de oameni, care să atace din trei părți Ungaria, și spre nord o forță de diversiune mai mică, de numai 20.000, a cărei misiune era să traverseze Polonia și să ajungă în Germania. Oștirile mongole au străbătut aproximativ 6.500 de kilometri, din Mongolia natală, prin câmpiile Europei de Răsărit, până în Ungaria și Polonia, oprindu-se sub zidurile Vienei și ale orașelor germane controlate de cavalerii teutoni și de Liga Hanseatică. În nord, au traversat Polonia precum o piatră care ricoșează pe suprafața unui lac înghețat, orașele căzând unul după altul. Ducele Henric al II-lea al Sileziei a strâns o oștire de 30.000 de oameni, în rândurile căreia se numărau și cavaleri din Germania, Franța și Polonia; disperat să adune cât mai mulți soldați, a recrutat chiar și un contingent de lucrători de la o mină de aur.

căror victime, fecioare creștine, mureau de epuizare. Ulterior, agresorii „le tăiau sânii, păstrați ca delicatele pentru căpeteniile lor, iar trupurile ajungeau hrană pentru sălbatici, care se ospătau veseli“.

În lipsa oricăror surse de informații utile, clerul creștin a căutat un răspuns în paginile Bibliei. Numele de tătar amintea de Tarsis, al cărui rege „va stăpâni de la mare la mare și de la râu la râu până la marginile pământului“. Darurile aduse de regele Tarsisului se legau, în mintea călugărilor, de darurile aduse copilului Iisus de către cei trei magi. Brusc, au început să întrezărească o explicație, o legătură între aceste pasaje și apariția mongolilor. În 1164, cruciații germani se întorseseră acasă, aducând cu ei oase despre care pretindeau că ar fi moaștele celor trei magi. Creștinii au început să se teamă că adevăratul scop al tătarilor era acela de a recupera osemintele strămoșilor lor. În acest caz, punctul terminus al traiectoriei lor prin inima Europei era orașul Köln.

Când însă mongolii au luat-o către sud, spre Peninsula Balcanică, nedând niciun semn că vor să ajungă la Köln, clericii au dedus că, dacă nu sunt în căutarea moaștelor celor trei magi, atunci tătarii sunt sigur evrei exilați, care nu reușiseră să se întoarcă

acasă după robia din Babilon, fiind izolați de un râu care curgea dincolo de Persia. Cronicarii creștini scriau că anul 1241 îi corespunde anul 5000 din calendarul evreiesc, când mulți așteptau venirea lui Mesia sau reîntoarcerea Regelui David.

Din cauza „mișeliei fără de seamă a iudeilor“, creștinii pretindeau că ei sunt aceia care au atras mânia mongolilor asupra dreptcredincioșilor nevinovați. Potrivit relatării extrem de dubioase lăsate de călugărul benedictin Matthew Paris, conducătorii evreilor europeni „s-au adunat cu toții într-un loc tainic“. „Cel mai înțelept și cu mai multă înrăurire dintre ei“ le-a explicat că „frații din neamurile lui Israel, care au fost înainte vreme ținuți departe de noi, au

venit să aducă întreaga lume sub puterea lor și a noastră. Și cu cât a fost mai cruntă și mai lungă suferința noastră de până acum, cu atât mai mare va fi gloria ce va urma.“ Vorbitorul pasămite voia ca evreii să îi întâmpine pe mongoli „cu daruri bogate și să îi primească în cea mai mare cinste: au trebuință de grâne, vin și arme“. În consecință, aceștia au strâns „toate săbiile, pumnalele și armurile pe care

le-au găsit de cum-părat și, pentru a nu-și da în vileag trădarea, le-au ascuns la loc sigur, în niște butoaie“. Cum altă explicație mai bună nu aveau, creștinii au acceptat această poveste drept dovadă a „tră-

dării și nemaipomenitei viclenii a iudeilor“, pe care nu au întârziat să îi dea pe mâna călăilor.

Oricât de absurde ar fi fost detaliile și în ciuda lipsei oricăror dovezi, aceste povești au avut ecouri înspăimântător de reale și consecințe tragice pe tot cuprinsul continentului. Incapabili să îi înfrângă pe mongoli, dușmanul care amenința granițele civilizației lor, europenii s-au întors împotriva unei prăzi mai ușoare, evreii, dușmanul

Matthew Paris, autoportret pe un manuscris

imaginar din propria curte. În oraș după oraș, din York până la Roma, cartierele evreiești au fost atacate de grupuri de creștini furioși, care încercau să îi pedepsească pe locuitorii acestora, așa cum auzisera că procedează mongolii în campaniile lor. Casele evreilor au fost incendiate, iar locuitorii, măcelăriți. Cei care au izbutit să scape cu fuga au fost siliți să rătăcească în căutare de adăpost, negăsind altceva decât noi și noi persecuții. Pentru a-i identifica clar pe refugiații evrei și a-i împiedica să se alăture comunităților de creștini, biserica a poruncit ca aceștia să poarte haine și embleme specifice, care să arate limpede cine sunt.

Catapultă folosită de tătari la asediile cetăților

Bătălia de la Mohi

timp în care mongolii au ajuns într-un loc tocmai potrivit pentru a obține victoria, pe câmpia de la Mohi. Aici, maghiarii s-au adunat într-o tabără supraaglomerată, ale cărei fortificații erau reprezentate doar de căruțe și lanțuri grele de fier, unde regele i-a ținut blocați vreme de mai multe zile. Mongolii și-au adus catapultele și au început să îi bombardeze pe maghiari cu amestecul acela misterios de păcură, praf de pușcă, ulei aprins și alte substanțe.

Nemaisuportând fumul și flăcările, maghiarii au părăsit adăpostul taberei și s-au trezit practic înconjurați de inamic, cu excepția unui sector în care mongolii păreau a fi uitat să-și plaseze călăreții. Breșa era îndreptată chiar spre capitală, Pesta, aflată la trei zile de drum. Convinși, probabil, că este vorba de un miracol, maghiarii au pornit-o spre casă. Panica în rândurile lor sporea cu fiecare clipă. Pe jos sau călare, au rupt rândurile, s-au împrăștiat și au aruncat armele ca să se poată deplasa mai ușor. Firește că mongolii nu lăsaseră din întâmplare neacoperită această zonă; pe maghiarii care fugeau îngroziți îi așteptau călăreți anume trimiși să-i întâmpine. Mulți au fost împinși către mlaștini, unde au murit

înecați. Cronicarul Toma din Spalato, arhidiaconul orașului care, astăzi, poartă numele de Split, îi descrie pe mongoli drept *de Peste Tartorum*, Ciuma Tătară, într-una dintre cele mai vii și mai intense relatări a măcelăririi oștilor maghiare: „Morții

cădeau în stânga și în dreapta; ca frunzele iarna, trupurile fără viață ale acestor nefericiți zăceau presărate de-a lungul drumului; sângele curgea precum șuvoaiile de ploaie.”

După eșecul cavalerilor, care nu reușiseră să îi oprească pe mongoli pe câmpul de luptă, a fost rândul clerului să încerce, prin mijloace supranaturale. Știind, probabil, că mulți mongoli erau creștini, dar nebănuind ce repulsie și teamă le stârnește acestor oameni apropierea de rămășițele umane, preoții au încercat să îi împiedice pe năvălitori să intre în Pesta, scoțându-le în cale oase de sfinți și alte moaște. Prezența fragmentelor de cadavre i-a înfuriat pe

mongoli, pentru care asemenea gesturi erau nu doar pângăritoare, ci și de-a dreptul dezgustătoare. Rezultatul a fost că i-au omorât pe preoți și au ars moaștele și bisericile, într-un act de autopurificare.

Într-o duminică, 6 octombrie, a aceluiași an 1241, la numai câteva luni după victoriile mongolilor, o eclipsă de soare a transformat îngrijorarea în panică. Oamenii de pe întreg continentul au interpretat fenomenul petrecut într-o zi sfântă drept un semn cert că suferințele aduse de năvălitori sunt departe de a se fi sfârșit. Iar panica era hrănită de însăși ignoranța cu privire la identitatea acestora. Într-o scrisoare intens circulată și plină de informații greșite, un călugăr îi raporta arhiepiscopului de Bordeaux că mongolii sunt „canibali din Iad, care mănâncă morții după bătălie și lasă din ei numai oase pe care până și vulturii sunt prea mândri să le ciugulească”. Potrivit acestei relatări detaliate și voit incendiară, mongolilor le plăcea să mănânce mai ales femei în vârstă, sărbătorindu-și victoriile cu violuri în grup, ale

Regele Bela al IV-lea urmărit de tătari

garia (1911-1914) și a învățat bine „limba slavă”. Se abordează probleme de ordin criminalistic și medicină legală și se emit primele constatări: mania de a se îmbrăca bărbătește („caz specific și patologic”), mersul masculin și conformația fizică (proeminența buzelor, unghiul facial), puterea fizică „destul de serioasă”. Se mai constată „ura în ce privește sexul masculin” pusă în balanță cu înclinația deosebită și „apucăturile față de sexul feminin”, precum și preocuparea de a lua „posturi enigmatice” în toate fotografiile. Aici se exemplifică cu o altă fotografie, în care cel/cea în cauză stă în profil, puțin aplecat/aplecată spre stânga, cu cotul stâng sprijinit pe o masă și susținându-și bărbia; hainele sunt masculine, privirea nu este îndreptată spre aparat, ci undeva în lateral și departe; fundalul este o reproducere la scară mare a unei imagini generale de drum șerpuit cu niște copaci în stânga și o câmpie în dreapta. Dosarul este înaintat Brigăzii de Siguranță Iași, fiind considerat „demn de muncă mai serioasă”, iar gravitatea faptei „foarte mare”. Această gravitate este pusă și pe seama unei posibile acțiuni de tolerare „într-un cerc de 400 de femei”, adică întreaga obște de la Mănăstirea Văratice.

Brigada Specială de Siguranță Iași descoperă persoana în cauză la spitalul de răniți instalat la Seminarul „Veniamin Costache”. Ea se identifică prin brățara Crucii Roșii (bilet de autorizare nr. 671/mai 1916 emis de Comitetul central sanitar). Este adusă la sediul Brigăzii și, la 6 decembrie 1916, i se cere să scrie o declarație. Cu greu și un scris chinuit, reușește să-și povestească viața, una tristă și fără noroc.

Preocuparea de a lua „posturi enigmatice”

Se numește Marina Hociotă, este născută în Săliște (Transilvania), are patru surori (două măritate în Constanța și două în Sofia) și un frate. După decesul tatălui stă un an la Constanța, la o soră, apoi alți trei la Sofia, la altă soră. Revine în România la o mătușă care și-a dedicat viața credinței la Mănăstirea Văratice. Nu știe ce să facă cu viața ei, orizontul ei (inclusiv cel intelectual) pare limitat, așa că decide să urmeze aceeași cale a vieții monahale, unde primește numele Mina.

Începe războiul și este trimisă împreună cu alte trei surori la

Tecuci, unde sunt primite cu multă efuziune de prefect și repartizate în mod egal la două spitale. Munca era grea și lipsurile mari (n-aveau masa asigurată și nici loc de odihnă), așa că decide să se ducă să solicite prefectului îmbunătățirea condițiilor. Dar, odată ajunsă acasă la prefect, unde îi primea pe solicitanți, acesta sare la propriu pe ea și încearcă „forțat să mă ducă în odaia lui din fund, unde era o canapea și eu m-am luptat ca să scap din brațele mizerabile când era să cad pradă forțat să-și bată joc de mine. Mulțumesc Înalțului Dumnezeu care m-a întărit cu putere în momentele acelea și l-am putut respinge și el obosind și-a aprins o țigară și eu în timpul acela am și fugit la ușă [...] Altfel nu aș fi scăpat de-a nu cădea pradă în mâinile unui câine mizerabil și murdar”.

Reușește să scape și fuge, dar prefectul nu se lasă. Cere ca măicuțele să vină pe rând, câte una, la el acasă să le dea banii ce li se cuvin pentru activitatea depusă. Marina știe ce vrea să facă mizerabilul, așa că se duce împreună cu colega ei. Nu-i o problemă pentru prefect, care imediat „a și înhățat pe maica, o sărută și ne spune: «voi n-o să mai fiți maici, o să fiți ale mele, sunteți sub a mea protecție și sub

MAICA MARINA HOCIOTĂ, SPION SAU SPIOANĂ?

ALIN SPÂNU

La finalul anului 1916, Iașiul devine capitala României, aici fiind relocalate familia regală, Guvernul, Parlamentul, Banca Națională și cele mai importante instituții ale statului. În plus, orașul s-a văzut asaltat de o mulțime de refugiați, ceea ce impune o drastică raționalizare a alimentelor, lemnului și medicamentelor. Pe acest fond de pesimism din cauza înfrângerilor militare și a refugiului apar și suspiciuni de spionaj, sabotaj și propagandă inamică la adresa unor persoane.

Denumiturile, delatiunile, turnătorile ieftine și născute din invidie asaltează organele de poliție și siguranță, la rândul lor ocupate cu multe alte probleme serioase. Unele de personal, prin decesul sau luarea în prizonierat a unor funcționari, altele de instalare și conectare la realitățile imediate, cum ar fi spionii și propagandiștii inamici.

La începutul lunii decembrie 1916 șeful de post din comuna Filioara (localitate aflată între Mănăstirile Agapia, la nord, și Văratice, la sud, în județul Neamț), sergentul major Casapu, telegrafiază la Poliția Iași și solicită urmărirea unei măicuțe de la Mănăstirea Văratice care ar fi...

bărbat și spion. Argumentele sale erau: „fizionomia bulgărească, părul tuns” și faptul că deținea bilete de Crucea Roșie cu care se putea deplasa unde voia și putea deci să dispară foarte ușor. Personajul ar fi fugit de la un spital din Tecuci și era dat în urmărire împreună cu un complice. Pentru întărirea celor afirmate șeful de post anunță că deține și fotografii compromițătoare în care subiectul acțiunii este și bărbat, și călugăriță.

Poliția Iași, evident, se alertează când aude cuvântul „spion”. Cere să i se trimită pozele pentru identificare. În prima

poză apar două persoane: o persoană cu trăsături feminine (sau cu trăsături masculine?), într-o uniformă de sanitar, care ține cu mâna dreaptă dreapta unei tinere; aceasta are mâna stângă pe umărul „militarului”; niciunul dintre personaje nu privește direct spre cameră și

este, mai degrabă, o poză de amintire plăcută în vremuri extrem de tulburi. Pe verso era scris ceva, dar a fost șters, însă se văd data și locul unde a fost făcută fotografia: Tecuci, 7 noiembrie 1916.

Marina în uniforma unui sanitar

Ancheta de la Iași demarează și a doua zi (3 decembrie 1916) se creionează portretul călugăriței: născută în Transilvania, deci supusă străină și potențial suspectă (se propunea verificarea cu atenție a actelor de călătorie pentru a se vedea dacă nu cumva sunt false); are frați și surori cu poziții sociale „destul de bune”; a stat trei ani în Bul-

**Bârfele
istoriei**

UN AMOREZ INCURABIL

MARIAN ȘTEFAN

Orașul Iași la sfârșitul secolului al XIX-lea...

Cu ani în urmă, Magazin istoric (nr. 10/1994) a publicat o evocare inedită semnată de genealogistul Emanoil Hagi-Mosco și dedicată unui „personaj pitoresc care se visa rege al Albaniei”. Un tânăr din „ramura moldovenească a Ghiculeștilor, mai puțin ilustră, zisă «Kefal»...”

Sosit la Roma în 1904, „pretendentul” era „însoțit de a treia soție, o irlandeză frumoasă, tânără și de talie impunătoare. Se numea Margaret Dowling of Kildar, zicând că se scobora din regii Irlandei”.

Și dacă Roma nu știa nimic despre existența lui, ne mai spune Hagi-Mosco, tânărul Ghyca „era prea cunoscut de români”.

Despre isprăvile lui vorbește și A.C. Cuza, în însemnările memorialistice (*Magazin istoric*, nr. 12/1994, 1-8/1995).

În dreptul zilei de 20 mai 1890, el consemna: „Ieri, fiind o serbare publică dată de Comitetul pentru învățătura poporului român, tânărul Albert C. Ghyca, un băiat de vreo 20 de ani, a profitat de această ocazie pentru a fugi cu domnișoara Sturdza, fiica de 17 ani abia a lui Dimitrie Sturdza-Șcheianu, directorul Creditului urban de aici. Fata e milionară și părinții își făceau iluzii asupra unei viitoare căsătorii pentru care nu găseau pe nime bun aici în Iași”.

Se vorbea în oraș că Eduard, fratele mai mare al lui Albert, i-ar fi stat aproape în acea întreprindere, conducând el însuși caii trăsurii cu care tinerii îndrăgostiți fugiseră la una dintre moșii, iar tatăl fetei ar fi vrut să se împuște la aflarea veștii. Până la urmă, cu greu, au obținut acordul părinților și s-au căsătorit.

După o scurtă ședere la Paris, au revenit la Iași, făcându-se remarcă pentru cheltuielile nesăbuite. „Între altele – nota A.C. Cuza, la 1 august 1890 –, au adus un fecior de la Paris, căruia îi plătesc o sută de lei pe lună, au cumpărat o pereche de cercei de briliant pe care au plătit opt mii de lei, doi câini pe care au dat patru sute de lei, dar pe care i-au pierdut nu mult după aceea, cheltuind încă pe atâta pentru a-i căuta. Pentru a întâmpina toate cheltuielile au scontat venitul lor deja pe un an înainte și acum de curând au mai făcut un împrumut de treizeci de mii de lei, iar fata deja se pregătește să facă proces tată-său, lui Sturdza, pentru venitul ce i se cuvine și pe care acesta nu i-l dă întreg, fiind încă nevârstnică [minoră]”.

Nu a trecut multă vreme și între cei doi soți au izbucnit certuri violente. La începutul anului următor, 1891, Albert Ghyca era implicat într-un scandal cu „două franceze de la café-

„Realitatea de pierde, amintirile rămân“

ordinul meu și trebuie să faceți ce vă ordon eu. Să-mi satisfaceți dorințele și mă lăsați să fac ce vreau eu cu voi»“.

O lasă din brațe pe călugăriță, dar sare la Marina, care fiind ceva mai tânără și în putere îl respinge, apoi se repede din nou la colega ei. În fine, reușesc să plece cu onoarea nepătată, dar prefectul le amenință că „n-o să scăpăm cu niciun chip de-a nu avea relații cu el“. Drept represalii, o mută pe Marina la un spital de contagioși, unde aceasta nu vrea să se ducă și alege să se plângă direct mitropolitului. Este drept, preoții din Tecuci la care s-a plâns inițial Marina i-au dat dreptate, dar au spus că orice telegramă cu acest subiect nu va trece de cenzură.

Ajunge la Iași, la maica Ecaterina Stătescu, „care a introdus-o la ÎPS Mitropolit“, căruia i-a relatat purtarea prefectului de Tecuci. „Mulțumesc lui Dumnezeu care mi-a dat putere de-am putut scăpa să nu-mi spurce haina îngerească ce o port și viața sfântă pentru care prefer să întâmpin orice neplăceri pentru c-am luptat de n-am fost la discreția unui om slab de o natură murdară biruit“, scrie în declarație Marina.

Abuzurile prefectului de Tecuci nu par a fi importante pentru siguranța statului, dar acuzația adusă Marinei da. Este verificată ce sex are, „dacă este bărbat, după cum se pretinde în telegramă, și s-a stabilit că este femeie“. Despre poza în uniformă militară explicația e simplă: cele patru maici au dorit să se fotografieze pentru a avea amintiri, iar ea a avut la îndemână uniformă unui sanitar, pe care a îmbrăcat-o, însă „recunoaște această greșală“ și acceptă orice canon pentru iertarea păcatului.

Șeful Brigăzii Speciale de Siguranță Iași raportează directorului Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale că, în urma anchetei, a stabilit că Marina Hociotă este „mărginită ca inteligență și cultură, n-o cred capabilă să poată fi întrebuințată pentru spionaj“. Pentru întărirea celor scrise se atașează și o fotografie a celei în cauză în uniformă de călugăriță, împreună cu o colegă de credință. Pe verso aflăm că poza a fost realizată la 25 iulie 1915, la Mănăstirea Văratec, colega din poză este Ripsimia Costăchescu și cineva a scris: „realitatea de pierde, amintirile rămân“.

Cazul se lămurește, Marina/Mina nu este nici bărbat, nici spion. La baza informației primare a stat răzburarea prefectului de Tecuci, supărat că sora Mina nu i-a cedat. Până la urmă prefectul a rămas în funcție, iar călugărița a fost detașată la un spital din Iași. ■

Radio
România
Cultural

**Știința în
cuvinte potrivite**

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

**Așa vă place
istoria?**

SOSURI ȘI MARCHIZI

THEO STĂNESCU-STANCIU

De la garum la defrutum sosurile au transformat gusturile, încă din Antichitatea romană sau greacă, rafinându-le și oferindu-le savoare de neuitat. Una dintre primele cărți de bucate – De re coquinaria (Magazin istoric, nr. 7/2017) – le-a dedicat numeroase pagini cu rețete care mai de care mai îndrăznește. Încă de atunci s-au tot căutat soluții pentru a le conjuga cu fiecare tip de carne, culoare sau textură, pentru a le aduce la compoziția și imaginea perfecte.

Lingvistic, originea pare foarte simplă: „sos” provine de la latinescul „salsus”, cu sensul de a săra, a păstra în sare. În procesul de marinare a cărnii și a peștelui – extrem de necesar pentru o preservare pe timp mai îndelungat – rezulta o compoziție lichidă ce s-a descoperit că poate fi utilizată cu mare succes fie la prepararea unor feluri de mâncare, fie pe post de adjuvant sau potențator de arome.

**Amforă
pentru sosul
garum**

**„Cu ce să servese
calcanul?!...“**

Într-una dintre satire, Juvenal amintește un episod care vorbește de la sine despre importanța ce le-a fost acordată de-a lungul timpului. Domitian (81 – 96), împăratul rămas în istorie mai ales prin faptele de teroare și domnia de mână forte, a fost pus în dificultate de un dar neobișnuit: un calcan uriaș. Nesciind cum să ceară să i se pregătească delicatasa pentru banchetul din acea seară, ar fi întrerupt o ședință a Senatului pentru a le cere părerea membrilor venerabilei instituții în privința tipului de... sos cu care să fie însoțit sau dacă vietea marină să fie preparată întregă sau pe bucăți!

Ca măsură de igienă și, mai ales, pentru a elimina grăsimile greu de consumat, carnea pentru grătar s-a considerat că este mult mai gustoasă dacă, inițial, este trecută printr-un proces de fierbere. Bucătarii Evului Mediu au început să se bazeze pe diverse marinate – în special făcute cu vin, ierburile aromatice și miere –, gândite atât pentru a păstra carnea, cât mai ales pentru a-i conferi gusturi speciale. Gusturi și arome la care... cruciadele au jucat un rol decisiv. Din îndepărtatul Pământ Sfânt a început importul de mirodenii precum ghimbirul, scorțișoara, coriandrul, nucșoara sau piperul.

În jurul anului 1375, regele francez Carol al V-lea (1364 – 1380) i-a cerut unuia dintre cei mai importanți slujitori ai Curții un lucru ce le-a părut multor contemporani de neînțeles. Dar, nu degeaba fusese supranumit „cel Înțelept”! Supusul care a intrat astfel în istorie a fost Guillaume Tirel, sau, pentru cunoscuți, „Taillevent” (cel care taie vântul, deschizătorul de drumuri..., 1310 – 1395), bucătarul căruia i se atribuie lucrarea *Le Viandier* (Cel care se ocupă de gătitul cărnurilor), una dintre cele mai importante colecții de rețete din epoca medievală. În ea se regăsesc detalii dintre cele mai insolite despre alimentele intens utilizate, dar și despre tehnicile culinare practicate în veacul al XIV-lea. Un spațiu aparte l-au ocupat și rețetele sosurilor, despre care sunt oferite informații detaliate vizând compoziția și pregătirea. Ingredientele acide erau la mare

chantant", pe care le întreținea. Sosind la Iași o altă străină, foarte frumoasă, Ghycă le-a părăsit pe cele două franțuzoaice, făcând o curte asiduă nou-venitei, preluând asupra sa toate cheltuielile de întreținere de la Hotelul „Traian”. Cheltuiitor peste măsură, îndrăgostitul a ajuns să semneze o poliță pe numele lui Blumenfeld, ober-chelner la Hotelul „Traian”, fără a specifica suma. Polița (contrasemnată și de soția lui, pe care o somase, spunându-i că dacă refuză să semneze, va rămâne dezonorat pentru o sumă pierdută la cărți) a predat-o celor două franțuzoaice, dar acestea n-au reușit să obțină decât o sumă infimă pentru ea, căci tot orașul îl știa pe Ghycă plin de datorii. Cele două femei amenință cu scandalul.

„Ghycă, văzându-se constrâns – continuă însemnările A.C. Cuza, la 28 ianuarie 1891 –, aleargă în toate părțile fără niciun rezultat, până când, adresându-se moșu-său Alecu Negruzzi, acesta-l sfătuie să meargă pe altă cale și să facă să intervie poliția, pentru ca să puie mâna pe poliță. Prefectul de poliție făgăduie sprijinul său și astfel, nu pot ști prin ce manopere anume, polița intră în mâinile comisariului Nicșoi, care spuse doamnelor în chestiune că va păstra-o la dânsul până când va putea afla cum a intrat acea poliță pe numele lui Blumenfeld pe mâinile lor. După aceasta, azi dimineață, ordin se dădu doamnelor în chestie să aibă a părăsi imediat orașul și cu trenul de 12 ele au și plecat la Odessa, dimpreună cu Albert Ghycă, care le-a acompaniat până la Ungheni. Prefectul Gogu Catargiu mi-a arătat astăzi polița și mi-a spus că, drept compensație, a dat doamnelor în chestie suma de 1.000 de lei, cu care au rămas prea mulțumite“.

... și Hotelul „Traian“

După un asemenea episod, căsnicia celor doi a devenit și mai agitată, mama soacră plângându-se că a trebuit să schimbe de trei ori vesela din casă din cauza obiceiului nurorii de a se calma spărgând tot ce-i cădea în mână. Soluția nu putea fi decât divorțul.

Albert Ghycă a plecat în Maroc. Pe drumul de întoarcere, în Monaco, a cunoscut-o pe cea de a doua soție, despre care se spunea în Iași că ar fi nepoata fostului ministru de Război francez, generalul Jules-Léon Loizillon (1829-1896). A.C. Cuza încheie astfel portretul tânărului aventurier, citând și părerea Elenei Cuza Doamna, cu care avusese o convorbire în 31 octombrie 1893: „Fără nicio cultură se înțelege, dar frumusețea și destul de inteligent pentru a arunca praf în ochii oamenilor. «Et que voulez-vous faire avec une pareille société – îmi zise prințesa – et malheureusement ils sont presque tous comme celà dans la génération actuelle»“ (Și ce poți face cu o asemenea societate; din nenorocire, aproape toți sunt la fel în generația de azi). ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 septembrie 2017, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Unde au fost găzduiți Ioan Kulighin (Ioan cel Străin) și Mitropolitul Nicolae al Rostovului începând cu decembrie 1943?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna iunie 2017 este:

Mercurius

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Vlad-Mihail Zăt**, din **Râmnicu Vâlcea**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2018.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București

tailleuēt

Grant cuisinier du
Roy de France.

Reprezentare a lui
Guillaume Tirel

Dar mai ales Renașterii și, în special, epocii marilor exploratori le datorăm modificări spectaculoase ale obiceiurilor alimentare și introducerea de noi ingrediente. Din Lumea Nouă și exoticele Orient sunt aduse ciocolata, vanilia sau cafeaua. Dar și cartoful, roșia, porumbul

sau fasolea. Mierea, atât de folosită aproape la orice în bucătăria medievală, a fost înlocuită, pe la sfârșitul veacului al XVII-lea, cu zahăr provenit din Antile. Acesta a devenit, de altfel, ingredientul indispensabil pentru realizarea sosurilor sau a băuturilor pentru carnea pregătită să fie gătită.

În jurul anului 1650, avea să apară un alt important ghid emblemă pentru regulile și uzanțele epocii: *Le Cuisinier françois* (Bucătarul francez) sau *Sfaturi pentru a pregăti cu dichis toate felurile de carne, de semințe, de legume, produse de patiserie, dar și alte ponturi pentru a servi atât la mesele nobililor, cât și ale oamenilor obișnuiți*. Autorul – un anume domn La Varenne (1618 – 1678), bucătar al marchizului d'Uxelle (1652 – 1730), mareșal al Franței – recomanda cu tărie înlocuirea vechilor mirodenii exotice, atât de folosite în epoca medievală, cu aromele locale la fel de puternice: pătrunjel, cimbru, dafin, hasmațuchi, salvie, tarhon.

Le Cuisinier françois este, cu adevărat, prima lucrare ce poate fi citită cu ușurință și astăzi. Regăsim rețete, termeni, proceduri, precum: supa perfectă (niciodată să nu se completeze fiertura cu apă rece!); buchetul de plante aromatice uscate (cel mai adesea format din dafin și cimbru, cărora li se mai adaugă, pentru gusturi mai selecte, usturoi verde, dar și uscat, pătrunjel, salvie, rozmarin, coriandru, țelină și oregano, totul legat cu o fundă, pentru a putea fi ușor extras din recipientul în care se gătea, fără a lăsa vreo urmă inestetică sau greu comestibilă) sau reducția (fiertura lentă și îndelungată, pentru a obține un sos cu o consistență aparte).

Aflăm cum putem obține o gelatină foarte limpede, punând albuș de ou; dar și prima rețetă pentru *mille-feuille* sau un fel de străbunic al

sosului olandez pe bază de unt proaspăt, oțet, sare, muștar, gălbenuș de ou, perfect pentru a fi servit alături de sparanghelul ușor rumenit.

Sosurile recomandate de La Varenne ne trimit cu gândul la amestecuri totodată ciudate, dar irezistibile: așa-numitul *mirepoix* legume tăiate grosier (ceapă, în principal, dar și morcov, țelină), bogat condimentate și fierte în zeamă de jambon; piureul de ciuperci ușor călitate în unt cu ceapă și mirodenii. Pentru multe rețete, făina devine ingredient de bază extrem de util în legare. Au apărut, astfel, „marile sosuri”, favoritele regelui Ludovic al XV-lea (1715 – 1774), prezente pe aproape toate mesele regatului.

Spaniol și German; catifea și făină

La câteva decenii după La Varenne, avea să se impună cel care va revoluționa arta culinară: Marie-Antoine Carême (1784 – 1833). În ultima lucrare pe care și-a pus semnătura, *L'Art de la cuisine française au XIXe* (Arta bucătăriei franceze din secolul al XIX-lea, în cinci volume, apărută cu doar câteva luni înainte de moartea autorului și devenită, în timp, o adevărată biblie culinară), Carême propune o clasificare a sosurilor, pentru a fi mai ușor de folosit și combinat. Patru mari sosuri, sosuri Mamă, formau baza oricărei bucătărie: Spaniol, German, Velouté și Béchamel.

Gravură înfățișând o bucătărie italiană

Manuscris medieval al lucrării De re coquinaria

căutare, precum așa-numitul sos verde (*verjus*), realizat din amestecul sucului de struguri verzi cu frunze proaspete de măcriș; lui i se adăuga oțetul din vin, dar și lămâia.

Acele mixturi acrișoare s-au aflat la baza preparării a numeroase sosuri, ale căror denumiri au rezistat până în zilele noastre. Taillevent, de pildă, îl cucerise pe Carol al V-lea mai ales datorită... *dodinei*, un sos realizat din supă de pasăre („dodu”, în franceza timpului), sos verde, vin și lapte. Acesta, alături de sosul de piper și sosul Robert (vin alb, oțet și muștar) se află încă în meniurile celor mai renumiți bucătari de pe glob!

Altele gădilau parfumat papilele gustative, reușita culinară fiind rezultatul combinației cu nenumărate mirodenii, dar și al utilizării de mici bucăți de pâine nedospită, lapte, ouă sau brânză. Untul încă nu devenise maestru de ceremonii!

Sosuri colorate, sosuri... pasionale

Multe dintre numele cu care au fost botezate s-au pierdut, de-a lungul istoriei. Câteva doar s-au păstrat, prin intermediul celor mai cunoscute cărți de bucate ale Evului Mediu – *Le Viandier* sau *Le menagier de Paris* (Îndreptar pentru o bună soție din Paris, 1393): sosul Cameline, sosul Trădare, sosul Galben...

Rețetele vorbesc despre o lume de mult apusă, dar gusturile rămân aceleași. Sau, poate nu! Pentru sosul Trădare erau necesare două cepe tăiate mărunt, 200 gr de slănină, o felie de pâine prăjită sau pesmet, un pahar de supă de găină, un pahar de vin roșu, jumătate de pahar de oțet, o lingură bună de muștar, un vârf de cuțit de scorțișoară, o crenguță de cimbru, o lingură de zahăr brun. Ceapa și grăsimea se prăjeau sănătos, în timp ce pâinea fărâmițată

(sau pesmetul) se odihneau într-un amestec din vin, supă și oțet. Se adăugau apoi mirodeniile și zahărul. Totul se amesteca și se lăsa la foc micuț, cât să scadă mulțumitor. La final, muștarul avea să impună tonul general, perfect pentru a acompania cărnuri cu personalitate. Recomandarea bucătarilor Evului Mediu era mistrețul!

Pregătirea sosului Cameline necesita nu neapărat efort, cât răbdare. Era nevoie tot de câteva bucăți de pâine (trei), trei sferturi de pahar cu vin roșu, un sfert de pahar cu oțet tot din vin roșu, un praf de scorțișoară, câteva cuișoare, o linguriță de miere și un pic de șofran. Pâinea trebuia să fie rumenită frumos, apoi, bucățele, se lăsa la înmuiat într-un amestec rezultat din toate ingredientele de mai sus. Totul se trecea apoi printr-o pânză. Sosul rezultat se lăsa, bine acoperit, la priment pentru șapte sau opt zile bune. Cameline devenise în epocă un ingredient aproape universal. *Le menagier de Paris* recomanda bunelor soațe să îl folosească atât la masa principală, cât și la cină, cel mai adesea alături de grătar. Pentru a ușura munca bucătăreselor, în multe dintre piețele Parisului începuse să se comercializeze pe scară largă, iar prețul nu era deloc unul prohibitiv.

Sfârșitul epocii medievale va aduce schimbări substanțiale și în domeniul culinar, care se transformă, încetul cu încetul, într-o adevărată artă.

Miniatură ce împodobește un exemplar al Îndreptarului pentru o bună soție din Paris

Caterinei de Medici, regina despre care se spune că ar fi introdus numeroase ingrediente (anghinare, broccoli, salata, semințele de dovleac, spanac...) și rețete noi (legume confiate, aspic, șerbet...) în meniurile nobililor francezi – prin veacul al XVI-lea, sub forma de la *toscane salsa colla*.

A doua variantă îl propune pe ducele Phillipe de Mornay (1549 – 1623), cel care a rămas în istorie nu numai ca scriitor și diplomat, ci și ca un mare consumator al sosului Mornay, considerat un străbunic al sosului Béchamel (bazat pe utilizarea brânzei Gruyère, *Magazin istoric*, nr. 5/2007).

A treia îl introduce în scenă pe La Varenne. Despre care se povestește că, aflat în fața produsului, ar fi exclamat: „Oh!, ce tip norocos, Béchamel ăsta! Am servit piept de pui cu un asemenea sos și cu 20 de ani înainte de a vedea el lumina zilei, dar nici nu m-am gândit să îi dau un nume și acum, iată-l, botezat după altul...”.

Dar cine a fost marchizul după care a fost botezat unul dintre cele mai cunoscute sosuri din bucătăria mondială?! Louis de Béchamel (după alte versiuni, Béchameil, 1630 – 1703) chiar a fost un personaj norocos, la propriu. Spirit întrepid, dar mânat mereu de arivism, a reușit, în perioada Frondei, să strângă o avere considerabilă, pe care a folosit-o, din nou,

cu cap, pentru a cumpăra o importantă funcție la Curte, cea de Maître d'Hôtel al familiei regale. Apreciindu-i serviciile, Ludovic al XIV-lea l-a numit marchiz de Nointel și tocmai la reședința din acea localitate se spune că ar fi fost pentru

prima oară preparat sosul alb extrem de cremos, pentru a acompania un platou de cod uscat.

Dacă în timpul Regelui Soare, un Béchamel perfect se baza pe zeamă de carne și hașma, astăzi, laptele a devenit ingredientul principal al acestui preparat pe care îl întâlnim în multe bucătării ale lumii și grație căruia numele marchizului din secolul al XVII-lea nu poate fi uitat!

Maioneză, sos bearnes, Wochester, Tabasco, vinegretă alte denumiri care ne trezesc amintiri care mai de care mai apetisante. În spatele lor se află povești și personaje mai puțin cunoscute astăzi, pe care le vom afla în numerele viitoare. ■

Marie-Antoine Carême

„URZEALA TRONURILOR“ ÎN ȘCOALĂ

Urzeala tronurilor a ajuns la al șaptelea sezon. Ținând cont de succesul serialului, la Harvard s-a creat un curs nou: „Adevărata urzeală a tronurilor, de la miturile moderne la modelele medievale“. Scopul cursului este să le arate studenților modul în care serialul prezentat de HBO TV adaptează, dar și distorsionează istoria lumii medievale euro-asiatice, dintre anii 400 – 1500. Este analizat un set de caractere arhetipale: regele, soția cea bună, al doilea fiu, aventurierul etc și analogiile lor din istoria, literatura, religia și mitologia medievale. Cursul va fi predat de Sean Gilsdorf, conferențiar de istorie medievală, și Racha Kirakosian, care este specialistă în studiul religiilor și limba germană.

Gilsdorf explică în revista *Time* că biografiile reginelor vor constitui sursa primară pentru curs. În serial sunt prezentate corect relațiile dintre regina soacră și noră, cam cum se petreceau lucrurile în lumea germană din secolul al X-lea. La rândul său, Kirakosian subliniază că personajul Cersei Lannister din serial se apropie, prin caracterul vindicativ, de Krimhilda, personajul din *Cântecul Nibelungilor*. Cursanții pot căpăta astfel o idee despre rivalitățile de familie din Evul Mediu.

Cursanților le vor fi recomandate și alte texte medievale spre lectură, precum o povestire epică irlandeză despre o luptă pentru un taur magic sau relatarea unui călător arab din secolul al X-lea, Ibn Fadlan.

Kirakosian speră că acest curs va atrage noi studenți către studiile medievale și umaniste în general, într-o perioadă în care interesul față de acestea s-a micșorat. Numai în ultimele șase decenii, la Harvard numărul absolvenților de studii umaniste a scăzut de la 36% la 20%.

Culesul strugurilor și pregătirea verjus

Dozând și alegând cu meticulozitate cele mai bune ingrediente, Carême a creat și așa-numitele „mici sosuri”. După cum nota în *Arta bucătăriei*: „Ceea ce le conferă, în general, savoarea suculentă acestora este tocmai precizia cu care noi reușim să punem cantitățile perfecte dintr-un condiment sau altul. Căci, dacă gustul unuia va fi prea puternic, întreaga știință a bucătarului se va prăbuși”.

În jur de 60 de sosuri a lăsat moștenire Antoine Carême; mare majoritate dintre ele fac și astăzi deliciul unor mese de poveste. Pentru a găti preparatul fără cusur, folosea cele mai bune produse: vestitul, încă de pe atunci, sos de trufe; supă de jambon și de ciuperci; vinuri alese, albe sau roșii; vin de Porto sau numeroase tipuri de coniac; sucuri de citrice... Sub bagheta sa miraculoasă, gătitul devenea o artă. Sosurile primeau consistență și textură, culoare și vitalitate. Pentru a crea arome subtile, Carême a recurs la multe trucuri: adăugarea, la finalul fierberii, a unor ingrediente minune, precum stridiile sau trufe, care erau numai puțin înmuiate în fiertură și apoi erau aruncate. Un alt secret era și grija pe care o acorda gătirii în sine: numai la foc mic, încet, pentru ca amestecul de făină și unt să ajungă la legarea atât de dorită și, cel mai adesea, pe baie de aburi.

Primul din lista sosurilor Mamă – sosul Spaniol – este chiar produsul acestei țări. În 1660, când regele Ludovic al XIV-lea (1638 – 1715) se căsătorește cu infanta Spaniei și a

Portugaliei, Maria Tereza (1638 – 1683), ea și-a adus la Curtea Franței întreaga armată de bucătari și cofetari, de produsele cărora nu se putea despărți. Iar, dintre ele, unul era extrem de îndrăgit – un sos brun, „ars”, obținut cu ajutorul făinii prăjite în unt. Printre primele atestări ale unei rețete complete apare într-o carte a bucătarului ducilor de Orléans, Philippe I (1640 – 1701, fratele regelui Ludovic al XIV-lea) și Philippe al II-lea (1674 – 1723), François Massialot (1660 – 1733), la categoria „coulis-uri generale, care pot servi ca bază pentru multe sosuri”. Și un alt important bucătar și autor de cărți de specialitate al epocii, masonul Vincent de la Chapelle (1690, după alte surse: 1703 – 1745), mulți ani în slujba ambasadorului englez la Haga Philip Stanhope (1694 – 1773), cunoscut ca scriitor sub numele de Lord Chesterfield, l-a considerat esențial pentru multe preparate.

Culoarea – aurie – a fost determinantă în denumirea celui de-al doilea sos Mamă – sosul German. De la Carême încocoare el a fost botezat astfel, pentru a-l diferenția de cel spaniol, închis la culoare, dar și pentru a-i pune în valoare aspectul, obținut grație utilizării gălbenușului de ou și smântânii.

Textura – ca de catifea (*velour*, în limba franceză) – este cea care i-a adus numele sosului Velouté. Tot un produs alb, dar la care se utilizează, pentru stingerea făinii topite în unt, supă de pește alb, de pui sau de vițel.

Din această listă, Béchamel-ul are însă, de departe, cea mai interesantă istorie. De-a lungul timpului, multe personaje – mai cunoscute sau mai puțin astăzi – i-au clamat invenția. Primul, în ordine cronologică, ar fi unul dintre bucătarii

Ludovic al XIV-lea, Maria Tereza și moștenitorul tronului

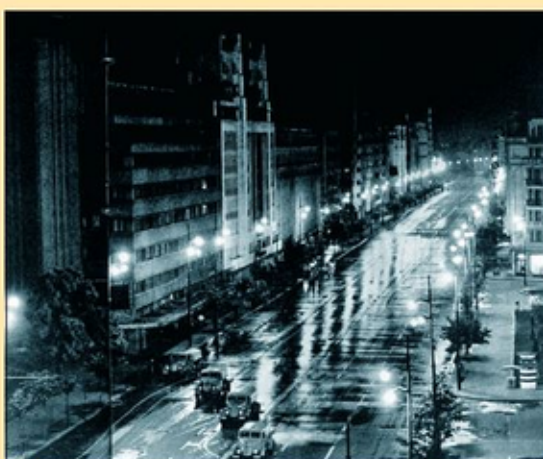
vex cu clădirea Ministerului Comerțului Exterior, și două corpuri cu șase etaje în spatele celui principal. Pe o serie de străzi din centrul orașului se va circula pe un singur sens, creându-se condiții ca pe partea stângă a părții carosabile să se poată parca. În viitor se preconizează ca o serie de străzi mici să fie închise pentru circulație, fiind rezervate doar pentru parcare. Se va introduce semaforizarea automată în 11 noi intersecții, iar trecerile de pietoni de pe Ștefan cel Mare, Colentina, Mihai Bravu, marcate în prezent cu plăci metalice vor fi marcate cu calupuri din marmură albă.

B.N.R. pune în circulație un nou bilet de bancă de 25 lei, cu însemnele „Republica Socialistă România”.

Constantin Ionete, directorul Institutului de cercetări comerciale, expune obiectivele instituției: efectuarea de studii și cercetări privind cererea de mărfuri, structura și tendințele acesteia, conjunctura pieței interne, tehnica și formele avansate de comerț.

Gheorghe Constantinescu, directorul Editurii Științifice, anunță crearea unei noi redacții, cea de istoria științei, și apariția unui prim volum (erau preconizate șase) din seria „Relații de călători și mărturii despre România”, care include texte în original și traducere, începând din secolul al XIV-lea. La sfârșitul lunii august încep la București, în Sala Mare a Palatului R.S.R., lucrările celui de al X-lea Congres internațional al lingviștilor.

Scriitorul american Irving Stone – autorul unor biografii ale pictorilor, traduse și în limba română – scrie pentru ziarul *Scânteia* un articol despre mitul păsării Phoenix, care începe astfel: „Ce tră-

Noaptea, mașinile salubrității udă marile bulevarde

sături îi unesc pe Vincent Van Gogh, pictorul olandez, Jack London, scriitorul american, și Michelangelo, artistul italian? Erau Oameni-Phoenix. Fiecare dintre ei trăia 500 de ani în fiecare zi a vieții sale!”

„Am întrebat câțiva bucureșteni dacă știu care este cel mai vechi monument al orașului [...] Vârstnici și tineri, cei mai mulți au ridicat din umeri” – aflăm din ziarul *Informația Bucureștiului*. A apărut *Mic*

dictionar diplomatic român. Dan Berindei semnalează câteva lipsuri și face propuneri de îmbunătățire pentru o ediție viitoare.

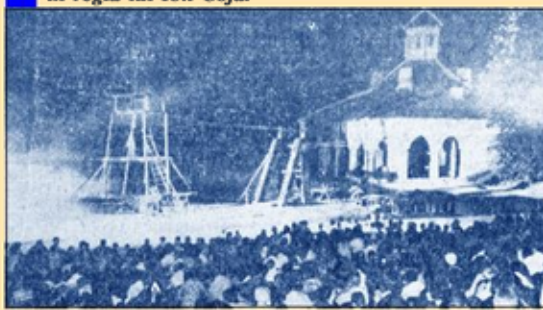
Vineri, 14 iulie, la ora 22.30, a încetat din viață academicianul Tudor Arghezi, președinte de onoare al Uniunii Scriitorilor. Academicianul Al. Philippide scrie la moartea lui Tudor Arghezi: „Cultura milenară pe care atâta vreme poporul român a purtat-o scrisă numai în inima lui își face auzită vocea străveche în versurile înnoitoare ale lui Arghezi.”

Continuă deschiderea, limitată, către Occident. Marți dimineața, 5 iulie, a decolat de pe aeroportul Băneasa un avion IL 18 al companiei TAROM, care a efectuat zborul inaugural București – Londra. Cursele se desfășoară miercuri și sâmbătă, zborul durează patru ore, cu o escală la Bruxelles. Compania British Aircraft Corporation a prezentat la 16

august, pe aeroportul Băneasa și în cadrul unui zbor dus-întors până la Constanța, aeronava Bac 1-11.

Seleționata masculină de floretă (Ionel Drâmbă, Ștefan Mureșan, Iuliu Falb, Ștefan Ardeleanu și Mihai Țiu) a obținut la Campionatele mondiale de scrimă de la Montreal medaliile de aur, învingând echipa U.R.S.S. Steaua câștigă

Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra” prezintă, în decorul parcului Palatului Mogoșoaia, drama istorică *Luceafărul*, de Barbu Ștefănescu-Delavrancea, în regia lui Ion Cojar

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Este zăpușală în Capitală, s-au înregistrat 34° C la umbră încă din prima zi a lunii iulie. Deși s-au dat asigurări că s-au luat toate măsurile pentru ca în sezonul cald aprovizionarea cu băuturi răcoritoare și înghețată să fie ritmică, lucrurile nu stau deloc așa. Apoi, centrele de răcoritoare și cofetăriile de pe Bulevardul Gheorghe Gheorghiu-Dej (azi Regina Elisabeta) au rămas fără gheață, căci fabricile de gheață nu fac livrări după-amiaza. Seara, cofetăria „Tineretului” nu mai avea răcoritoare, la „Albina” se găseau doar două sortimente de înghețată, până și „Scala” rămăsese în „gol”.

La jumătatea lunii iulie un transport de aer tropical venit din Africa menținea canicula. La 17 iulie se înregistra cea mai ridicată temperatură din acest an: 35° C la umbră. Problemele în aprovizionarea cu gheață a Capitalei (încă se foloseau pe scară mare răcoritoare, frigiderul abia pătrundeau; răcoritoare erau niște dulapuri în care în partea superioară se puneau gheață, ca să se mențină o temperatură scăzută și să se poată păstra mâncarea) erau astfel explicate de directorul Întreprinderii de produse alimentare, de care țineau cele 11 fabrici de gheață din București: „Am fost derutați de timpul instabil din luna iunie. Din acest motiv nu am pus toate fabricile să lucreze cu întreaga lor capacitate de producție.” În plus, unitățile din teritoriu nu comandă gheață în cantități suficiente. „Am crezut că timpul o să fie răcoros”, explică un responsabil.

Abia s-au obișnuit bucureștenii cu Pepsi-Cola, și „această admirabilă băutură răcoritoare” devine din ce în ce mai greu de găsit. Cauza, lipsa de navete pentru transportul sticlelor. Un reporter al revistei *Flacăra* rezumă astfel posibilele dialoguri dintre cetățenii care doreau să se răcorească și vânzători: „O brăgă rece, vă rog!” „N-avem brăgă.” „Un sirop mare de zmeură.”

„Numai mic putem servi.” „Vreau unu mare.” „Vreți degeaba. N-avem țapi.” La alt centru de răcoritoare. „Un sirop mare, vă rog.” „Vă putem servi numai unul mic.” „Nici dumneavoastră nu aveți țapi?” „Nu domnule, și avem dispoziție de la trust să servim răcoritoare numai cu pahare mici.” „Și n-am voie să beau cu țapu?” „Ba da, dar veniți cu țapu de acasă!”

Se construiește mult în București. *România liberă* reproduce o discuție cu Octav Doicescu, șeful grupului de concepție a proiectului noului Institut Politehnic, tocmai reîntors de pe șantier. Au lucrat 60 de arhitecți la acest proiect. Își vor desfășura aici activitatea zilnic 18.000 de persoane, 15.000 de studenți și 3.000 de cadre didactice. Se lucrează de zor, de doi ani, la noul aeroport de la Otopeni. Proiectul noii aerogări este abia în faza de concepție. Se extinde Spitalul de Urgență cu un nou corp, cu o suprafață desfășurată de 10.000 m². În zona de sud, în cartierul numit Cocioc, se desfășoară ample lucrări de amenajare a „Parcului Tineretului”.

Se înalță o nouă construcție în centrul Capitalei, pe locul fostei „terase a Colonadelor”, cu un corp principal de trei etaje, ce alcătuiesc un arc con-

La 1 iulie au început concursurile de admitere în învățământul superior

Fotografii de la cititori

Mă numesc Savian Marin Bădulescu și am 95 de ani. Sunt fiul colonelului Savian M. Bădulescu și am fost profund emoționat să găsesc în numărul 7/2017 al revistei dumneavoastră, la pagina 45, o fotografie a generalului Alexandru Averescu, în care apare și tatăl meu.

Îmi face plăcere să vă trimit un scan complet al fotografiei respective, cu următoarele precizări.

Fotografia prezintă un moment al festivităților care s-au desfășurat în anul 1928, la „Câmpul Istoric Mărăști”.

Persoanele aflate în dreapta generalului (din 1930 mareșalul) Averescu sunt: generalul Ioan Rășcanu, general al Armatei Române și important om politic; avocatul Petre Papacostea (la data respectivă secretar politic al lui Alexandru Averescu); colonelul Savian M. Bădulescu (la data respectivă secretar general al Partidului Poporului, al cărui președinte era Alexandru Averescu).

Vă transmit aceste date și fotografia respectivă cu toată dragostea și vă autorizez să le folosiți în cel mai bun mod pe care îl veți găsi cu cale. Menționez că în arhiva mea personală se găsesc și alte fotografii cu personalități politice din perioada interbelică, pe care vi le țin la dispoziție, în măsura în care sunteți interesați.

În calitate de cititor consecvent al revistei dumneavoastră (nu am ratat niciun număr, de la primul până la cel mai recent), vă asigur de sentimentele mele cele mai înalte și vă doresc mult succes în activitatea viitoare.

Savian Marin BĂDULESCU

cu scorul de 6 – 0 finala Cupei României, învingând pe Foresta Fălticeni. Comentatorul notează: „Să nu-i uităm nici pe jucătorii din Fălticeni, care ne vor obliga să amintim de isprava lor ori de câte ori vom face un istoric al competiției...”. Discutând măsurile necesare pentru revigorarea fotbalului, Eftimie Ionescu atrage atenția asupra nevoii de a pune pe baze reale activitatea cluburilor de fotbal, statutul jucătorilor și conducătorilor din fotbal, o disciplină sportivă în care jucătorii noștri întâlnesc jucători profesioniști. În *România liberă* este subliniată nevoia de stabilitate a antrenorilor la echipele de fotbal, condiție esențială pentru o muncă de calitate. Ca exemplu negativ este citat Constantin Tească: a trecut pe la șase echipe din 1959 până azi, plus echipa națională. În noaptea, la 30 iulie, se desfășoară pe stadionul „Republicii” competiția de vară „Cupa Bucureștiului” la fotbal. Cum spectatorii nu au mai încăput în tribune, au năvălit pe pista de atletism. Este nevoie de o instalație de noaptea pe stadionul „23 August”, conchide comentatorul ziarului *Informația Bucureștiului*.

C.E.C. oferă un nou serviciu: contul curent personal, din care se pot face plăți ocazionale sau periodice către instituții și întreprinderi prestatoare de servicii. În sala Clubului Finanțe-Bănci este prezentată o interesantă expoziție cu mașini de multiplicat Rank-Xerox. Din 12 august Radioteleviziunea va transmite experimental, sâmbătă, între 16.00 – 17.00, o emisiune stereofonică. Pentru captarea ei este nevoie de un televizor și un aparat de radio cu gamă de unde ultracurte. Televizorul se va amplasa în stânga, aparatul de radio în dreapta, altfel efectul este nul. În etapa următoare, se va trece la recepționarea cu un singur aparat.

S-a adus o mașină ultramodernă, din import, pentru trasarea liniilor pe drumuri și la trecerile de pietoni. Pe lângă fiecare mașină lucrează însă... 15 persoane: mașina are un randa-

ment prea mare, rezervoare de vopsea prea mici, îi lipsește trasorul, nu întinde uniform vopseaua și aceasta se usucă prea greu. Drept urmare, cinci persoane fac trasarea manual, două-trei asigură securitatea celor care fac trasarea, alți doi împing sub mașină niște cartoane, pentru ca linia să iasă dreaptă, alți doi asigură securitatea celor cu cartoanele și strâng semnele lăsate de primii, doi-trei amestecă vopseaua și o toarnă în rezervoare și

unul strânge semnele lăsate pentru a delimita noile marcaje până se usucă vopseaua.

„Îmi amintesc de fostul magazin «Sora», de pe Calea Victoriei, vizavi de Palatul Poștei, găseam aici tot felul de articole mărunte [...] Acum acolo este o bibliotecă strict specializată”, scrie o cititoare. În felul acesta se pierd vaduri comerciale tradiționale, numai pe Calea Victoriei schimbându-și destinația 13 magazine.

Cântăreata americană Nancy Holloway a sosit la București pentru a filma în pelicula *Împușcături pe portativ*. A jucat și în *Gentlemanul din Cocody*, alături de Jean Marais. Cântărețul italian Remo Germani va concerta la Sala Palatului la 7 iulie și la Teatrul de vară „23 August” la 8 și 9 iulie.

În Bulevardul Nicolae Bălcescu nr. 23 expune Lena Constante, soția lui Lucrețiu Pătrășcanu, „colaje”, asociind materiale diferite și realizând tablouri de o mare frumusețe. Expune și jucării, care abundă de fantezie și umor și din care creatorii de jucării ar avea multe de învățat.

Duminică trecută, la ștrandul Floreasca II a fost adusă la punctul de prim-ajutor o persoană cu puls zero, care nu mai respira. Medicul a reușit să o stabilizeze, dar trebuia transportată

cu salvarea la un spital. Numai că în tot ștrandul nu funcționa niciun telefon public. De la Geneva sosește însă o veste bună: Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor anunță că „mai curând decât ne imaginăm, telefonul nostru se va bucura de audiență planetară.” ■

Tudor Arghezi este condus pe ultimul drum

MĂNĂSTIRI DIN MOLDOVA

1532 JUD. SUCEAVA		DUBLU			ÎN FINAL!			1469 JUD. SUCEAVA
1488 JUD. SUCEAVA		1360 JUD. SUCEAVA			FLACON			1391 JUD. NEAMȚ
		DARE!			A CINSTI			
					ÎN TEME!			
							ÎN LUNĂ!	
							POFTIM	
PROMISIUNI SOLEMNE								
ÎN VOCE!								
ODE!								
		FOȘTI SUVERANI ÎN IRAN		A DEGAJA CĂLDURĂ				
					ȘEF LA MĂNĂSTIRE		ACUM!	
							PIAN MIC	
HORNAR				SINGULAR (ABR.)				
ZADARNIC						CURELE!	NIMIC MAI MULT	
1655 JUD. NEAMȚ								
								1643 JUD. NEAMȚ
TINĂ!			1582 ÎN IAȘI					
EPOCI			1530 JUD. SUCEAVA					
ÎN DEAL!								
		1602 JUD. NEAMȚ		FĂRĂ COARNE		CAP DE NAGĂ!		
	1581 JUD. SUCEAVA							
	TRECE LA MIJLOC!							
						DIN VIAȚĂ!	SUCEAVA (COD AUTO)	
SIHASTRU					1635 „TREI IERARHI” DIN...			
RĂSUNET REDUS DIN LUNGIME								
							INTRARE LA VĂRATEC!	

CAZUL COMAN

Între documentele păstrate în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, în fondul Constantin Vișoianu, se află și scrisoarea a cărei publicare o începem acum mulțumită doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU. Este semnată de Radu Cuțarida, fost diplomat român aflat la Buenos Aires și privește „cazul Coman“, cum îl numește autorul. Este vorba despre un șofer al Legației României din capitala Argentinei, care ceruse azil politic.

Buenos Aires, 12 decembrie 1956,
Calle O'Higgins 1937

Dragă domnule Vișoianu,

Iată o scrisoare confidențială pe care o încep fără a ști încă cum am să o trimit, pentru că, pe de o parte, trebuie neapărat să parvină la destinație și pe de alta să nu ajungă a fi citită de persoane nesigure.

Este vorba de cazul șoferului Gheorghe Coman, care a fugit din legația R.P.R. din Buenos Aires în ziua de 16 noiembrie trecut și de care tratează raportul meu din 18 noiembrie.

După cum am raportat în acesta, am fost să văd pe șeful Siguranței de stat pentru a mă informa cum a putut Coman să fie interogată de anumiți români și pentru a încerca să mă pun direct în contact cu acesta.

Am decis să văd pe Coman în momentul în care acesta ar dori să-mi vorbească. Pentru aceasta, la prima întrevedere am trimis numai pe dl. C. Mihăilescu, urmând să-mi raporteze de întrevederea avută, aceasta după ce am lăsat o listă de cam 20 întrebări.

Dl. Mihăilescu a văzut pe Coman la 29 noiembrie și mi-a raportat următoarele.

A oferit șoferului ajutorul „nostru“. Coman știa foarte bine cine sunt, fiind la Externe în momentul azilului meu la Legația Argentinei. Pentru aceasta a spus lui Mihăilescu că, înainte chiar de azil, voia să vină la mine să mă întrebe, ca cunosător în materie, cum trebuie să procedeze ca să rămână aci, dar nu cunoștea casa unde locuiesc. Dorea însă să îmi vorbească.

A istorisit întreaga lui situație și slujbele avute. A fost recomandat Ministerului Afacerilor Străine de un colonel, șeful său, la care fusese șofer. Înainte de a-l angaja, ministerul i-a dat o locuință specială, unde stătea singur

timp de două săptămâni, fiind continuu controlat, în timp ce se luau toate informațiile în mahalaua lui Șoseaua Ștefan cel Mare. Acestea fiind în general bune (opt bune și două rele), a fost angajat ca mecanic la Ministerul Afacerilor Străine, unde a lucrat din greu.

A fost trimis la Buenos Aires acum trei ani și jumătate. Șeful său Zaharescu era un om bun. Soția cu copilul a fost trimisă (sic!) după șase luni, lăsând fata mai mare, acum de 11 ani, la mama soțului.

A fost trimis în țară să-și facă concediul și pentru ca să nască soția acum un an. Crede că se petrecuse ceva cu el, deoarece la sosire a fost pus la muncă grea, de curățat și spălat – o întreagă reeducație de muncitor simplu. A executat toate ordinele, având însă impresia că nu are să mai fie trimis în străinătate, dar... avea și el prietenii lui! Ana Toma [era adjunctul ministrului de Externe Ana Pauker] îl cheamă la un moment dat să fie îndată gata de plecare îndărăt în Argentina, unde are să vină un nou ministru, soția urmându-l mai târziu.

Când a primit pe Moiescu [Anton Moiescu, fostul președinte al Băncii de Stat, adică Banca Națională; a fost numit Trimis extraordinar și Ministru plenipotențiar al României în Argentina și Uruguay la 7 martie 1956] la aerodrom, cu ceilalți funcționari, acesta a salutat pe membrii Legației și văzând pe șofer cel mai bine îmbrăcat și îngrijit, i-a reproșat îndată această „îmburghezire“, pentru care a fost dojenit la legație. Din acest moment, Moiescu s-a arătat inamicul lui Coman, punându-l la munci grele, spălând ferestrele din casa particulară închiriată de Moiescu în strada O'Higgins (voia desigur să creeze o confuzie cu locuința mea din aceeași stradă) etc.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) • M. Vasileanu An Orthodox Christian response to the challenges of modernity • **I. Giurcă Mărășești.** Unplanned defense operation • **P. Otu** Historiographical disputes about the battles of Marasti and Marasesti • **Șt. Popescu-Filutza, T.D. Lazăr** Unpublished notes from the time of the Great War (VI) • **W.H. Rehner** The Martin Luther Reform and Transylvania • **M. Nițelea** Caricature Exhibition with historical themes at the Cotroceni National Museum • **N. Noica** The restoration of the Curtea de Argeș Monastery by the architect André Lecomte du Noüy • **F. Banu** A History of the Iron Guard plagiarized after a writing by Nichifor Crainic • **G. Lascu** The electoral atmosphere before the December 1937 elections • **F. Marinescu, E. Drăgoi** A medieval Romanian testimony kept at the Caracalu Athonite Monastery • **D. Șandru** Jassy Centenary, a public diplomacy project • **S.I. Zimmermann** Who really illustrated the volume The Story of Mr. Jumping Jack of Queen Elizabeth • **M. Isărescu** Happy Birthday! Magazin istoric at 50 years old • **G. Roșu** How does St. Mary appear painted in popular icons • **G. Filitti** Letters from former days: from the second half of the 19th century • **A. Spânu** The nun who was unjustly suspected of being a spy • **M. Ștefan** The scandals caused in Jassy by Albert C. Ghycă • In Bucharest, 50 years ago • **S.M. Bădulescu** Photos from readers • Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXXVII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) • М. Василян Горящий куст – православный ответ на вызовы современности • **И. Джуркэ** Мэрэшешть, непланированная оборонительная операция • **П. Оту** Исторические споры о битвах при Мэрэшти и Мэрэшешти • **Шт. Попеску-Филуцэ, Т.Д. Лазэр** Неопубликованные записи о Первой мировой войне (VI) • **В.Х. Ренер** Лютеранская Реформация и Трансильвания • **М. Ницеля** Выставка исторических карикатур в Национальном Музее Котрочень • **Н. Нойка** Восстановление монастыря Куртя де Арджеш по проекту французского архитектора Андре Леконт дю Нуи • **Ф. Бану** История Железной Гвардии – плагиат книги Никифора Крайника • **Г. Ласку** Политическая обстановка накануне выборов 1937 г. • **Ф. Маринеску, Е. Дрэгой** Румынское средневековое свидетельство, сохраняемое в афонском монастыре Каракалу • **Д. Шандру** «Столетние Яссы», проект общественной дипломатии • **С.И. Циммерман** Кто по-настоящему иллюстрировал том «Господин Пулчинел» королевы Елисабеты • **М. Исэреску** С 50-летним праздником, Magazin istoric! • **Дж. Рошу** Как изображена Святая Богородица в народных иконах • **Дж. Филитти** Когда-то люди посылали письма друг другу: во второй половине 19 в. • **А. Спину** Монахиня, неправильно подозреваемая в шпионаже • **М. Штефан** Скандалы Альберта Гики в Яссах • В Бухаресте 50 лет тому назад • **С.М. Бэдулеску** Фотографии, полученные от читателей • Румынские документы в Гуверском Институте (CLXXXVII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

LA 100 DE ANI

Vă trimit câteva imagini și documente pe care le păstrau cu sfințenie înaintașii mei. M-am gândit că așa vă pot ajuta pe dumneavoastră să evocați evenimentele din timpul Primului Război Mondial, la mai bine de 100 de ani de la acele evenimente – **își începe scrisoarea domnul MIHAI POPESCU, din Iași.**

Regele Ferdinand a însoțit pe români la biruință în anul 1916 prin îndemnul: „Ne vor răsplăti roadele glorioase

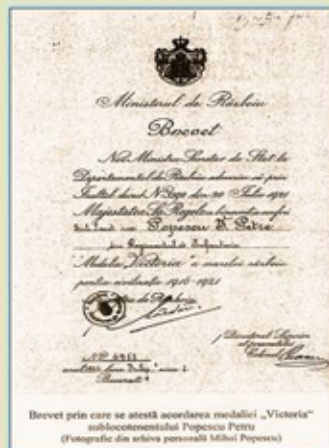

izbânde“. Nouă ne rămâne astăzi doar să ne amintim și să evocăm curajul și jertfa celor care au participat la luptele din anii 1916 și 1917.

Bunicul meu, Vasile Popescu, din Cogeasca Veche, județul Iași (printre altele și locul natal al lui Popa Duhu, profesorul lui Ion Creangă), a avut doi copii: pe Petre și Gheorghe (tatăl meu). Amândoi au luptat în Războiul de

Întregire; Petre în Regimentul 14 Roman și Gheorghe în Regimentul 5 Vânători. Eu m-am născut în anul 1932 și tata mi-a povestit cu multă însuflețire despre acei ani. Am înțeles cu adevărat ce îmi spunea doar după ce am crescut. Moș Petrache, cum îi spunea tata fratelui său când ne povestea despre el (și cum de altfel a rămas în memoria noastră) s-a jertfit pentru țară la 11 octombrie 1916, în lup-

tele de la muntele Lapoș – tunelul Goioasa (moment amintit și de Sorin Grumuș în cartea *Istoria Regimentului 14 Dorobanți Roman*, la pagina 50). Bunicul meu avea în lada de ofițer – ce i-a fost trimisă – mai multe obiecte personale care i-au aparținut unchiului Petre, fiind păstrate cu pioșenie. În ladă se aflau sabia de „Toledo“ și vioara de la Școala Normală „Vasile Lupu“ Iași, unde a absolvit în 1914. Și eu și fratele Iulian am învățat să descifrăm anumite melodii. Tata a venit sănătos din război, ulterior fiind înproprietărit cu 5 ha de pământ, așa cum le-a promis regele Ferdinand soldaților în timp ce erau pe front. S-a căsătorit în 1924 cu mama, Maria Roșu, și au crescut cinci copii. El a murit în anul 1990, la vârsta de 94 ani. Cu un

unchi erau și un tată veteran și după Al Doilea Război Mondial, ce ne poartă de grijă de acolo de sus, de lângă Dumnezeu, ne gândim mereu la faptele lor de sacrificiu pentru noi și țară.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcineanu, nr. 1 – 3, etajul 3, camerele 11 – 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5 948384 040074 08